M. TVLLI CICERONIS

EPISTVLAE

III

EPISTVLAE AD Q. FRATREM
COMMENTARIOLVM PETITIONIS
EPISTVLAE AD M. BRVTVM
PSEUDO-CICERONIS EPISTVLA
AD OCTAVIANVM, FRAGMENTA
EPISTVLARVM

SCRIPTORUM CLASSICORUM
BIBLIOTHECA OXONIENSIS

OXONII
E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO
LONDINI ET NOVI EBORACI
APUD HENRICUM FROWDE

M. TVLLI CICERONIS

EPISTVLAE

VOL. III

EPISTVLAE AD QVINTVM FRATREM, COMMENTARIOLVM PETITIONIS, EPISTVLAE AD M. BRVTVM, PSEVDO-CICERONIS EPISTVLA AD OCTAVIANVM, FRAGMENTA EPISTVLARVM

RECOGNOVIT
BREVIQVE ADNOTATIONE CRITICA INSTRVXIT

LVDOVICVS CLAVDE PVRSER
COLLEGII SANCTAE ET INDIVIDVAE TRINITATIS IVXTA DVBLIN SOCIVS

OXONII
E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO

OXONII
Excudebat Horatius Hart
Typographus academicus

PRAEFATIO

Epistvlarvm Ciceronis ad Quintum Fratrem et ad Brutum ut Epistularum ad Atticum firmissimum subsidium et hodie restat Codex Mediceus 49. 18 (*M*). Quos alios codices familiae ut dicitur Σ Lehmannus[1] in lucem protulerat, quamquam ab *M* multifariam discrepant interdumque vera Ciceronis verba, in *M* corrupta, tradunt, ii nondum in Epistulis quae in hoc volumine includuntur ita excussi sunt ut quanti preti sint aestimandi liquido pateat: at hic quoque ut in Epistulis ad Atticum eos auxilium modicum sed non magnum laturos esse suspicor. Sed tamen, ut ut erit, nunc quidem fundamentum recensionis dat *M*. In partem tamen vocanda sunt non solum quae pauca ex Lehmanni industria de Σ cognoscimus sed etiam *C*, scilicet quae Cratander in margine editionis anni 1528 adnotavit ex codice quodam ut videtur haud parvi preti. Codicibus quibusdam Laurisheimensibus iam deperditis usum esse Cratandrum constat: sed quo modo quave ratione iis usus sit inter viros doctos valde disceptatur. Gurlitt[2] in Epistulis ad Brutum recensendis codicem Laurisheimensem (ante saecl. xi scriptum) Cratandrum tam religiose vel transcripsisse vel transcribendum curasse putat tantamque curam operi

[1] In libro qui inscribitur ‘De Ciceronis ad Atticum Epistulis recensendis et emendandis’ (Berolini, 1892).

[2] *Handschriftliches und Textkritisches zu Cicero's Epp. ad M. Brutum* (‘Philologus’ 1896, pp. 318–40).

adhibuisse ut amissum codicem paene ipsum habeamus; nempe Cratandrum editionem Ascensianam secundam quae prodiit Parisiis 1521–2 (A^2) ex Laurisheimensi tam sedulo accurateque correxisse ut ubi A^2 et Crat. (sc. editio Cratandrina) consentiant ibi Laurisheimensem cernere possimus, itaque A^2 Crat. idem valeat ac *Ls* (= Laurisheimensis): ubi A^2 et Crat. dissentiant, ibi fere semper (nisi ubi perraro parum cavit natura humana) Crat. Laurisheimensem reddat: postremo ubi *C* ab A^2 Crat. discrepet, in iis rebus *C* veram Laurisheimensis imaginem ante oculos nostros ponat. Quae omnia eximia doctrina a Gurlitto disputata in hac quaestione tamquam in cardine vertuntur utrum Cratander amicusque eius Sichardus codicibus Laurisheimensibus tanta illa religione quanta voluit Gurlitt usi sint, an cura vel potius incuria apud viros doctos saeculi sexti decimi usitata. Hoc putat O. E. Schmidt[1], vir summi ingeni in re critica multum versatus, qui veros Laurisheimensis in Cratandri editione et in notis margine adpositis inventos esse vehementer diffidit. Lis nondum diiudicata est; mihi quidem Gurlitti opinio magis adridet.

Commentarioli Petitionis duos optimos codices nobis iam notos in Epistulis ad Familiares habemus, quibus adminiculis praecipue nitimur, Erfurtensem nunc Berolinensem (*F*) et Harleianum 2682 (*H*). Ex Bücheleri libro (*Q. Ciceronis reliquiae* 1869), opere docto elegantique, multa discimus de aliis Commentarioli libris et manu scriptis et typis impressis, Lagomarsinianis scilicet aliisque paucis, omnibus tamen parvi preti ut interpolatione et depravatione multiplici foedatis: inter quos ille Lagomarsinianus numero 50 notatus quo Lambinum usum esse satis constat haud prorsus spernendus videtur.

[1] *Die handschriftliche Ueberlieferung der Briefe Ciceros an Atticus* ('Philologus,' 1896, p. 726).

PRAEFATIO

In Epistula ad Octavianum recensenda *MFH* primas partis agunt, sed codicem (*T*) e quo Turnebus pauca profert in '*Adversariis*' (xvi. 8 p. 481), cui similis est codex Dresdensis[1], non totum abicere debemus.

In Fragmentis codices quos adtulimus sunt auctorum ex quibus fragmentum quodque excerpitur.

Editoribus praestantissimis Wesenbergio, Baitero, C. F. W. Müllero et multis aliis viris doctis qui optime de Ciceronis Epistulis meriti sunt ut paene omnia debemus ita gratias agimus amplissimas. Denique lectori quoque typographei, qui pro sua diligentia et doctrina schedas sollerter corrigendas curavit, grates libenter habemus.

[1] Cf. librum primarium (p. 97) ab O. E. Schmidt scriptum '*Die handschriftliche Ueberlieferung der Briefe Ciceros an Atticus, Q. Cicero, M. Brutus in Italien*,' ex vol. x. der Abhandlungen der philologisch-historischen Classe der Königl. Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften.

L. C. P.

Dabam Dublini
Mense Ianuario MDCCCCII.

SIGLA

PER EPISTVLAS AD QVINTVM FRATREM

M = codex Mediceus 49. 18 saecl. xiv, xv
M^1 = codicis Medicei manus prima
M^2 = codicis Medicei manus altera
C = codex Cratandri; cf. Praef.
R = editio Romana 1470
I = editio Iensoniana 1470

PER COMMENTARIOLVM PETITIONIS

H = codex Harleianus 2682 saecl. xi
F = codex olim Erfurtensis nunc Berolinensis 252 saecl. xii, xiii
Lag. 50 = codex Lagomarsinianus 50
dett. = deteriores codices

PER EPISTVLAS AD BRVTVM

M, M^1, M^2, C, R, I, *ut supra*
Ls. = codex Laurisheimensis, ante saecl. xi; cf. Praef.
Σ = codicum familia a Lehmanno in lucem prolata, quae ab M discrepat
A^2 = editio Ascensiana secunda 1521–2.

PER EPISTVLAM AD OCTAVIANVM

M, M^1, M^2, C, R, I, *ut supra*
T = codex quo Turnebus usus est; cf. Praef.

PER OMNIS EPISTVLAS

Crat. = Cratandri editio
Vict. = Victori editio
Man. = Manuti editio
Lamb. = Lambini editio
codd. = consensus codicum vel omnium vel praestantiorum per singulas partis
vett. = codices recentiores editoresve vetusti
vulg. = scriptura in editionibus vulgata

M. TVLLI CICERONIS

EPISTVLARVM AD QVINTVM FRATREM

LIBRI TRES

LIBER PRIMVS

I *Scr. Romae ex. a. 694 (60) aut in. a. 695 (59).*

MARCVS QVINTO FRATRI S.

Etsi non dubitabam quin hanc epistulam multi nuntii, I 1 fama denique esset ipsa sua celeritate superatura tuque ante ab aliis auditurus esses annum tertium accessisse desiderio nostro et labori tuo, tamen existimavi a me quoque tibi huius molestiae nuntium perferri oportere. Nam superioribus litteris non unis sed pluribus, cum iam ab aliis desperata res esset, tamen tibi ego spem maturae decessionis adferebam, non solum ut quam diutissime te iucunda opinione oblectarem sed etiam quia tanta adhibebatur et a nobis et a praetoribus contentio ut rem posse confici non diffiderem. Nunc quoniam ita accidit ut neque praetores 2 suis opibus neque nos nostro studio quicquam proficere possemus, est omnino difficile non graviter id ferre, sed tamen nostros animos maximis in rebus et gerendis et sustinendis exercitatos frangi et debilitari molestia non

4 denique *in serie bimembri Rep.* ii. 49

oportet. *Et* quoniam ea molestissime ferre homines debent quae ipsorum culpa contracta sunt, est quiddam in hac re mihi molestius ferendum quam tibi. Factum est enim mea culpa contra quam tu mecum et proficiscens et per litteras egeras ut priore anno non succederetur ; quod ego, dum saluti sociorum consulo, dum impudentiae non nullorum negotiatorum resisto, dum nostram gloriam tua virtute augeri expeto, feci non sapienter, praesertim cum id commiserim ut ille alter annus etiam tertium posset adducere.
3 Quod quoniam peccatum meum esse confiteor, est sapientiae atque humanitatis tuae curare et perficere ut hoc minus sapienter a me provisum diligentia tua corrigatur. Ac si te ipse vehementius ad omnis partis bene audiendi excitaris, non ut cum aliis sed ut tecum iam ipse certes, si omnem tuam mentem, curam, cogitationem ad excellentis in omnibus rebus laudis cupiditatem incitaris, mihi crede, unus annus additus labori tuo multorum annorum laetitiam nobis, immo vero etiam posteris nostris
4 adferet. Quapropter hoc te primum rogo ne contrahas ac demittas animum neve te obrui tamquam fluctu sic magnitudine negoti sinas contraque erigas ac resistas sive etiam ultro occurras negotiis. Neque enim eius modi partem rei publicae geris in qua fortuna dominetur, sed in qua plurimum ratio possit et diligentia. Quod si tibi bellum aliquod magnum et periculosum administranti prorogatum imperium viderem, tremerem animo quod eodem tempore esse intellegerem etiam fortunae potestatem in nos prorogatam.
5 Nunc vero ea pars tibi rei publicae commissa est in qua aut nullam aut perexiguam partem fortuna tenet et quae mihi tota in tua virtute ac moderatione animi posita esse

1 Et *add. Man.* 5 ut tibi priore *Wesenberg* 8 expeto *vett.* : expedito M^1 : ex[c]peto M^2 15 ad excellentis *Ernesti* : et de excellentem M^1 : ad excellentem M^2 *vulg.* 18 immo vero etiam M^1R, *cf. Sest.* 55 : gloriam vero *M marg.* : gloriam *I* 19 ac *MR* : aut *I* 21 te erigas *Wesenberg* 29 teneat *Lamb.*

videatur. Nullas, ut opinor, insidias hostium, nullam proeli dimicationem, nullam defectionem sociorum, nullam inopiam stipendi aut rei frumentariae, nullam seditionem exercitus pertimescimus, quae persaepe sapientissimis viris acciderunt, ut, quem ad modum gubernatores optimi vim tempestatis, sic illi fortunae impetum superare non possent. Tibi data est summa pax, summa tranquillitas, ita tamen ut ea dormientem gubernatorem vel obruere, vigilantem etiam delectare possit. Constat enim ea provincia primum ex eo 6 genere sociorum quod est ex hominum omni genere humanissimum, deinde ex eo genere civium qui aut quod publicani sunt nos summa necessitudine attingunt aut quod ita negotiantur ut locupletes sint nostri consulatus beneficio se incolumis fortunas habere arbitrantur. At 2 7 enim inter hos ipsos exsistunt graves controversiae, multae nascuntur iniuriae, magnae contentiones consequuntur. Quasi vero ego id putem non te aliquantum negoti sustinere. Intellego permagnum esse negotium et maximi consili, sed memento consili me hoc esse negotium magis aliquanto quam fortunae putare. Quid est enim negoti continere eos quibus praesis, si te ipse contineas? Id autem sit magnum et difficile ceteris, sic ut est difficillimum; tibi et fuit hoc semper facillimum et vero esse debuit, cuius natura talis est ut etiam sine doctrina videatur moderata esse potuisse, ea autem adhibita doctrina est quae vel vitiosissimam naturam excolere possit. Tu cum pecuniae, cum voluptati, cum omnium rerum cupiditati resistes, ut facis, erit, credo, periculum ne improbum negotiatorem, paulo cupidiorem publicanum comprimere non possis! Nam Graeci quidem sic te ita viventem intuebuntur ut quendam ex annalium memoria aut etiam de caelo divinum hominem esse in provinciam delapsum putent. Atque haec nunc 8

7 eadem *Müller olim* attolere *M* posset *Madvig* 26 excolere *Cratander*: accolere *vel* 27 voluptatis *Wesenberg*

non ut facias, sed ut te facere et fecisse gaudeas scribo; praeclarum est enim summo cum imperio fuisse in Asia triennium sic ut nullum te signum, nulla pictura, nullum vas, nulla vestis, nullum mancipium, nulla forma cuiusquam, nulla condicio pecuniae, quibus rebus abundat ista provincia,
9 ab summa integritate continentiaque deduxerit. Quid autem reperiri tam eximium aut tam expetendum potest quam istam virtutem, moderationem animi, temperantiam non latere in tenebris neque esse abditam, sed in luce Asiae, in oculis clarissimae provinciae atque in auribus omnium gentium ac nationum esse positam? non itineribus tuis perterreri homines, non sumptu exhauriri, non adventu commoveri? esse quocumque veneris et publice et privatim maximam laetitiam, cum urbs custodem non tyrannum, domus hospitem non expilatorem recepisse videatur?

3 10 His autem in rebus iam te usus ipse profecto erudivit nequaquam satis esse ipsum has te habere virtutes, sed esse circumspiciendum diligenter ut in hac custodia provinciae non te unum sed omnis ministros imperi tui sociis et civibus et rei publicae praestare videare. Quamquam legatos habes eos qui ipsi per se habituri sint rationem dignitatis suae; de quibus honore et dignitate et aetate praestat Tubero, quem ego arbitror, praesertim cum scribat historiam, multos ex suis annalibus posse deligere quos velit et possit imitari, Allienus autem noster est cum animo et benevolentia tum vero etiam imitatione vivendi. Nam quid ego de Gratidio dicam? quem certo scio ita laborare de existimatione sua ut propter amorem in nos fraternum
11 etiam de nostra laboret. Quaestorem habes non tuo iudicio delectum sed eum quem sors dedit. Hunc oportet et sua sponte esse moderatum et tuis institutis ac praeceptis obtemperare. Quorum si quis forte esset sordidior, ferres

1 te et *Kahnt* 12 proteri *Vrsinus* 22 suae *MR*: tuae *cod. Oxoniensis* 27 certo *Cratander*: certe *M* 28 propter . . . de nostra *C*: propterea . . . demonstrare *M*

eatenus quoad per se neglegeret eas leges quibus esset astrictus, non ut ea potestate quam tu ad dignitatem permisisses ad quaestum uteretur. Neque enim mihi sane placet, praesertim cum hi mores tantum iam ad nimiam lenitatem et ad ambitionem incubuerint, scrutari te omnis sordis, excutere unum quemque eorum, sed quanta sit in quoque fides tantum cuique committere. Atque inter hos eos, quos tibi comites et adiutores negotiorum publicorum dedit ipsa res publica, dumtaxat finibus iis praestabis quos ante praescripsi; quos vero aut ex domesticis convictionibus **4** 12 aut ex necessariis apparitionibus tecum esse voluisti, qui quasi ex cohorte praetoris appellari solent, horum non modo facta sed etiam dicta omnia praestanda nobis sunt. Sed habes eos tecum, quos possis recte facientis facile diligere, minus consulentis existimationi tuae facillime coercere. A quibus, rudis cum esses, videtur potuisse tua liberalitas decipi; nam ut quisque est vir optimus, ita difficillime esse alios improbos suspicatur; nunc vero tertius hic annus habeat integritatem eandem quam superiores, cautiorem etiam ac diligentiorem. Sint aures tuae *eae* quae id quod 13 audiunt existimentur audire, non in quas ficte et simulate quaestus causa insusurretur. Sit anulus tuus non ut vas aliquod sed tamquam ipse tu, non minister alienae voluntatis sed testis tuae. Accensus sit eo numero quo eum maiores nostri esse voluerunt, qui hoc non in benefici loco sed in laboris ac muneris non temere nisi libertis suis deferebant, quibus illi quidem non multo secus ac servis imperabant. Sit lictor non suae sed tuae lenitatis apparitor, maioraque praeferant fasces illi ac secures dignitatis insignia quam potestatis. Toti denique sit provinciae

5 levitatem *Cratander* 7 inter nos (*superscr.* al. hos) *M*: interest hoc *Madvig*: internosce *Lehmann* 20 eae *post* tuae *add.* *Müller* 21 ficta et simulata q. c. insusurrentur *Boot* 28 suae saevitiae sed *Vrsinus*: suae sedulitatis sed *Lehmann*: suae sector sed *coni.* *Tyrrell*

cognitum tibi omnium quibus praesis salutem, liberos, famam, fortunas esse carissimas. Denique haec opinio sit, non modo iis qui aliquid acceperint sed iis etiam qui dederint, te inimicum si id cognoveris futurum. Neque vero quisquam dabit, cum erit hoc perspectum, nihil per eos qui simulant se apud te multum posse abs te solere
14 impetrari. Nec tamen haec oratio mea est eius modi ut te in tuos aut durum esse nimium aut suspiciosum velim. Nam si quis est eorum qui tibi bienni spatio numquam in suspicionem avaritiae venerit, ut ego Caesium et Chaerippum et Labeonem et audio et quia cognovi existimo, nihil est quod non et iis et si quis est alius eiusdem modi et committi et credi rectissime putem; sed si quis est in quo iam offenderis, de quo aliquid senseris, huic nihil credideris, nullam partem existimationis tuae commiseris.

5 15 In provincia vero ipsa si quem es nactus qui in tuam familiaritatem penitus intrarit, qui nobis ante fuerit ignotus, huic quantum credendum sit vide, non quin possint multi esse provinciales viri boni, sed hoc sperare licet, iudicare periculosum est. Multis enim simulationum involucris tegitur et quasi velis quibusdam obtenditur unius cuiusque natura; frons, oculi, vultus persaepe mentiuntur, oratio vero saepissime. Quam ob rem qui potes reperire ex eo genere hominum qui pecuniae cupiditate adducti careant iis rebus omnibus a quibus nos divulsi esse non possumus, te autem, alienum hominem, ament ex animo ac non sui commodi causa simulent? Mihi quidem permagnum videtur, praesertim si idem homines privatum non fere quemquam, praetores semper omnis amant. Quo ex genere si quem forte tui cognosti amantiorem (fieri enim potuit) quam temporis, hunc vero ad tuum numerum libenter ascribito; sin autem id non perspicies, nullum genus erit in familiaritate cavendum magis, propterea quod et omnis vias pecuniae

29 quem *vett.*: quidem *M*   31 tuorum *cod. Longollianus*

norunt et omnia pecuniae causa faciunt et quicum victuri non sunt eius existimationi consulere non curant. Atque 16 etiam e Graecis ipsis diligenter cavendae sunt quaedam familiaritates praeter hominum perpaucorum si qui sunt vetere Graecia digni; sic vero fallaces sunt permulti et leves et diuturna servitute ad nimiam adsentationem eruditi. Quos ego universos adhiberi liberaliter, optimum quemque hospitio amicitiaque coniungi dico oportere; nimiae familiaritates eorum neque tam fideles sunt (non enim audent adversari nostris voluntatibus) et invident non nostris solum verum etiam suis.

6 17 Iam qui in eius modi rebus, in quibus vereor etiam ne durior sim, cautus esse velim ac diligens, quo me animo in servis esse censes? quos quidem cum omnibus in locis tum praecipue in provinciis regere debemus. Quo de genere multa praecipi possunt sed hoc et brevissimum est et facillime teneri potest, ut ita se gerant in istis Asiaticis itineribus ut si iter Appia via faceres, neve interesse quicquam putent utrum Trallis an Formias venerint. Ac si quis est ex servis egregie fidelis, sit in domesticis rebus et privatis; quae res ad officium imperi tui atque ad aliquam partem rei publicae pertinebunt, de iis rebus ne quid attingat. Multa enim quae recte committi servis fidelibus possunt tamen sermonis et vituperationis vitandae causa committenda non sunt.

18 Sed nescio quo pacto ad praecipiendi rationem delapsa est oratio mea, cum id mihi propositum initio non fuisset. Quid enim ei praecipiam quem ego in hoc praesertim genere intellegam prudentia non esse inferiorem quam me, usu vero etiam superiorem? Sed tamen si ad ea quae

3 e] in *Boot* quaedam *M*: *om. Ernesti*: quaedam intimae *Wesenberg* 5 sic *M* (*i. e.* ut nunc sunt, αὔτως): nunc *Ernesti*: *fort.* istic 9 neque] vitandae (*vel simile aliquid*) quod neque *Wesenberg* tam *M*, *cf. Reid ad Acad.* ii. 5: iam *Ernesti* 14 servos *Ernesti*

faceres auctoritas accederet mea, tibi ipsi illa putavi fore iucundiora. Qua re sint haec fundamenta dignitatis tuae, tua primum integritas et continentia, deinde omnium qui tecum sunt pudor, delectus in familiaritatibus et provincialium hominum et Graecorum percautus et diligens,
19 familiae gravis et constans disciplina. Quae cum honesta sint in his privatis nostris cotidianisque rationibus, in tanto imperio, tam depravatis moribus, tam corruptrice provincia divina videantur necesse est. Haec institutio atque haec disciplina potest sustinere in rebus statuendis et decernendis eam severitatem qua tu in iis rebus usus es ex quibus non nullas simultates cum magna mea laetitia susceptas habemus; nisi forte me Paconi nescio cuius, hominis ne Graeci quidem ac Mysi aut Phrygis potius, querelis moveri putas aut Tusceni, hominis furiosi ac sordidi, vocibus, cuius tu ex impurissimis faucibus inhonestissimam cupiditatem eripuisti
7 20 summa cum aequitate. Haec et cetera plena severitatis quae statuisti in ista provincia non facile sine summa integritate sustineremus. Qua re sit summa in iure dicendo severitas, dum modo ea ne varietur gratia sed conservetur aequabilis. Sed tamen parvi refert abs te ipso ius dici aequabiliter et diligenter, nisi idem ab iis fiet quibus tu eius muneris aliquam partem concesseris. Ac mihi quidem videtur non sane magna varietas esse negotiorum in administranda Asia sed ea tota iuris dictione maxime sustineri; in qua scientiae praesertim provincialis ratio ipsa expedita est, constantia est adhibenda et gravitas quae resistat non solum gratiae verum etiam suspicioni.

21 Adiungenda etiam est facilitas in audiendo, lenitas in decernendo, in satis faciendo ac disputando diligentia. His rebus nuper C. Octavius iucundissimus fuit, apud quem

1 ipsa *Vrsinus* 4 delectus *Orelli*: dilectus *M* 14 at *R Ernesti* 19 sustinuerimus *Orelli* 22 aequabiliter *vett.*: equaliter *M* 25 contineri *Hagen*

primus lictor quievit, tacuit accensus, quotiens quisque voluit dixit et quam voluit diu; quibus ille rebus fortasse nimis lenis videretur, nisi haec lenitas illam severitatem tueretur. Cogebantur Sullani homines quae per vim et metum abstulerant reddere; qui in magistratibus iniuriose decreverant, eodem ipsis privatis erat iure parendum. Haec illius severitas acerba videretur, nisi multis condimentis humanitatis mitigaretur. Quod si haec lenitas grata Romae 22
est, ubi tanta adrogantia est, tam immoderata libertas, tam infinita hominum licentia, denique tot magistratus, tot auxilia, tanta *populi* vis, tanta senatus auctoritas, quam iucunda tandem praetoris comitas in Asia potest esse! in qua tanta multitudo civium, tanta sociorum, tot urbes, tot civitates unius hominis nutum intuentur, ubi nullum auxilium est, nulla conquestio, nullus senatus, nulla contio. Qua re permagni hominis est et cum ipsa natura moderati tum vero etiam doctrina atque optimarum artium studiis eruditi sic se adhibere in tanta potestate ut nulla alia potestas ab iis quibus is praesit desideretur. Cyrus ille 8 23
a Xenophonte non ad historiae fidem scriptus sed ad effigiem iusti imperi, cuius summa gravitas ab illo philosopho cum singulari comitate coniungitur; quos quidem libros non sine causa noster ille Africanus de manibus ponere non solebat; nullum est enim praetermissum in iis officium diligentis et moderati imperi—eaque si sic coluit ille qui privatus futurus numquam fuit, quonam modo retinenda sunt iis quibus imperium ita datum est ut redderent, et ab iis legibus datum est ad quas revertendum est?

Ac mihi quidem videntur huc omnia esse referenda iis 24

1 primus] proximus *Orelli*: primum *Malaspina* quievit *Pantagathus*: qui fuit *M* 6 eidem . . . iuri *Boot* 10 denique . . . vis *om. M, add. M marg.* 11 populi *add. Ernesti*: contionis *add. Wesenberg* 16 permagni *Man.*: cum permagni *M*: temperati *coni. Müller*: semper magni *Boot coll. Sest.* 107 20 scriptus est sed *Vrsinus* 25 ea[que] *Kayser, sed tota sententia pedetemptim progreditur et sensim ἀνακολούθως evadit* 28 sit *Bake*

qui praesunt aliis, ut ii qui erunt in eorum imperio sint quam beatissimi; quod tibi et esse antiquissimum et ab initio fuisse, ut primum Asiam attigisti, constante fama atque omnium sermone celebratum est. Est autem non modo eius qui sociis et civibus, sed etiam eius qui servis, qui mutis pecudibus praesit, eorum quibus praesit commodis
25 utilitatique servire. Cuius quidem generis constare inter omnis video abs te summam adhiberi diligentiam, nullum aes alienum novum contrahi civitatibus, vetere autem magno et gravi multas abs te esse liberatas, urbis compluris dirutas ac paene desertas, in quibus unam Ioniae nobilissimam, alteram Cariae, Samum et Halicarnassum, per te esse recreatas, nullas esse in oppidis seditiones, nullas discordias, provideri abs te ut civitates optimatium consiliis administrentur, sublata Mysiae latrocinia, caedis multis locis repressas, pacem tota provincia constitutam, neque solum illa itinerum atque agrorum sed multo etiam plura et maiora oppidorum et fanorum latrocinia esse depulsa, remotam a fama et a fortunis et ab otio locupletium illam acerbissimam ministram praetorum avaritiae, calumniam, sumptus et tributa civitatum ab omnibus qui earum civitatum fines incolant tolerari aequaliter, facillimos esse aditus ad te, patere auris tuas querelis omnium, nullius inopiam ac solitudinem non modo illo populari accessu ac tribunali sed ne domo quidem et cubiculo esse exclusam tuo, toto denique imperio nihil acerbum esse, nihil crudele atque omnia plena clementiae, mansuetudinis, humanitatis.

9
26 Quantum vero illud est beneficium tuum quod iniquo et gravi vectigali aedilicio cum magnis nostris simultatibus Asiam liberasti! Etenim si unus homo nobilis queritur palam te, quod edixeris ne ad ludos pecuniae decernerentur,

18 fanorum *Vict.*: furtorum *M*: furta et *RI*: fanorum furta et *Lamb.* 22 aequabiliter *vulg.* 24 solitudinem *M*², *cf. pro Quint.* 5: solicitudinem *M*¹: sollicitudinem *Linker* ullo *Lamb.* 26 in imperio *vett. cf.* 2. 7 29 aedilicio cum *Lünemann*: aediliciorum *M*

HS. CC sibi eripuisse, quanta tandem pecunia penderetur, si omnium nomine quicumque Romae ludos facerent quod erat iam institutum erogaretur? Quamquam has querelas hominum nostrorum illo consilio oppressimus, quod in Asia nescio quonam modo, Romae quidem non mediocri cum admiratione laudatur, quod, cum ad templum monumentumque nostrum civitates pecunias decrevissent, cumque id et pro meis magnis meritis et pro tuis maximis beneficiis summa sua voluntate fecissent, nominatimque lex exciperet ut ad templum et monumentum capere liceret, cumque id quod dabatur non esset interiturum sed in ornamentis templi futurum ut non mihi potius quam populo Romano ac dis immortalibus datum videretur, tamen id, in quo erat dignitas, erat lex, erat eorum qui faciebant voluntas, accipiendum non putavi cum aliis de causis tum etiam ut animo aequiore ferrent ii quibus nec deberetur nec liceret. Quapropter incumbe toto animo et studio omni in eam 27
rationem qua adhuc usus es, ut eos quos tuae fidei potestatique senatus populusque Romanus commisit et credidit diligas et omni ratione tueare et esse quam beatissimos velis. Quod si te sors Afris aut Hispanis aut Gallis praefecisset, immanibus ac barbaris nationibus, tamen esset humanitatis tuae consulere eorum commodis et utilitati salutique servire; cum vero ei generi hominum praesimus, non modo in quo ipsa sit sed etiam a quo ad alios pervenisse putetur humanitas, certe iis eam potissimum tribuere debemus a quibus accepimus. Non enim me hoc iam dicere 28
pudebit, praesertim in ea vita atque iis rebus gestis in quibus non potest residere inertiae aut levitatis ulla suspicio, nos ea quae consecuti sumus iis studiis et artibus esse adeptos quae sint nobis Graeciae monumentis disciplinisque tradita. Qua re praeter communem fidem quae omnibus

20 et . . . et *Facciolati*: ut . . . ut *Schütz*: et . . . ut *M Vrsinus* 25 ipso 31 sunt *Wesenberg*

debetur, praeterea nos isti hominum generi praecipue debere videmur, ut quorum praeceptis sumus eruditi apud eos ipsos quod ab iis didicerimus velimus expromere.

10 29 Atque ille quidem princeps ingeni et doctrinae Plato tum denique fore beatas res publicas putavit, si aut docti et sapientes homines eas regere coepissent aut ii qui regerent omne suum studium in doctrina et sapientia conlocassent. Hanc coniunctionem videlicet potestatis et sapientiae saluti censuit civitatibus esse posse. Quod fortasse aliquando universae rei publicae nostrae, nunc quidem profecto isti provinciae contigit, ut is in ea summam potestatem haberet cui in doctrina, cui in virtute atque humanitate percipienda
30 plurimum a pueritia studi fuisset et temporis. Qua re cura ut hic annus qui ad laborem tuum accessit idem ad salutem Asiae prorogatus esse videatur. Quoniam in te retinendo fuit Asia felicior quam nos in deducendo, perfice ut laetitia provinciae desiderium nostrum leniatur. Etenim si in promerendo ut tibi tanti honores haberentur quanti haud scio an nemini fuisti omnium diligentissimus, multo maiorem
31 in his honoribus tuendis adhibere diligentiam debes. Equidem de isto genere honorum quid sentirem scripsi ad te ante. Semper eos putavi, si vulgares essent, vilis, si temporis causa constituerentur, levis; si vero, id quod ita factum est, meritis tuis tribuerentur, existimabam multam tibi in his honoribus tuendis operam esse ponendam. Qua re quoniam in istis urbibus cum summo imperio et potestate versaris in quibus tuas virtutes consecratas et in deorum numero conlocatas vides, in omnibus rebus quas statues, quas decernes, quas ages, quid tantis hominum opinionibus, tantis de te iudiciis, tantis honoribus debeas cogitabis. Id autem erit eius modi ut consulas omnibus, ut medeare

2 simus *Ernesti* quoniam *Pluygers* 11 ea *vulg.* : ēā (= *eadem*) *M* 15 Atque

incommodis hominum, provideas saluti, ut te parentem Asiae et dici et haberi velis.

Atqui huic tuae voluntati ac diligentiae difficultatem II magnam adferunt publicani. Quibus si adversamur, ordi- 32 nem de nobis optime meritum et per nos cum re publica coniunctum et a nobis et a re publica diiungemus; sin autem omnibus in rebus obsequemur, funditus eos perire patiemur quorum non modo saluti sed etiam commodis consulere debemus. Haec est una, si vere cogitare volumus, in toto imperio tuo difficultas. Nam esse abstinentem, continere omnis cupiditates, suos coercere, iuris aequabilem tenere rationem, facilem se in rebus cognoscendis, in hominibus audiendis admittendisque praebere praeclarum magis est quam difficile; non est enim positum in labore aliquo sed in quadam inductione animi et voluntate. Illa causa 33 publicanorum quantam acerbitatem adferat sociis intelleximus ex civibus qui nuper in portoriis Italiae tollendis non tam de portorio quam de non nullis iniuriis portitorum querebantur. Qua re non ignoro quid sociis accidat in ultimis terris, cum audierim in Italia querelas civium. Hic te ita versari ut et publicanis satis facias, praesertim publicis male redemptis, et socios perire non sinas, divinae cuiusdam virtutis esse videtur, id est tuae. Ac primum Graecis id quod acerbissimum est, quod sunt vectigales, non ita acerbum videri debet, propterea quod sine imperio populi Romani suis institutis per se ipsi ita fuerunt. Nomen autem publicani aspernari non possunt, qui pendere ipsi vectigal sine publicano non potuerint quod iis aequaliter Sulla discripserat. Non esse autem leniores in exigendis vectigalibus Graecos quam nostros publicanos hinc intellegi potest quod Caunii nuper omnesque ex insulis quae erant

1 omnium *Vrsinus* 3 Atqui *Baiter*: atque *M* 4 adversabimur *Orelli* 9 consulere debemus *vett.*: consulemus *M* 12 se *Facciolati*: te *M Ernesti* 26 item *Kayser* 29 discripserat *Büchel er*: descripserat *M*

a Sulla Rhodiis attributae confugerunt ad senatum, nobis ut potius vectigal quam Rhodiis penderent. Qua re nomen publicani neque ii debent horrere qui semper vectigales fuerunt, neque ii aspernari qui per se pendere vectigal non 34 potuerunt, neque ii recusare qui postulaverunt. Simul et illud Asia cogitet, nullam ab se neque belli externi neque domesticarum discordiarum calamitatem afuturam fuisse, si hoc imperio non teneretur. Id autem imperium cum retineri sine vectigalibus nullo modo possit, aequo animo parte aliqua suorum fructuum pacem sibi sempi- 12 35 ternam redimat atque otium. Quod si genus ipsum et nomen publicani non iniquo animo sustinebunt, poterunt iis consilio et prudentia tua reliqua videri mitiora; possunt in pactionibus faciendis non legem spectare censoriam sed potius commoditatem conficiendi negoti et liberationem molestiae; potes etiam tu id facere, quod et fecisti egregie et facis, ut commemores quanta sit in publicanis dignitas, quantum nos illi ordini debeamus, ut remoto imperio ac vi potestatis et fascium publicanos cum Graecis gratia atque auctoritate coniungas [sed] et ab iis de quibus optime tu meritus es et qui tibi omnia debent hoc petas, ut facilitate sua nos eam necessitudinem quae est nobis cum publicanis obtinere et conservare patiantur.

36 Sed quid ego te haec hortor quae tu non modo facere potes tua sponte sine cuiusquam praeceptis sed etiam magna iam ex parte perfecisti? Non enim desistunt nobis agere cotidie gratias honestissimae et maximae societates; quod quidem mihi idcirco iucundius est quod idem faciunt Graeci; difficile est autem ea quae commodis, utilitate et prope natura diversa sunt, voluntate coniungere. At ea quidem quae supra scripta sunt non ut te instituerem scripsi (neque enim prudentia tua cuiusquam praecepta

5 et] etiam *Baiter* 20 sed *secl. edd. recc.* 26 parte *vulg.*: perte *M*: parte per te *coni. Tyrrell* 30 At] Atque *Siesbye*

desiderat), sed me in scribendo commemoratio tuae virtutis delectavit; quamquam in his litteris longior fui quam aut vellem aut quam me putavi fore.

13 37 Unum est quod tibi ego praecipere non desinam neque te patiar, quantum erit in me, cum exceptione laudari. Omnes enim qui istinc veniunt ita de tua virtute, integritate, humanitate commemorant ut in tuis summis laudibus excipiant unam iracundiam; quod vitium cum in hac privata cotidianaque vita levis esse animi atque infirmi videtur, tum vero nihil est tam deforme quam ad summum imperium etiam acerbitatem naturae adiungere. Qua re illud non suscipiam ut quae de iracundia dici solent a doctissimis hominibus ea nunc tibi exponam, cum et nimis longus esse nolim et ex multorum scriptis ea facile possis cognoscere; illud, quod est epistulae proprium, ut is ad quem scribitur de iis rebus quas ignorat certior fiat, praetermittendum esse non puto. Sic ad nos omnes fere 38 deferunt nihil, cum absit iracundia, [dicere solent] te fieri posse iucundius, sed, cum te alicuius improbitas perversitasque commoverit sic te animo incitari ut ab omnibus tua desideretur humanitas. Qua re quoniam in eam rationem vitae nos non tam cupiditas quaedam gloriae quam res ipsa ac fortuna deduxit, ut sempiternus sermo hominum de nobis futurus sit, caveamus, quantum efficere et consequi possumus, ut ne quod in nobis insigne vitium fuisse dicatur. Neque ego nunc hoc contendo, quod fortasse cum in omni natura tum iam in nostra aetate difficile est, mutare animum et si quid est penitus insitum moribus id subito evellere, sed te illud admoneo ut, si hoc plene vitare non potes, quod ante occupatur animus ab iracundia quam providere ratio potuit ne occuparetur, ut te ante compares cotidieque

5 laudari *vett.*: -are *M* 18 dicere solent *secl. vulg. ut ex* dici solent (*l.* 12) *orta*: *fort.* (ita dicere solent), *nempe ipsis verbis* '*iracundia*' '*iucundius*' *provinciales utebantur*

meditere resistendum esse iracundiae, cumque ea maxime animum moveat tum tibi esse diligentissime linguam continendam; quae quidem mihi virtus interdum non minor videtur quam omnino non irasci. Nam illud est non solum gravitatis sed non numquam etiam lentitudinis; moderari vero et animo et orationi cum sis iratus, aut etiam tacere et tenere in sua potestate motum animi et dolorem, etsi non est perfectae sapientiae, tamen est non mediocris ingeni.
39 Atque in hoc genere multo te esse iam commodiorem mitioremque nuntiant. Nullae tuae vehementiores animi concitationes, nulla maledicta ad nos, nullae contumeliae perferuntur, quae cum abhorrent a litteris, ab humanitate, tum vero contraria sunt imperio ac dignitati; nam si implacabiles iracundiae sunt, summa est acerbitas, sin autem exorabiles, summa levitas, quae tamen ut in malis acerbitati anteponenda est.

14 40 Sed quoniam primus annus habuit de hac reprehensione plurimum sermonis, credo, propterea quod tibi hominum iniuriae, quod avaritia, quod insolentia praeter opinionem accidebat et intolerabilis videbatur, secundus autem multo lenior, quod et consuetudo et ratio et, ut ego arbitror, meae quoque litterae te patientiorem lenioremque fecerunt, tertius annus ita debet esse emendatus ut ne minimam quidem
41 rem quisquam possit ullam reprehendere. Ac iam hoc loco non hortatione neque praeceptis sed precibus tecum fraternis ago totum ut animum, curam cogitationemque tuam ponas in omnium laude undique conligenda. Quod si in mediocri statu sermonis ac praedicationis nostrae res essent, nihil abs te eximium, nihil praeter aliorum consuetudinem postularetur. Nunc vero propter earum rerum in quibus versati sumus splendorem et magnitudinem, nisi summam laudem ex ista

3 interdum non *Klotz*: non interdum *M* 5 lenitudinis *C* 12 atque ab *Wesenberg* 14 sunt *Ammianus, qui* (xxviii. 1. 40) nam si *ad* anteponenda est *laudat*: sint *M* 19 avaritia *Man.*: -ae *M* 21 leviorem (*sc. sermonem*) *Madvig*

provincia adsequimur, vix videmur summam vituperationem posse vitare. Ea nostra ratio est ut omnes boni cum faveant tum etiam omnem a nobis diligentiam virtutemque et postulent et exspectent, omnes autem improbi, quod cum iis bellum sempiternum suscepimus, vel minima re ad reprehendendum contenti esse videantur. Qua re quoniam 42
eius modi theatrum totius Asiae virtutibus tuis est datum celebritate refertissimum, magnitudine amplissimum, iudicio eruditissimum, natura autem ita resonans ut usque Romam significationes vocesque referantur, contende, quaeso, atque elabora non modo ut his rebus dignus fuisse sed etiam ut illa omnia tuis artibus superasse videare, et quoniam mihi 15 43
casus urbanam in magistratibus administrationem rei publicae, tibi provincialem dedit, si mea pars nemini cedit, fac ut tua ceteros vincat. Simul et illud cogita, nos non de reliqua et sperata gloria iam laborare sed de parta dimicare, quae quidem non tam expetenda nobis fuit quam tuenda est. Ac si mihi quicquam esset abs te separatum, nihil amplius desiderarem hoc statu qui mihi iam partus est. Nunc vero sic res sese habet ut, nisi omnia tua facta atque dicta nostris rebus istinc respondeant, ego me tantis meis laboribus tantisque periculis quorum tu omnium particeps fuisti nihil consecutum *putem*. Quod si ut amplissimum nomen consequeremur unus praeter ceteros adiuvisti, certe idem ut id retineamus praeter ceteros elaborabis. Non est tibi his solis utendum existimationibus ac iudiciis qui nunc sunt hominum sed iis etiam qui futuri sunt; quamquam illorum erit verius iudicium obtrectatione et malevolentia liberatum. Denique etiam illud debes cogitare, non te tibi 44
soli gloriam quaerere. Quod si esset, tamen non neglegeres, praesertim cum amplissimis monumentis consecrare voluisses

7 totius Asiae virtutibus tuis est datum *C, quod supra glossatoris acumen esse videtur*: totius *M*: es potitus *F. W. Wagner*: es sortitus *Orelli* 14 si *Malaspina*: etsi *M* 15 et] etiam *Baiter* 23 putem *vett.*: puto *R*: *om. M*

memoriam nominis tui. Sed ea est tibi communicanda mecum, prodenda liberis nostris; in qua cavendum est ne, si neglegentior fueris, tibi parum consuluisse sed etiam tuis invidisse videaris.

16 45 Atque haec non eo dicuntur ut te oratio mea dormientem excitasse sed potius ut currentem incitasse videatur. Facies enim perpetuo quae fecisti ut omnes aequitatem tuam, temperantiam, severitatem integritatemque laudarent. Sed me quaedam tenet propter singularem amorem infinita in te aviditas gloriae. Quamquam illud existimo, cum iam tibi Asia sic uti uni cuique sua domus nota esse debeat, cum ad tuam summam prudentiam tantus usus accesserit, nihil esse quod ad laudem attineat quod non tu optime perspicias et tibi non sine cuiusquam hortatione in mentem veniat cotidie. Sed ego quia, cum tua lego, te audire, et quia, cum ad te scribo, tecum loqui videor, idcirco et tua longissima quaque epistula maxime delector et ipse in scribendo sum saepe longior.

46 Illud te ad extremum et oro et hortor ut, tamquam poetae boni et actores industrii solent, sic tu in extrema parte et conclusione muneris ac negoti tui diligentissimus sis ut hic tertius annus imperi tui tamquam tertius *actus* perfectissimus atque ornatissimus fuisse videatur. Id facillime facies, si me cui semper uni magis quam universis placere voluisti tecum semper esse putabis et omnibus iis rebus quas dices et facies interesse. Reliquum est ut te orem ut valetudini tuae, si me et tuos omnis valere vis, diligentissime servias.

2 quo *Facciolati* 3 *ante* tibi *ins. edd. multi* non solum *quo aegre caremus, sed cf. Boot ad Att.* iii. 15. 5 10 in te *ante* amorem *transp. Vrsinus* : *om. Boot* 15 quia . . . quia *Wesenberg* : qui . . . quia *M* : qui . . . qui *vulg.* 22 tertius] extremus *Boot* actus *add. vett.*

II *Scr. Romae inter viii K. Nov. et iv Id. Dec. a. 695 (59).*

MARCVS QVINTO FRATRI.

Statius ad me venit a. d. VIII K. Novembr. Eius adventus, quod ita scripsisti direptum iri te a tuis dum is abesset, molestus mihi fuit; quod autem exspectationem tui concursumque eum qui erat futurus si una tecum decederet neque antea visus esset sustulit, id mihi non incommode visum est accidisse. Exhaustus est enim sermo hominum et multae emissae iam eius modi voces: 'ἀλλ' αἰεί τινα φῶτα μέγαν,' quae te absente confecta esse laetor. I 1

Quod autem idcirco a te missus est mihi ut se purgaret, id necesse minime fuit. Primum enim numquam ille mihi fuit suspectus neque ego, quae ad te de illo scripsi, scripsi meo iudicio, sed cum ratio salusque omnium nostrum qui ad rem publicam accedimus non veritate solum sed etiam fama niteretur, sermones ad te aliorum semper, non mea iudicia perscripsi. Qui quidem quam frequentes essent et quam graves adventu suo Statius ipse cognovit; etenim intervenit non nullorum querelis quae apud me de illo ipso habebantur, et sentire potuit sermones iniquorum in suum potissimum nomen erumpere. 2

Quod autem me maxime movere solebat, cum audiebam illum plus apud te posse quam gravitas istius aetatis, imperi, prudentiae postularet— quam multos enim mecum egisse putas ut se Statio commendarem, quam multa autem ipsum ἀφελῶς mecum in sermone ita posuisse: 'Id mihi non placuit; monui, suasi, deterrui'! Quibus in rebus etiam si fidelitas summa est, (quod prorsus credo quoniam tu ita iudicas), tamen species ipsa tam gratiosi liberti aut servi dignitatem habere nullam potest. Atque hoc sic habeto (nihil enim nec temere 3

2 SAL. *add. Wesenberg* 4 iri M^2: erit M^1: esse *I* 6 tui *M*: sui *Schütz* 11 Quod si autem *cod. Balliol.* 23 istius *Vict.*: illius *M* prudentia *Orelli* 25 ἀφελῶς *I* (*teste Wesenberg*): ἀσφαλῶς *M* 26 posuisse *Nipperdey*: protulisse *I Baiter*: potuisse *M*

dicere nec astute reticere debeo), materiam omnem sermonum eorum qui de te detrahere vellent Statium dedisse; antea tantum intellegi potuisse, iratos tuae severitati esse non nullos, hoc manumisso iratis quod loquerentur non defuisse.

2 Nunc respondebo ad eas epistulas quas mihi reddidit
4 L. Caesius, quoi quoniam ita te velle intellego nullo loco deero; quarum altera est de Blaundeno Zeuxide, quem scribis certissimum matricidam tibi a me intime commendari. Qua de re et de hoc genere toto, ne forte me in Graecos tam ambitiosum factum esse mirere pauca cognosce. Ego cum Graecorum querelas nimium valere sentirem propter hominum ingenia ad fallendum parata, quoscumque de te queri audivi quacumque potui ratione placavi. Primum Dionysopolitas qui erant inimicissimi [mei] lenivi; quorum principem Hermippum non solum sermone meo sed etiam familiaritate devinxi. Ego Apamensem Hephaestium, ego levissimum hominem, Megaristum Antandrium, ego Niciam Smyrnaeum, ego nugas maximas omni mea comitate complexus sum, Nymphontem etiam Colophonium. Quae feci omnia, non quo me aut hi homines aut tota natio delectaret; pertaesum est levitatis, adsentationis,
5 animorum non officiis sed temporibus servientium. Sed ut ad Zeuxim revertar, cum is de M. Cascelli sermone secum habito quae tu scribis ea ipsa loqueretur, obstiti eius sermoni et hominem in familiaritatem recepi. Tua autem quae fuerit cupiditas tanta nescio, quod scribis cupisse te, quoniam Smyrnae duos Mysos insuisses in culleum, simile in superiore parte provinciae edere exemplum severitatis tuae et idcirco Zeuxim elicere omni ratione

2 vellent *Ernesti*: velint *M* 3 severitati *vett.*: veritati *MI* 7 quoi] qui *M*: cui *vulg.* 8 Blaundeno *cf. Pauly-Wissowa* iii. 560: blainde *M*: Planindeno *C*: Blaudeno *vulg.*: Blandeno *Tyrrell* 15 Dionysopolitas *Vrsinus*: Dionysitas *MC* mei *del. edd. post Man.* 17 Hephaestium *Orelli*: Ephesium *M*

voluisse, ultro quem adductum in iudicium fortasse dimitti non oportuerat, conquiri vero et elici blanditiis, ut tu scribis, ad iudicium necesse non fuit, eum praesertim hominem quem ego et ex suis civibus et ex multis aliis cotidie magis cognosco nobiliorem esse prope quam civitatem suam. At 6
enim Graecis solis indulgeo. Quid? L. Caecilium nonne omni ratione placavi? quem hominem, qua ira, quo spiritu! quem denique praeter Tuscenium cuius causa sanari non potest non mitigavi? Ecce supra caput homo levis ac sordidus sed tamen equestri censu, Catienus. Etiam is lenietur. Cuius tu in patrem quod fuisti asperior non reprehendo; certo enim scio te fecisse cum causa. Sed quid opus fuit eius modi litteris quas ad ipsum misisti, 'illum crucem sibi ipsum constituere, ex qua tu eum ante detraxisses; te curaturum fumo ut combureretur plaudente tota provincia'? Quid vero ad C. Fabium nescio quem (nam eam quoque epistulam T. Catienus circumgestat), 'renuntiari tibi Licinium plagiarium cum suo pullo milvino tributa exigere'? Deinde rogas Fabium ut et patrem et filium vivos comburat si possit; si minus, ad te mittat uti iudicio comburantur. Eae litterae abs te per iocum missae ad C. Fabium, si modo sunt tuae, cum leguntur, invidiosam atrocitatem verborum habent. Ac si om- 7
nium mearum praecepta litterarum repetes, intelleges esse nihil a me nisi orationis acerbitatem et iracundiam et, si forte, raro litterarum missarum indiligentiam reprehensam. Quibus quidem in rebus si apud te plus auctoritas mea quam tua sive natura paulo acrior sive quaedam dulcedo iracundiae sive dicendi sal facetiaeque valuissent, nihil sane esset quod nos paeniteret. Et mediocri me dolore putas

1 ultro *R*: ultra (*sed linea subducta*) *M*: ultro *post* vero *transp. Wesenberg* 5 esse quam pro civitate sua *Shuckburgh* 15 fumo] furno *Vrsinus*: in furno *Wesenberg* 16 Quid vero? Ad *Wesenberg* 24 mearum *vulg.*: mecum *MR*: mearum tecum *Wesenberg* 30 Et] Sed *Wesenberg*

adfici cum audiam qua sit existimatione C. Vergilius, qua tuus vicinus, C. Octavius? Nam si te interioribus vicinis tuis, Ciliciensi et Syriaco, anteponis, valde magni facis! Atque is dolor est quod, cum ii quos nominavi te innocentia non vincant, vincunt tamen artificio benevolentiae conligendae, qui neque Cyrum Xenophontis neque Agesilaum noverint, quorum regum summo imperio nemo umquam verbum ullum asperius audivit.

3
8 Sed haec a principio tibi praecipiens quantum profecerim non ignoro; nunc tamen decedens, id quod mihi iam facere videris, relinque, quaeso, quam iucundissimam memoriam tui. Successorem habes perblandum; cetera valde illius adventu tua requirentur. In litteris mittendis, *ut* saepe ad te scripsi, nimium te exorabilem praebuisti. Tolle omnis, si potes, iniquas, tolle inusitatas, tolle contrarias. Statius mihi narravit scriptas ad te solere adferri, ab se legi, et si iniquae sint fieri te certiorem; ante quam vero ipse ad te venisset, nullum delectum litterarum fuisse; ex eo esse volumina selectarum epistularum quae reprehendi solerent.
9 Hoc de genere nihil te nunc quidem moneo (sero est enim) ac scire potes multa me varie diligenterque monuisse; illud tamen quod Theopompo mandavi cum essem admonitus ab ipso, vide per homines amantis tui, quod est facile, ut haec genera tollantur epistularum primum iniquarum, deinde contrariarum, tum absurde et inusitate scriptarum, postremo in aliquem contumeliosarum. Atque ego haec tam esse quam audio non puto, et si sunt occupationibus tuis minus animadversa nunc perspice et purga. Legi epistulam, quam ipse scripsisse Sulla nomenclator dictus est, non probandam, legi non nullas iracundas.

1 audio *Ernesti* C. *add. Orelli* 3 magni facis *R*: magnificis (*suprasc.* al. magnum facis) *M*: magnum facis *vulg.*: magni fis *vel* magnificus es *coni. Müller* 7 in *ante* imperio *add. Lamb.* 13 ut *add. vett.* 14 exorabilem *Man.*: inex- *M* 17 sint] essent *Wesenberg* 28 legi ipse ep. quam scripsisse *coni. Wesenberg*

Sed tempore ipso de epistulis. Nam cum hanc paginam 10 texerem L. Flavius, praetor designatus, ad me venit, homo mihi valde familiaris. Is mihi te ad procuratores suos litteras misisse, quae mihi visae sunt iniquissimae, ne quid de bonis, quae L. Octavi Nasonis fuissent cui L. Flavius heres est, deminuerent, ante quam C. Fundanio pecuniam solvissent, itemque misisse ad Apollonidensis ne de bonis, quae Octavi fuissent, deminui paterentur, prius quam Fundanio debitum solutum esset. Haec mihi veri similia non videntur; sunt enim a prudentia tua remotissima. Ne deminuat heres? Quid, si infitiatur? quid, si omnino non debet? quid? praetor solet iudicare deberi? Quid? ego Fundanio non cupio, non amicus sum, non misericordia moveor? Nemo magis; sed via iuris eius modi est quibusdam in rebus ut nihil sit loci gratiae. Atque ita mihi dicebat Flavius scriptum in ea epistula quam tuam esse dicebat, te aut quasi amicis tuis gratias acturum aut quasi inimicis incommoda laturum. Quid multa? ferebat graviter et ve- 11 hementer mecum querebatur orabatque ut ad te quam diligentissime scriberem. Quod facio et te prorsus vehementer etiam atque etiam rogo ut te procuratoribus Flavi remittas de deminuendo et Apollonidensibus ne quid praescribas, quod contra Flavium sit, amplius. Et Flavi causa et scilicet Pompei facies omnia. Nolo medius fidius ex tua iniuria in illum tibi liberalem me videri, sed [et] te oro ut tu ipse auctoritatem et monumentum aliquod decreti aut litterarum tuarum relinquas quod sit ad Flavi rem et ad causam accommodatum; fert enim graviter homo et mei observantissimus et sui iuris dignitatisque retinens se apud te neque amicitia nec iure valuisse; et, ut opinor, Flavi aliquando rem et Pompeius et Caesar tibi commendarunt et ipse ad te

2 texerem *coni. Boot, coll. Fam.* ix. 21. 1 14 via *M*: vis *Müller*
18 incommodaturum *C*, *cod. Pal.* 4 et *Ernesti*: id *M*: idque *Lamb.*
22 perscribas *Cratander*, *vulg.* 25 et *del. Faernus*

scripserat Flavius et ego certe. Qua re, si ulla res est quam tibi me petente faciendam putes, haec ea sit. Si me amas, cura, elabora, perfice ut Flavius et tibi et mihi quam maximas gratias agat. Hoc te ita rogo ut maiore studio rogare non possim.

4
12 Quod ad me de Hermia scribis mihi me hercule valde molestum fuit. Litteras ad te parum fraterne scripseram; quas oratione Diodoti, Luculli liberti, commotus, de pactione statim quod audieram, iracundius scripseram et revocare cupiebam. Huic tu epistulae non fraterne scriptae
13 fraterne debes ignoscere. De Censorino, Antonio, Cassiis, Scaevola te ab iis diligi, ut scribis, vehementer gaudeo. Cetera fuerunt in eadem epistula graviora quam vellem, 'ὀρθὰν τὰν ναῦν' et 'ἅπαξ θανεῖν.' Maiora ista erunt; meae obiurgationes fuerunt amoris plenissimae † quae sunt non nulla, sed tamen mediocria et parva potius. Ego te numquam ulla in re dignum minima reprehensione putassem, cum te sanctissime gereres, nisi inimicos multos haberemus. Quae ad te aliqua *cum* monitione aut obiurgatione scripsi, scripsi propter diligentiam cautionis meae, in qua et maneo et manebo et idem ut facias non desistam rogare.

14 Attalus Hypaepenus mecum egit ut se ne impedires quo minus quod ad Q. † Publiceni † statuam decretum est erogaretur. Quod ego te et rogo et admoneo ne talis viri tamque nostri necessari honorem minui per te aut impediri velis. Praeterea Aesopi, nostri [tragoedi] familiaris, Licinus servus tibi notus aufugit. Is Athenis apud Patronem Epi-

9 statim quod, *non in* quom *mutandum ut Fleckeisen facit ad Plaut. Amph.* 302; *Ter. Heaut.* 54: *cf. Quintil.* x. 3. 14; *Plin. Ep.* iv. 27. 1 14 erunt *secl. Wesenberg*: erant *Boot* 15 quae sunt] quaerunt *Tyrrell*: questus sum *Wesenberg*: *fort.* desunt non nullae sed tamen mediocres et parvae *R Cratander Lamb.* 19 cum *add. Orelli*: *ante* aliqua *Lamb.* admonitione *R* 22 Hypaepenus *Orelli*: hyphemenus *M*: ὑφειμένως *Gurlitt* 23 Publici *Schütz*: Publicieni *coni. Wesenberg*: *fort.* Publici e. r. (*eques Romanus*), *cf. Ascon. in Verr. p.* 135 *Or.* 26 tragoedi *secl. Orelli, cf. Fam.* vii. 1. 2 Licinus *Boot*: Licinius *M*

cureum pro libero fuit; inde in Asiam venit. Postea Plato quidam Sardianus, Epicureus, qui Athenis solet esse multum et qui tum Athenis fuerat cum Licinius eo venisset, cum eum fugitivum esse postea ex Aesopi litteris cognosset, hominem comprehendit et in custodiam Ephesi tradidit, sed in publicam an in pistrinum non satis ex litteris eius intellegere potuimus. Tu, quoquo modo est, quoniam Ephesi est, hominem investiges velim summaque diligentia vel tecum deducas. Noli spectare quanti homo sit; parvi enim preti est qui tam nihili sit. Sed tanto dolore Aesopus est adfectus propter servi scelus et audaciam ut nihil ei gratius facere possis quam si illum per te reciperarit.

Nunc ea cognosce quae maxime exoptas. Rem publicam **5** 15
funditus amisimus, adeo ut Cato, adulescens nullius consili sed tamen civis Romanus et Cato, vix vivus effugerit quod, cum Gabinium de ambitu vellet postulare neque praetores diebus aliquot adiri possent vel potestatem sui facerent, in contionem escendit et Pompeium 'privatum dictatorem' appellavit. Propius nihil est factum quam ut occideretur. Ex hoc qui sit status totius rei publicae videre potes. Nostrae tamen causae non videntur homines defuturi; mi- 16
randum in modum profitentur, offerunt se, pollicentur. Equidem cum spe sum maxima tum maiore etiam animo, spe, superiores fore nos, animo, ut in hac re publica ne casum quidem ullum pertimescam. Sed tamen se res sic habet: Si diem nobis dixerit, tota Italia concurret, ut multiplicata gloria discedamus; sin autem vi agere conabitur,

6 an *R*: vel *MI* 7 est *M*: potes *Bentivolius*: *om. vett.* 8 diligentia vel Romam mittas *vel simile aliquid add. Wesenberg* 10 tam *Orelli, coll. Pers.* i. 122: iam *M* nihili *Lamb. cf. Tusc.* 18: nihil *M Orelli* sit] est *Wesenberg* 15 C. Cato *Orelli* 16 effugerit *Lamb.*: -eret *M* 19 privatum *R*: -us *M* 25 spe *Madvig*: sperent *M*: ut sperem *Klotz Boot* animo *Madvig*: confidant animo *M*: ut confidam animo *Klotz*: confidam tantum *Boot* 27 dixerit] Clodius dixerit *Cratander, sed cf. Lehmann Quaest. Tull. p.* 12

spero fore studiis non solum amicorum sed etiam alienorum ut vi resistamus. Omnes et se et suos amicos, clientis, libertos, servos, pecunias denique suas pollicentur. Nostra antiqua manus bonorum ardet studio nostri atque amore. Si qui antea aut alieniores fuerant aut languidiores, nunc horum regum odio se cum bonis coniungunt. Pompeius omnia pollicetur et Caesar; quibus ego ita credo ut nihil de mea comparatione deminuam. Tribuni pl. designati sunt nobis amici; consules se optime ostendunt; praetores habemus amicissimos et acerrimos civis, Domitium, Nigidium, Memmium, Lentulum; bonos etiam alios singularis. Qua re magnum fac animum habeas et spem bonam. De singulis tamen rebus quae cotidie gerantur faciam te crebro certiorem.

III *Scr. Thessalonicae Id. Iun. a. 696 (58).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

1 Mi frater, mi frater, mi frater, tune id veritus es ne ego iracundia aliqua adductus pueros ad te sine litteris miserim aut etiam ne te videre noluerim? Ego tibi irascerer, tibi ego possem irasci? Scilicet, tu enim me adflixisti, tui me inimici, tua me invidia ac non ego te misere perdidi. Meus ille laudatus consulatus mihi te, liberos, patriam, fortunas, tibi velim ne quid eripuerit praeter unum me. Sed certe a te mihi omnia semper honesta et iucunda ceciderunt, a me tibi luctus meae calamitatis, metus tuae, desiderium, maeror, solitudo. Ego te videre noluerim? Immo vero me a te videri nolui. Non enim vidisses fratrem tuum, non eum quem reliqueras, non eum quem noras, non eum quem flens flentem, prosequentem proficiscens dimiseras, ne vestigium quidem eius nec simulacrum sed quan-

9 optimos *Wesenberg* 10 acerrimos M^2: acerbissimos M^1 11 alios sed hos singularis *I* 24 ceciderunt *M* (*de iucundis, Att.* iii. 1; *Caes. B. C.* iii. 73. 4): acciderunt *Lamb* (*marg.*) *Madvig coll. Att.* i. 5. 1

dam effigiem spirantis mortui. Atque utinam me mortuum
prius vidisses aut audisses, utinam te non solum vitae sed
etiam dignitatis meae superstitem reliquissem! Sed testor 2
omnis deos me hac una voce a morte esse revocatum, quod
omnes in mea vita partem aliquam tuae vitae repositam
esse dicebant; qua in re peccavi scelerateque feci. Nam
si occidissem, mors ipsa meam pietatem amoremque in
te facile defenderet; nunc commisi ut me vivo careres,
vivo me aliis indigeres, mea vox in domesticis peri-
culis potissimum occideret quae saepe alienissimis prae-
sidio fuisset. Nam quod ad te pueri sine litteris vene-
runt, quoniam vides non fuisse iracundiam causam, certe
pigritia fuit et quaedam infinita vis lacrimarum et dolorum.
Haec ipsa me quo fletu putas scripsisse? Eodem quo te 3
legere certo scio. An ego possum aut non cogitare ali-
quando de te aut umquam sine lacrimis cogitare? Cum
enim te desidero, fratrem solum desidero? Ego vero sua-
vitate fratrem prope aequalem, obsequio filium, consilio
parentem. Quid mihi sine te umquam aut tibi sine me
iucundum fuit? Quid, quod eodem tempore desidero
filiam? qua pietate, qua modestia, quo ingenio! effigiem
oris, sermonis, animi mei. Quid filium venustissimum
mihique dulcissimum? quem ego ferus ac ferreus e com-
plexu dimisi meo, sapientiorem puerum quam vellem; sen-
tiebat enim miser iam quid ageretur. Quid vero tuum
filium, imaginem tuam, quem meus Cicero et amabat ut
fratrem et iam ut maiorem fratrem verebatur? Quid, quod
mulierem miserrimam, fidelissimam coniugem, me prosequi
non sum passus, ut esset quae reliquias communis calami-
tatis, communis liberos tueretur? Sed tamen, quoquo 4

6 in re *C*: re *M* 12 iracundiam causam *Lamb.*: iracundiae causa *M* 15 certo *vett.*: certe *M* 18 fratrem prope *Ernesti*: prope fratrem prope *M*: prope *Petrarch* (*Ep.* 107) 22 Quid quod *Lamb.* 25 Quid vero quod *Lamb.* 26 quid ymaginem meam *M* quem *Man.*: quam *M*

modo potui, scripsi et dedi litteras ad te Philogono, liberto tuo, quas credo tibi postea redditas esse; in quibus idem te hortor et rogo, quod pueri tibi verbis meis nuntiarunt, ut Romam protinus pergas et properes. Primum enim te *in* praesidio esse volui, si qui essent inimici quorum crudelitas nondum esset nostra calamitate satiata; deinde congressus nostri lamentationem pertimui; digressum vero non tulissem atque etiam id ipsum quod tu scribis metuebam ne a me distrahi non posses. His de causis hoc maximum malum quod te non vidi, quo nihil amantissimis et coniunctissimis fratribus acerbius, miserius videtur accidere potuisse, minus acerbum, minus miserum fuit quam fuisset cum con-
5 gressio tum vero digressio nostra. Nunc si potes, id quod ego qui tibi semper fortis videbar non possum, erige te et confirma, si qua subeunda dimicatio erit. Spero, si quid mea spes habet auctoritatis, tibi et integritatem tuam et amorem in te civitatis et aliquid etiam misericordiam nostri praesidi laturam; sin eris ab isto periculo vacuus, ages scilicet si quid agi posse de nobis putabis. De quo scribunt ad me quidem multi multa et se sperare demonstrant; sed ego quod sperem non dispicio, cum inimici plurimum valeant, amici partim deseruerint me, partim etiam prodiderint; qui in meo reditu fortasse reprehensionem sui sceleris pertimescunt. Sed ista qualia sint tu velim perspicias mihique declares. Ego tamen quam diu tibi opus erit, si quid periculi subeundum videbis, vivam. Diutius in hac vita esse non possum. Neque enim tantum virium habet ulla aut prudentia aut doctrina ut tantum dolorem
6 possit sustinere. Scio fuisse et honestius moriendi tempus et utilius; sed non hoc solum, multa alia praetermisi, quae si queri velim praeterita, nihil agam nisi ut augeam dolorem

4 in *add. Madvig* 11 miseriusve *Büchelcr* 19 agi M^2 *superscr.* : agere M^1 : agere te *coni. Wesenberg* 24 pertimescunt *Lamb.* : -cant *M*

tuum, indicem stultitiam meam. Illud quidem nec facien-
dum est nec fieri potest, me diutius quam aut tuum tem-
pus aut firma spes postulabit in tam misera tamque turpi
vita commorari, ut qui modo fratre fuerim, liberis, con-
iuge, copiis, genere ipso pecuniae beatissimus, dignitate,
auctoritate, existimatione, gratia non inferior quam qui
umquam fuerunt amplissimi, is nunc in hac iam adflicta
perditaque fortuna neque me neque meos lugere diutius
possim.

Qua re quid ad me scripsisti de permutatione? Quasi 7
vero nunc me non tuae facultates sustineant, qua in re ipsa
video miser et sentio quid sceleris admiserim, cum de
visceribus tuis et fili tui satis facturus sis quibus debes,
ego acceptam ex aerario pecuniam tuo nomine frustra dissi-
parim. Sed tamen et M. Antonio, quantum tu scripseras,
et Caepioni tantundem solutum est; mihi ad id quod cogito
hoc quod habeo satis est. Sive enim restituimur sive
desperamur, nihil amplius opus est. Tu si forte quid erit
molestiae, te ad Crassum et ad Calidium conferas censeo.
Quantum Hortensio credendum sit nescio. Me summa 8
simulatione amoris summaque adsiduitate cotidiana scelera-
tissime insidiosissimeque tractavit adiuncto Q. Arrio; quo-
rum ego consiliis, promissis, praeceptis destitutus in hanc
calamitatem incidi. Sed haec occultabis, ne quid obsint;
illud caveto (et eo puto per Pomponium fovendum tibi esse
ipsum Hortensium) ne ille versus, qui in te erat conlatus
cum aedilitatem petebas de lege Aurelia, falso testimonio
confirmetur. Nihil enim tam timeo quam ne, cum intelle-
gant homines quantum misericordiae nobis tuae preces et
tua salus adlatura sit, oppugnent te vehementius. Messalam 9
tui studiosum esse arbitror; Pompeium etiam simulatorem

12 cum tu de *Wesenberg*: quod cum de *coni. Tyrrell* 15 et M. M^2: et inde M^1: inde et *Wesenberg* 16 et *add. Lamb.* 22 Q. *Wesenberg*: quoque *M*

puto. Sed haec utinam *ne* experiare! Quod precarer deos nisi meas preces audire desissent. Verum tamen precor ut his infinitis nostris malis contenti sint; in quibus non modo tamen nullius inest peccati infamia sed omnis dolor est quod optime factis poena maxima est constituta.

10 Filiam meam et tuam Ciceronemque nostrum quid ego, mi frater, tibi commendem? Quin illud maereo quod tibi non minorem dolorem illorum orbitas adferet quam mihi. Sed te incolumi orbi non erunt. Reliqua, ita mihi salus aliqua detur potestasque in patria moriendi, ut me lacrimae non sinunt scribere! Etiam Terentiam velim tueare mihique de omnibus rebus rescribas; sis fortis quoad rei natura patiatur. Idibus Iuniis Thessalonicae.

IV *Scr. Thessalonicae mense Sext. circ. Non. a. 696 (58).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

1 Amabo te, mi frater, ne, si uno meo facto et tu et omnes mei corruistis, improbitati et sceleri meo potius quam imprudentiae miseriaeque adsignes. Nullum est meum peccatum nisi quod iis credidi, a quibus nefas putaram esse me decipi aut etiam quibus ne id expedire quidem arbitrabar. Intimus, proximus, familiarissimus quisque aut sibi pertimuit aut mihi invidit. Ita mihi nihil misero praeter fidem

2 amicorum, cautum meum consilium defuit. Quod si te satis innocentia tua et misericordia hominum vindicat hoc tempore a molestia, perspicis profecto ecquaenam nobis spes salutis relinquatur. Nam me Pomponius et Sestius et Piso noster adhuc Thessalonicae retinuerunt, cum longius dis-

1 ne *Baiter*: non *vulg.*: *om. M* 4 non modo *del. Ernesti*: omni modo *Orelli*: omnibus *Klotz* 13 patietur *I* 16 ne M^2: nisi *MC* facto *M*: fato *RI* 18 miseriaeque *Lamb.*: misericordiaeque *M* 19 putaram *Cratander*: -arem *M*: -abam *Ernesti* 23 aut cautum *Frederking* defuit *Malaspina Frederking coll. Att.* iii. 15. 5; 20. 1: fuit *M* 25 perspicies *Frederking, cf.* § 5 (*l.* 22).

cedere propter nescio quos motus vetarent. Verum ego
magis exitum illorum litteris quam spe certa exspectabam;
nam quid sperem potentissimo inimico, dominatione obtre-
ctatorum, infidelibus amicis, plurimis invidis? De novis 3
autem tribunis pl. est ille quidem in me officiosissimus
Sestius et, spero, Curius, Milo, Fadius, Fabricius, sed valde
adversante Clodio, qui etiam privatus eadem manu poterit
contiones concitare; deinde etiam intercessor parabitur.
Haec mihi proficiscenti non proponebantur sed saepe triduo 4
summa cum gloria dicebar esse rediturus. 'Quid tu igitur?'
inquies. Quid? multa convenerunt quae mentem extur-
barent meam, subita defectio Pompei, alienatio consulum,
etiam praetorum, timor publicanorum, arma. Lacrimae
meorum me ad mortem ire prohibuerunt; quod certe et
ad honestatem et ad effugiendos intolerabilis dolores fuit
aptissimum. Sed de hoc scripsi ad te in ea epistula quam
Phaethonti dedi. Nunc tu, quoniam in tantum luctum
laboremque detrusus es quantum nemo umquam, si levare
potest communem casum misericordia hominum, scilicet
incredibile quiddam adsequeris; sin plane occidimus, me
miserum! ego omnibus meis exitio fuero quibus ante dede-
cori non eram. Sed tu, ut ante ad te scripsi, perspice rem 5
et pertempta et ad me, ut tempora nostra non ut amor tuus
fert, vere perscribe. Ego vitam quoad putabo tua interesse
aut ad spem servandam esse retinebo. Tu nobis amicis-
simum Sestium cognosces; credo tua causa velle Lentulum,
qui erit consul. Quamquam sunt facta verbis difficiliora.
Tu et quid opus sit et quid sit videbis. Omnino si tuam

6 Curius *Pighius*: Curtius *M* Fabricius *Man. coll. Post red. in Sen.* 22; *Sest.* 75: Gratidius *MR quod non prorsus abiciendum, cf. Q. Fr.* i. 1. 10; *Flacc.* 49 13 arma Clodi (*vel* inimicorum) *Bücheler* 18 laboremque *R Wesenberg*: laborem *MI* 24 vera C 26 velle *M marg.*: vel *M* 27 consul. quamquam sed non sunt *M* (*verba* non sunt *in M deleta in margine adduntur*): consul; quamquam —sed non sunt *coni. Tyrrell*

solitudinem communemque calamitatem nemo despexerit, aut per te aliquid confici aut nullo modo poterit; sin te quoque inimici vexare coeperint, ne cessaris; non enim gladiis tecum sed litibus agetur. Verum haec absint velim. Te oro ut ad me de omnibus *rebus* rescribas et in me animi aut potius consili minus putes esse quam antea, amoris vero et offici non minus.

1 respexerit *coni. Tyrrell* 4 tecum *R*: mecum *RI* 5 rebus *add. Orelli*

AD QVINTVM FRATREM

LIBER SECVNDVS

I *Scr. Romae m. Dec. a. 697 (57).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

EPISTVLAM quam legisti mane dederam. Sed fecit 1 humaniter Licinius quod ad me misso senatu vesperi venit, ut si quid esset actum ad te, si mihi videretur, perscriberem. Senatus fuit frequentior quam putabamus esse posse mense Decembri sub dies festos. Consulares nos fuimus et duo consules designati, P. Servilius, M. Lucullus, Lepidus, Volcacius, Glabrio, praetores. Sane frequentes fuimus, omnino ad CC. Commorat exspectationem Lupus; egit causam agri Campani sane accurate. Auditus est magno silentio. Materiam rei non ignoras. Nihil ex nostris actionibus praetermisit. Fuerunt non nulli aculei in Caesarem, contumeliae in Gellium, expostulationes cum absente Pompeio. Causa sero perorata sententias se rogaturum negavit, ne quod onus simultatis nobis imponeret; ex superiorum temporum conviciis et ex praesenti silentio quid senatus sentiret se intellegere. Dixit Milo. Coepit dimittere. Tum Marcellinus, 'Noli,' inquit, 'ex taciturnitate nostra, Lupe, quid aut probemus hoc tempore aut improbemus iudicare. Ego, quod ad me attinet, itemque arbitror ceteros, idcirco taceo quod non existimo, cum Pompeius absit, causam agri Campani agi convenire.' Tum

6 putaramus *Wesenberg* 7 duo consules designati *post* Glabrio *transposuit Schütz*: *del. Boot* 9 praetorii sane frequentes *Holzapfel* 18 intellegere dixit: illico coepit *Orelli*: i. d.; in illo coepit *Man.*

2 ille se senatum negavit tenere. Racilius surrexit et de iudiciis referre coepit. Marcellinum quidem primum rogavit. Is cum graviter de Clodianis incendiis, trucidationibus, lapidationibus questus esset, sententiam dixit, ut ipse iudices per praetorem urbanum sortiretur, iudicum sortitione facta comitia haberentur; qui iudicia impedisset, eum contra rem publicam esse facturum. Adprobata valde sententia C. Cato contra dixit et *C.* Cassius maxima acclamatione senatus, cum comitia iudiciis anteferrent. Philippus adsensit
3 Lentulo. Postea Racilius de privatis me primum sententiam rogavit. Multa feci verba de toto furore latrocinioque P. Clodi; tamquam reum accusavi multis et secundis admurmurationibus cuncti senatus. Orationem meam conlaudavit satis multis verbis non me hercule indiserte Vetus Antistius, isque iudiciorum causam suscepit antiquissimamque se habiturum dixit. Ibatur in eam sententiam. Tum Clodius rogatus diem dicendo eximere coepit; furebat a Racilio se contumaciter urbaneque vexatum. Deinde eius operae repente a Graecostasi et gradibus clamorem satis magnum sustulerunt, opinor, in Q. Sextilium et amicos Milonis incitatae. Eo metu iniecto repente magna querimonia omnium discessimus.

Habes acta unius diei; reliqua, ut arbitror, in mensem Ianuarium reicientur. De tribunis pl. longe optimum Racilium habemus. Videtur etiam Antistius amicus nobis fore; nam Plancius totus noster est. Fac, si me amas, ut considerate diligenterque naviges de mense Decembri.

II *Scr. Romae xiv K. Febr. a. 698 (56).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

1 Non occupatione, qua eram sane impeditus, sed parvula lippitudine adductus sum ut dictarem hanc epistulam et

5 iudices praetor urbanus *Man.* 8 C. *add. Baiter* 9 adsensit *M*: adsentit *Diomedes* (*ed. Keil* i. 381. 26) 18 inurbaneque *R Müller* 30 qua] quamquam *Gulielmus*

non, ut ad te soleo, ipse scriberem. Et primum me tibi excuso in eo ipso in quo te accuso; me enim nemo adhuc rogavit num quid in Sardiniam vellem, te puto saepe habere qui num quid Romam velis quaerant. Quod ad me Lentuli et Sesti nomine scripsisti, locutus sum cum Cincio. Quoquo modo res se habet, non est facillima, sed habet profecto quiddam Sardinia adpositum ad recordationem praeteritae memoriae. Nam ut ille Gracchus augur, postea quam in istam provinciam venit, recordatus est quid sibi in campo Martio comitia consulum habenti contra auspicia accidisset, sic tu mihi videris in Sardinia de forma Numisiana et de nominibus Pomponianis in otio recogitasse. Ego adhuc emi nihil. Culleonis auctio facta est. Tusculano emptor nemo fuit. Si condicio valde bona fuerit, fortassis non amittam.

De aedificatione tua Cyrum urgere non cesso. Spero 2
eum in officio fore. Sed omnia sunt tardiora propter furiosae aedilitatis exspectationem; nam comitia sine mora futura videntur; edicta sunt *in* a. d. XI K. Febr. Te tamen sollicitum esse nolo; omne genus a nobis cautionis adhibebitur.

De rege Alexandrino factum est senatus consultum cum 3
multitudine eum reduci periculosum rei publicae videri. Reliqua cum esset in senatu contentio Lentulusne an Pompeius reduceret, obtinere causam Lentulus videbatur (in ea re nos et officio erga Lentulum mirifice et voluntati Pompei praeclare satis fecimus), sed per obtrectatores Lentuli calumnia extracta est. Consecuti sunt dies comitiales, per quos senatus haberi non poterat. Quid futurum

3 vellem *Cratander*: velim *M* 5 me de Lentuli *Man.* 10 consulum habenti *Vict.*: consulibus habentibus *M* 14 fortassis *MR quae tamen forma apud Cic. est dubia*: fortasse *I Wesenberg* 15 omittam *vulg.* 19 in *add. Wesenberg* 25 videbatur. In . . . fecimus, sed . . . extracta res est *Wesenberg Baiter sed cf. Lehmann 'Quaest. Tull.' pp.* 121, 122

sit latrocinio tribunorum non divino, sed tamen suspicor per vim rogationem Caninium perlaturum. In ea re Pompeius quid velit non dispicio; familiares eius quid cupiant omnes vident; creditores vero regis aperte pecunias suppeditant contra Lentulum. Sine dubio res a Lentulo remota videtur esse cum magno meo dolore, quamquam multa fecit qua re, si fas esset, iure ei suscensere possemus.

4 Tu, si ita expedit, velim quam primum bona et certa tempestate conscendas ad meque venias; innumerabiles enim res sunt in quibus te cotidie in omni genere desiderem. Tui nostrique valent. xiiii K. Februarias.

III *Scr. Romae prid. Id. Febr. et xv K. Mart. a. 698 (56).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

1 Scripsi ad te antea superiora; nunc cognosce postea quae sint acta. A Kal. Febr. legationes in Idus Febr. reiciebantur. Eo die res confecta non est. A. d. iiii Non. Febr. Milo adfuit. Ei Pompeius advocatus venit; dixit Marcellus a me rogatus; honeste discessimus; prodicta dies est in viii Idus Febr. Interim reiectis legationibus in Idus referebatur de provinciis quaestorum et de ornandis praetoribus; sed res multis querelis de re publica interponendis nulla transacta est. C. Cato legem promulgavit de imperio Lentulo abrogando. Vestitum filius mutavit.

2 A. d. viii Id. Febr. Milo adfuit. Dixit Pompeius sive voluit; nam, ut surrexit, operae Clodianae clamorem sustulerunt, idque ei perpetua oratione contigit non modo ut acclamatione sed ut convicio et maledictis impediretur. Qui ut peroravit (nam in eo sane fortis fuit; non est deterritus; dixit omnia atque interdum etiam silentio, cum

8 ista (*sic M*[2]) expedisti *cod. Faerni Wesenberg, fort. recte*: ista expedita *coni. Orelli* 9 conscendas *Cratander*: commendas *M* 19 viii *Man. coll. Fam.* i. 5 *b* 1 : vii *M* 23 Lentulo *Man.* : -i *M* 24 viii *Man.* : vii *M*

auctoritate †peregerat†) sed ut peroravit, surrexit Clodius. Ei tantus clamor a nostris (placuerat enim referre gratiam) ut neque mente nec lingua neque ore consisteret. Ea res acta est, cum hora sexta vix Pompeius perorasset, usque ad horam VIII, cum omnia maledicta, versus denique obscenissimi in Clodium et Clodiam dicerentur. Ille furens et exsanguis interrogabat suos in clamore ipso quis esset qui plebem fame necaret. Respondebant operae: 'Pompeius.' Quis Alexandream ire cuperet. Respondebant: 'Pompeius.' Quem ire vellent. Respondebant: 'Crassum.' Is aderat tum Miloni animo non amico. Hora fere nona quasi signo dato Clodiani nostros consputare coeperunt. Exarsit dolor. Vrgere illi ut loco nos moverent. Factus est a nostris impetus; fuga operarum; eiectus de rostris Clodius, ac nos quoque tum fugimus, ne quid in turba. Senatus vocatus in curiam. Pompeius domum. Neque ego tamen in senatum, ne aut de tantis rebus tacerem aut in Pompeio defendendo (nam is carpebatur a Bibulo, Curione, Favonio, Servilio filio) animos bonorum virorum offenderem. Res in posterum dilata est. Clodius in Quirinalia prodixit diem.

3 A. d. VII Id. Febr. senatus ad Apollinis fuit, ut Pompeius adesset. Acta res est graviter a Pompeio. Eo die nihil perfectum est. A. d. VI Id. Febr. ad Apollinis senatus consultum factum est ea quae facta essent a. d. VIII Id. Febr. contra rem publicam esse facta. Eo die Cato vehementer est in Pompeium invectus et eum oratione perpetua tamquam reum accusavit; de me multa me invito cum mea summa laude dixit; cum illius in me perfidiam increparet, auditus est magno silentio malevolorum. Respondit ei vehementer Pompeius Crassumque descripsit dixitque aperte se munitiorem ad custodiendam vitam suam fore quam

1 perfregerat *Gulielmus, cf. Orat.* 97 : semper egerat *Man.* : semper *Lamb.* : peregit *Kayser* 20 posterum diem *Wesenberg, sed cf. Fam.* x. 12. 3 21 VII *Man.* : VI *M* 24 VIII *Man.* : VI *M* 29 ei vehementer M^2 : evidenter M^1 : ei fidenter *Kayser*

4 Africanus fuisset quem C. Carbo interemisset. Itaque magnae mihi res iam moveri videbantur. Nam Pompeius haec intellegit nobiscumque communicat, insidias vitae suae fieri, C. Catonem a Crasso sustentari, Clodio pecuniam suppeditari, utrumque et ab eo et a Curione, Bibulo ceterisque suis obtrectatoribus confirmari; vehementer esse providendum ne opprimatur contionario illo populo a se prope alienato, nobilitate inimica, non aequo senatu, iuventute improba. Itaque se comparat, homines ex agris accersit; operas autem suas Clodius confirmat; manus ad Quirinalia paratur. In eo multo sumus superiores ipsius copiis; sed magna manus ex Piceno et Gallia exspectatur, ut etiam Catonis rogationibus de Milone et Lentulo resistamus.

5 A. d. IIII Idus Febr. Sestius ab indice Cn. Nerio Pupinia *de* ambitu est postulatus et eodem die a quodam P. Tullio de vi. Is erat aeger. Domum, ut debuimus, ad eum statim venimus eique nos totos tradidimus idque fecimus praeter hominum opinionem qui nos ei iure suscensere putabant, ut humanissimi gratissimique et ipsi et omnibus videremur, itaque faciemus. Sed idem Nerius index edidit ad allegatos Cn. Lentulum Vatiam et C. Cornelium † ista ei †. Eodem die senatus consultum factum est ut sodalitates decuriatique discederent lexque de iis ferretur, ut qui non discessissent ea poena quae est de vi tenerentur.

6 A. d. III Idus Febr. dixi pro Bestia de ambitu apud praetorem Cn. Domitium in foro medio maximo conventu

7 a contionario illo (*sc. P. Clodio*), populo a se prope alienato *Boot* 11 eo *vett.* : ea (*sc. Quirinalia*) *M Tyrrell* sed *M* : et *Malaspina* 15 de *add. vett.* ambitus *Baiter, quae constructio non est Tulliana* P. Tullio (*sc. P. Tullio Albinovano, cf. Schol. Bob.* 292. 9) *Wesenberg* : M. Tullio *M* 20 ad allegatos *M* ('*hoc est ad eos qui Sesti nomine ad Nerium missi erant et cum eo agebant*' *Madvig*) : alligatos (*sc. testes, cf. Isid.* '*Orig.*' v. 23) *W. W. Fowler in* '*Classical Review*' ii. 40 : ad alligatos (*i.e. implicatos*) *Turnebus* : adalligatos (*i.e. insuper implicatos*) *Ellis* 21 ista ei] instare *Madvig* : testes *glossema esse vocabuli* alligatos *suspicatur Fowler.* '*Requiritur haec fere sententia* : itaque rei facti sunt' *Orelli*

incidique in eum locum in dicendo, cum Sestius multis in templo Castoris vulneribus acceptis subsidio Bestiae servatus esset. Hic *προῳκονομησάμην* quiddam *εὐκαίρως* de iis quae in Sestium adparabantur crimina, et eum ornavi veris laudibus magno adsensu omnium. Res homini fuit vehementer grata. Quae tibi eo scribo, quod me de retinenda Sesti gratia litteris saepe monuisti.

7 Pridie Idus Febr. haec scripsi ante lucem. Eo die apud Pomponium in eius nuptiis eram cenaturus. Cetera sunt in rebus nostris huius modi, *ut* tu mihi fere diffidenti praedicabas, plena dignitatis et gratiae; quae quidem tua, mi frater, prudentia, patientia, virtute, pietate, suavitate etiam tibi mihique sunt restituta. Domus tibi ad lacum Pisonis Liciniana conducta est; sed, ut spero, paucis mensibus post K. Quintilis in tuam commigrabis. Tuam in Carinis mundi habitatores Lamiae conduxerunt. A te post illam Olbiensem epistulam nullas litteras accepi. Quid agas et ut te oblectes scire cupio maximeque te ipsum videre quam primum. Cura, mi frater, ut valeas et, quamquam est hiems, tamen Sardiniam istam esse cogites. xv K. Martias.

IV *Scr. Romae mense Martio a. 698 (56).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

1 Sestius noster absolutus est a. d. v Idus Martias et, quod vehementer interfuit rei publicae nullam videri in eius modi causa dissensionem esse, omnibus sententiis absolutus est. Illud quod tibi curae saepe esse intellexeram ne cui iniquo relinqueremus vituperandi locum qui nos ingratos esse diceret nisi illius perversitatem quibusdam in rebus quam humanissime ferremus, scito hoc nos in eo iudicio consecutos esse ut omnium gratissimi iudicaremur; nam

10 ut *add. vett.* 13 lacum *Boot*: lucum *M vulg.* Liciniana *Man.*: Luciniana *M*: Lucceiana *Orelli*

defendendo moroso homini cumulatissime satis fecimus et, id quod ille maxime cupiebat, Vatinium a quo palam oppugnabatur arbitratu nostro concidimus dis hominibusque plaudentibus. Quin etiam Paulus noster, cum testis productus esset in Sestium, confirmavit se nomen Vatini delaturum si Macer Licinius cunctaretur, et Macer ab Sesti subselliis surrexit ac se illi non defuturum adfirmavit. Quid quaeris? homo petulans et audax [Vatinius] valde per-
2 turbatus debilitatusque discessit. Quintus [filius] tuus, puer optimus, eruditur egregie. Hoc nunc magis animum adverto, quod Tyrannio docet apud me. Domus utriusque nostrum aedificatur strenue. Redemptori tuo dimidium pecuniae curavi. Spero nos ante hiemem contubernalis fore. De nostra Tullia tui me hercule amantissima spero cum Crassipede nos confecisse. Dies erant duo qui post Latinas habentur religiosi; † cetero confectum erat Latiar erat †.

3 [VI 3–7] Ἀμφιλαφίαν autem illam quam tu soles dicere bono modo desidero, sic prorsus ut advenientem excipiam libenter, latentem etiam nunc non excitem. Tribus locis aedifico, reliqua reconcinno. Vivo paulo liberalius quam solebam; opus erat. Si te haberem, paulisper fabris locum darem. Sed [et] haec, ut spero, brevi inter nos communi-
4 cabimus. Res autem Romanae sese sic habent: Consul est egregius Lentulus non impediente conlega, sic, inquam, bonus ut meliorem non viderim. Dies comitialis exemit omnis; nam etiam Latinae instaurantur; nec tamen
5 deerant supplicationes. Sic legibus perniciosissimis obsistitur, maxime Catonis, cui tamen egregie imposuit Milo noster. Nam ille vindex gladiatorum et bestiariorum emerat

8 Vatinius *secl.* *Baiter* 9 filius *secl.* *Man.* 16 ceterum *Cratander*: ceteroqui *Wesenberg* confectum Latiar erat *Mommsen*, *cf.* *Preller* '*Röm. Myth.*' i³. 212. 1 20 latentem non excitem. Etiam nunc tribus *Tyrrell* 23 et *secl.* *Wesenberg* 28 sic *Cratander*: id *M*: ita *Wesenberg*

de Cosconio et Pomponio bestiarios nec sine iis armatis umquam in publico fuerat. Hos alere non poterat, itaque vix tenebat. Sensit Milo; dedit cuidam non familiari negotium qui sine suspicione emeret eam familiam a Catone. Quae simul atque abducta est, Racilius, qui unus est hoc tempore tribunus pl., rem patefecit eosque homines sibi emptos esse dixit (sic enim placuerat) et tabulam proscripsit se familiam Catonianam venditurum. In eam tabulam magni risus consequebantur. Hunc igitur Catonem Lentulus a legibus removit et eos qui de Caesare monstra promulgarunt, quibus intercederet nemo. Nam quod de Pompeio Caninius agit sane quam refrixit. Neque enim res probatur et Pompeius noster in amicitia P. Lentuli vituperatur et hercule non est idem. Nam apud perditissimam illam atque infimam faecem populi propter Milonem suboffendit et boni multa ab eo desiderant, multa reprehendunt. Marcellinus autem hoc uno mihi quidem non satis facit quod eum nimis aspere tractat; quamquam id senatu non invito facit; quo ego me libentius a curia et ab omni parte rei publicae subtraho.

In iudiciis ii sumus qui fuimus; domus celebratur ita ut **6**
cum maxime. Unum accidit *im*prudentia Milonis incommode de Sexto Clodio quem neque hoc tempore neque ab imbecillis accusatoribus mihi placuit accusari. Ei tres sententiae deterrimo in consilio defuerunt. Itaque hominem populus revocat, et retrahatur necesse est; non enim ferunt homines et, quia cum apud suos diceret paene damnatus est, vident damnatum. Ea ipsa in re Pompei offensio nobis obstitit. Senatorum enim urna copiose absolvit, equitum adaequavit, tribuni aerarii condemnarunt. Sed hoc incommodum consolantur cotidianae damnationes inimicorum, in

5 unus est *M* (*i. e. optimus est, cf. Lehmann 'Quaest. Tull.'* 87) : unus est optimus *Bücheler, coll.* i. 3 : unus optimus est *Wesenberg* 8 In *del. Boot* 22 imprudentia *vett.* : prudentia *M* 23 Clodio *Man.* : coelio *M* 25 deterrimo *Bentivolius* : -e *M* : teterrimo *Schütz*

quibus me perlibente Sevius adlisus est, ceteri conciduntur. C. Cato contionatus est comitia haberi non siturum si sibi cum populo dies agendi essent exempti. Appius a Caesare nondum redierat.

7 Tuas mirifice litteras exspecto; atqui adhuc clausum mare fuisse scio, sed quosdam venisse tamen Olbia dicebant qui te unice laudarent plurimique in provincia fieri dicerent. Eosdem aiebant nuntiare te prima navigatione transmissurum. Id cupio et, quamquam te ipsum scilicet maxime, tamen etiam litteras tuas ante exspecto. Mi frater, vale.

V *Scr. proficiscens in Anagninum a. d. vi Idus Apr. a. 698 (56).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

1 Dederam ad te litteras antea quibus erat scriptum Tulliam nostram Crassipedi pr. *Non.* April. esse desponsam, ceteraque de re publica privataque perscripseram. Postea sunt haec acta: Non. Apr. senatus consulto Pompeio pecunia decreta in rem frumentariam ad HS |cccc.| Sed eodem die vehementer actum de agro Campano clamore senatus prope contionali. Acriorem causam inopia pecuniae facie-
2 bat et annonae caritas. Non praetermittam ne illud quidem: M. Furium Flaccum, equitem Romanum, hominem nequam, Capitolini et Mercuriales de conlegio eiecerunt praesentem ad pedes unius cuiusque iacentem. Exiturus

[VI 1–3] a. d. VIII Idus Aprilis sponsalia Crassipedi praebui. Huic convivio puer optimus, Quintus tuus meusque, quod perleviter commotus fuerat, defuit. A. d. VII Idus Aprilis veni ad Quintum eumque vidi plane integrum, multumque is mecum sermonem habuit et perhumanum de dis-

1 Sevius *M*: Servius (*sc. Pola*) *Orelli*, *cf.* II. 1, *Fam.* viii. 12. 2; *idem videtur esse ac Servaeus Fam.* viii. 4. 2, *cf. adn. ad loc.* 2 se comitia *Lamb.* 3 cum populo *I vulg.*: a populo *M*: ad populum *Wesenberg* 5 atqui *Baiter*: atque *M* 6 Olbia *Man.*: ostia *M* 14 Non. *add. vett.* 23 Exiturus] *in codd. cum* erat 4. 2 *l.* 27 *coniunctum* 26 VII *Wesenberg*: VI *M*

cordiis mulierum nostrarum. Quid quaeris? nihil festivius. Pomponia autem etiam de te questa est; sed haec coram agemus. A puero ut discessi, in aream tuam veni. Res 3
agebatur multis structoribus. Longilium redemptorem cohortatus sum. Fidem mihi faciebat se velle nobis placere. Domus erit egregia; magis enim cerni iam poterat quam quantum ex forma iudicabamus; itemque nostra celeriter aedificabatur. Eo die cenavi apud Crassipedem; cenatus in hortos ad Pompeium lectica latus sum. Luci eum convenire non potueram quod afuerat; videre autem volebam quod eram postridie Roma exiturus et quod ille in Sardiniam iter habebat. Hominem conveni et ab eo petivi ut quam primum te nobis redderet. Statim dixit. Erat autem iturus, ut aiebat, a. d. III Id. April. ut aut Labrone aut Pisis conscenderet. Tu, mi frater, simul et ille venerit, primam navigationem, dum modo idonea tempestas sit, ne omiseris.

[VII] A. d. VI Idus April. ante lucem hanc epistulam con- 4
scripsi eramque in itinere ut eo die apud T. Titium in Anagnino manerem, postridie autem in Laterio cogitabam, inde, cum in Arpinati quinque dies fuissem, ire in Pompeianum, rediens aspicere Cumanum ut, quoniam in Nonas Maias Miloni dies prodicta est, pridie Nonas Romae essem teque, mi carissime et suavissime frater, ad eam diem, ut sperabam, viderem. Aedificationem Arcani ad tuum adventum sustentari placebat. Fac, mi frater, ut valeas quam primumque venias.

5 Fidem *Vict.* : Idem *M* 9 Luci eum *Mommsen* : Lucceium *M* 15 Salebrone *Wesseling* : *fort.* Telamone, *cf. Plut. Mar.* 41 simul et M^1, *cf. Reid ad Acad.* ii. 51 : simul ut M^2 *aliique codd.* : simul ac *I vulg.* 18 VI *Wesenberg* : y *M* conscripsi eramque *Baiter* : conscripseramque M^1 : dictaveram scripseramque M^2 : conscripsi. Eram[que] *Wesenberg* 23 prodicta *Vict.* : prodita *M*

VI *Scr. Romae mense Maio paulo post Idus a. 698 (56).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

1 O litteras mihi tuas iucundissimas exspectatas, ac primo quidem cum desiderio, nunc vero etiam cum timore! Atque has scito litteras me solas accepisse post illas quas tuus nauta attulit Olbia datas. Sed cetera, ut scribis, praesenti sermoni reserventur; hoc tamen non queo differre: Idibus Maiis senatus frequens divinus fuit in supplicatione Gabinio deneganda. Adiurat Procilius hoc nemini accidisse. Foris valde plauditur. Mihi cum sua sponte iucundum tum iucundius, quod me absente; est enim εἰλικρινὲς iudicium, sine oppugnatione, sine gratia nostra †eram ante†.

2 Quod Idibus et postridie fuerat dictum de agro Campano actum iri non est actum. In hac causa mihi aqua haeret. Sed plura quam constitueram; coram enim. Vale, mi optime et optatissime frater, et advola. Idem te pueri nostri rogant. Illud scilicet, cenabis cum veneris.

VII *Scr. Romae mense Februario a. 699 (55).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

1 Placiturum tibi esse librum meum suspicabar; tam valde placuisse quam scribis valde gaudeo. Quod me admones de nostra Vrania suadesque ut meminerim Iovis orationem quae est in extremo illo libro, ego vero memini et illa omnia

2 mihi magis scripsi quam ceteris. Sed tamen postridie quam tu es profectus, multa nocte cum Vibullio veni ad Pompeium; cumque ego egissem de istis operibus atque inscriptionibus, per mihi benigne respondit. Magnam spem

6 praesentis *Wesenberg* 11 est enim *M*: etenim *Mommsen* 12 nostra erat. Ante quod *Mommsen*: nostrorum. Ante quod *Gurlitt*: nostra Eram Anti. Quod *Man. vulg.*: nostra damnant. Quod *Madvig* 17 cenabis cum tuis apud me cum veneris *Lehmann; alia similia addunt alii* 20 librum meum M^2: l. u. (*sic*) M^1 22 nostra Vrania *Malaspina coll. De Div.* i. 17 *sqq.*: non curantia *MRI*: nostra (*vel* mon. *i.e.* monumentorum) curatione *Gurlitt*

attulit; cum Crasso se dixit loqui velle mihique ut idem facerem suasit. Crassum consulem ex senatu domum reduxi. Suscepit rem dixitque esse quod Clodius hoc tempore cuperet per se et per Pompeium consequi; putare se, si ego eum non impedirem, posse me adipisci sine contentione quod vellem. Totum ei negotium permisi meque in eius potestate dixi fore. Interfuit huic sermoni P. Crassus adulescens nostri, ut scis, studiosissimus. Illud autem quod cupit Clodius est legatio aliqua (si minus per senatum, per populum) libera aut Byzantium aut *ad* Brogitarum aut utrumque. Plena res nummorum. Quod ego non nimium laboro, etiam si minus adsequor quod volo. Pompeius tamen cum Crasso locutus est. Videntur negotium suscepisse. Si perficiunt, optime; si minus, ad nostrum Iovem revertamur.

3 A. d. III Idus Febr. senatus consultum est factum de ambitu in Afrani sententiam, quam ego dixeram cum tu adesses; sed magno cum gemitu senatus consules non sunt persecuti eorum sententias qui, Afranio cum essent adsensi, addiderunt ut praetores ita crearentur ut dies sexaginta privati essent. Eo die Catonem plane repudiarunt. Quid multa? tenent omnia idque ita omnis intellegere volunt.

VIII *Scr. mense Maio a. 699 (55).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

1 Tu metuis ne me interpelles? Primum, si in isto essem, tu scis quid sit interpellare. An te Statius? me hercule mihi docere videris istius generis humanitatem, qua quidem ego nihil utor abs te. Tu vero ut me et appelles et interpelles

4 *ante* per se *add* et *Kahnt* 10 ad *add. Man.* 17 quam] contra quam *Schütz Müller*; *hic conicit* quam ego dissuaseram (*pro* dixeram). *Sed* quam ego dixeram *nihil aliud videtur esse quam* '*cuius ego mentionem tibi feceram*' 22 ita esse *Koch* 27 interpellare? *Tyrrell* An te Statius? *Lamb.*: ante a te is *M*: An te Ateius? *vulg.*: Antiates *Madvig* 28 videris *Lamb.*: videbis *M*

et obloquare et conloquare velim. Quid enim mihi suavius? Non me hercule quisquam μουσοπάτακτος libentius sua recentia poemata legit quam ego te audio quacumque de re, publica, privata, rustica, urbana. Sed mea factum est insulsa verecundia ut te proficiscens non tollerem. Opposuisti semel ἀναντίλεκτον causam, Ciceronis nostri valetu-
2 dinem; conticui. Iterum Cicerones; quievi. Nunc mihi iucunditatis plena epistula hoc adspersit molestiae quod videris ne mihi molestus esses veritus esse atque etiam nunc vereri. Litigarem tecum, si fas esset; sed me hercule, istuc si umquam suspicatus ero, nihil dicam aliud nisi verebor ne quando ego tibi, cum sum una, molestus sim. Video te ingemuisse. Sic fit, †εἶδ' ἐν αἴᾳ ἔζησας· numquam enim dicam: ἔα πάσας†. Marium autem nostrum in lecticam me hercule coniecissem, non illam regis Ptolomaei Asicianam; memini enim, cum hominem portaret ad Baias Neapoli octaphoro Asiciano machaerophoris centum sequentibus, miros risus nos edere cum ille ignarus sui comitatus repente aperuit lecticam et paene ille timore, ego risu corrui. Hunc, ut dico, certe sustulissem ut aliquando subtilitatem veteris urbanitatis et humanissimi sermonis attingerem; sed hominem infirmum in villam apertam ac ne rudem quidem
3 etiam nunc invitare nolui. Hoc vero mihi peculiare fuerit, hic etiam isto frui. Nam illorum praediorum scito mihi vicinum Marium lumen esse. Apud Anicium videbimus ut paratum sit. Nos enim ita philologi sumus ut vel cum fabris habitare possimus. Habemus hanc philosophiam non ab Hymetto sed ab † araxira †. Marius et valetudine

4 insulsa *Vict.* : infusa *M* 7 Cicerones *Man.* : ceteri omnes *M* 13 Video . . . πάσας *post* re p. (§ 4 *l.* 5) *transposuit Schütz, sed frustra. Nodus deo vindice dignus vel codice bono* 16–17 Anicianam . . . Anicіano *vulg.* portarent *Bücheler* : -arem *M* 20 Hunc *Man.* : Tunc *M* 25 videbimus *vett.* : videmus *M* 28 Hymetto] Gargetto *coni. Reid* area Cyrea (*vel* Cyri) *Ernesti* (*sc. Cyri architecti*) : area Syra *Cratander* : arce Ψυρίᾳ (*i. e. Arpinum*) *Tunstall, coll. Att.* xvi. 13. 2

est et natura imbecillior. De interpellatione tantum sumam 4 a vobis temporis ad scribendum quantum dabitis. Vtinam nihil detis, ut potius vestra iniuria quam ignavia mea cessem !

De re publica nimium te laborare doleo et meliorem civem esse quam Philoctetam, qui accepta iniuria ea spectacula quaerebat quae tibi acerba esse video. Amabo te, advola (consolabor te et omnem abstergebo dolorem) et adduc, si me amas, Marium ; sed adproperate. Hortus domi est.

IX *Scr. ineunte mense Februario a. 700 (54).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

Epistulam hanc convicio efflagitarunt codicilli tui. Nam 1 res quidem ipsa et is dies quo tu es profectus nihil mihi ad scribendum argumenti sane dabat. Sed quem ad modum coram cum sumus sermo nobis deesse non solet, sic epistulae nostrae debent interdum alucinari. Tene- 2 diorum igitur libertas securi Tenedia praecisa est, cum eos praeter me et Bibulum et Calidium et Favonium nemo defenderet. De te a Magnetibus ab Sipylo mentio est honorifica facta, cum te unum dicerent postulationi L. Sesti Pansae restitisse. Reliquis diebus si quid erit quod te scire opus sit, aut etiam si nihil erit, tamen scribam cotidie aliquid. Pridie Idus neque tibi neque Pomponio deero. Lucreti poemata, ut scribis, ita sunt, multis luminibus in- 3 geni, multae tamen artis. Sed cum veneris. Virum te

20 Magnetibus *Vict.* : māḡ *M* : magis *R* 25 ita sunt, non multis *Ernesti Lachmann* : non ita sunt multis *Vict.* 26 multae tamen *M*, *cf. Lehmann 'De epp. ad Att. recens.'* 193–195 : multae etiam *Orelli* : non multae tamen *Bergk* Sed cum veneris. (*sc. plura de ea re loquemur, ut saepe 'sed coram' e.g. Att.* xii. 21. 2) *Tyrrell* *Totum locum ita refingunt duo viri ingeniosi, Munro :* ita sunt, multis luminibus ingeni : multae tamen artis esse cum inveneris, virum te putabo : si Sallusti &c. ; *Bergk* : ita sunt : multis luminibus ingeni, non multae tamen artis. Sed si ad umbilicum veneris virum te putabo : si Sallusti &c.

putabo si Sallusti Empedoclea legeris, hominem non putabo.

X *Scr. Romae Idibus Februariis a. 700 (54).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

1 Gaudeo tibi iucundas esse meas litteras, nec tamen
habuissem scribendi nunc quidem ullum argumentum nisi
tuas accepissem. Nam pridie Idus, cum Appius senatum
infrequentem coegisset, tantum fuit frigus ut populi con-
2 vicio coactus sit nos dimittere. De Commageno, quod
rem totam discusseram, mirifice mihi et per se et per Pom-
ponium blanditur Appius; videt enim, hoc genere dicendi
si utar in ceteris, Februarium sterilem futurum. Eumque
lusi iocose satis neque solum illud extorsi oppidulum quod
erat positum in Euphrati Zeugmate sed praeterea togam
sum eius praetextam quam erat adeptus Caesare consule
3 magno hominum risu cavillatus. 'Quod vult,' inquam,
'renovari honores eosdem, quo minus togam praetextam
quotannis interpolet decernendum nihil censeo; vos autem
homines nobiles, qui Bostrenum praetextatum non ferebatis,
Commagenum feretis?' Genus vides et locum iocandi.
Multa dixi in ignobilem regem quibus totus est explosus.
Quo genere commotus, ut dixi, Appius totum me amplexa-
tur; nihil est enim facilius quam reliqua discutere. Sed
non faciam ut illum offendam

ne implorét fidem
Iovis Hóspitalis, Gráios omnis cónvocet,

per quos mecum in gratiam rediit.

4 Theopompo satis faciemus. De Caesare fugerat me ad

8 populi *M*: pipulo *Tyrrell*: communi *Boot* 9 sit M^2: iste M^1 13 extorsi ei opp. quod erat *vel* extorsi opp. quod eius erat, *Wesenberg* 14 Euphrati *M*: Euphrate *Man.* Zeugmate *cod. Pal.* 4: et Eugmate *M*: Zeugma *Lamb.* 16 Quod non vult *Lamb.* 17 renovari *Orelli*: -are *M* 19 qui Bostrenum *Orelli*: qui Busrenum *C*: quibus rhenum *M* 25-26 *Versus agnoverunt Bücheler Haupt*

te scribere; video enim quas tu litteras exspectaris. Sed ille scripsit ad Balbum fasciculum illum epistularum in quo fuerat mea et Balbi totum sibi aqua madidum redditum esse ut ne illud quidem sciat meam fuisse aliquam epistulam. Sed ex Balbi epistula pauca verba intellexerat ad quae rescripsit his verbis: 'De Cicerone te video quiddam scripsisse quod ego non intellexi; quantum autem coniectura consequebar, id erat eius modi ut magis optandum quam sperandum putarem.' Itaque postea misi ad Caesarem 5
eodem illo exemplo litteras. Iocum autem illius de sua egestate ne sis aspernatus. Ad quem ego rescripsi nihil esse quod posthac arcae nostrae fiducia conturbaret lusique in eo genere et familiariter et cum dignitate. Amor autem eius erga nos perfertur omnium nuntiis singularis. Litterae quidem ad id quod exspectas fere cum tuo reditu iungentur. Reliqua singulorum dierum scribemus ad te, si modo tabellarios tu praebebis. Quamquam eius modi frigus impendebat ut summum periculum esset ne Appio suae aedes urerentur.

XI *Scr. Romae a. d. xvi K. Martias a. 700 (54).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

Risi 'nivem atram' teque hilari animo esse et prompto 1
ad iocandum valde me iuvat. De Pompeio adsentior tibi vel tu potius mihi. Nam, ut scis, iam pridem istum canto Caesarem. Mihi crede, in sinu est neque ego discingor. Cognosce nunc Idus. Decimus erat Caelio dies. Domi- 2
tius iudices ad numerum non habuit. Vereor ne homo taeter et ferus, Pola Servius, ad accusationem veniat; nam noster Caelius valde oppugnatur a gente Clodia. Certi nihil est adhuc sed veremur. Eodem igitur die Tyriis

9 ad Caesarem *del. Lamb.* 10 Iocum *vulg.*: Locum *M Tyrrell* 17–19 Quamquam . . . urerentur *post* coegisset (§ 1) *transponere vult Gurlitt* 25 Caesarem *del. Kayser* 30 Tyriis *M marg.*: tyrrus M^1: Syriis M^2

est senatus datus frequens; frequentes contra Syriaci publicani. Vehementer vexatus Gabinius; exagitati tamen a Domitio publicani quod eum essent cum equis prosecuti. L. noster Lamia paulo ferocius, cum Domitius dixisset: 'Vestra culpa haec acciderunt, equites Romani; dissolute enim iudicatis,' 'Nos iudicamus, vos laudatis,' inquit. A-
3 ctum est eo die nihil; nox diremit. Comitialibus diebus qui Quirinalia sequuntur Appius interpretatur non impediri se lege Pupia quo minus habeat senatum et, quod Gabinia sanctum sit, etiam cogi ex K. Febr. usque ad K. Martias legatis senatum cotidie dare. Ita putantur detrudi comitia in mensem Martium. Sed tamen his comitialibus tribuni pl. de Gabinio se acturos esse dicunt.

Omnia conligo ut novi scribam aliquid ad te; sed, ut
4 vides, res me ipsa deficit. Itaque ad Callisthenem et ad Philistum redeo, in quibus te video volutatum. Callisthenes quidem vulgare et notum negotium, quem ad modum aliquot Graeci locuti sunt, Siculus ille capitalis, creber, acutus, brevis, paene pusillus Thucydides; sed utros eius habueris libros (duo enim sunt corpora) an utrosque nescio. Me magis de Dionysio delectat; ipse est enim veterator magnus et perfamiliaris Philisto Dionysius. Sed, quod ea scribis, adgrederisne ad historiam? Me auctore potes et, quoniam tabellarios subministras, hodierni diei res gestas Lupercalibus habebis. Oblecta te cum Cicerone nostro quam bellissime.

XII *Scr. in Cumano vel Pompeiano m. Mai. a. 700 (54).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

1 Duas adhuc a te accepi epistulas; quarum alteram in ipso discessu nostro, alteram Arimino datam, pluris quas

2 tamen *M*: etiam *Madvig* 4 L. *Man.*: Gaius *M* 11 dare *Faernus*: dari *M* 14 Omnia . . . deficit *om. M*[1]: *add. M*[2] *in marg.* 17 quem . . . sunt *secl. Tyrrell* 18 Siculus *Vict.*: secutus *M* 21 'De Dionysio' *Wesenberg* 22 Dionysius *om. Cratander* quod ea scribis *Bücheler*: queād scribis *MI*: quod scribis *R*: quod adscribis *Baiter* 23 adgrediarisne *R Baiter* 28 quarum *del. Ernesti*

scribis te dedisse non acceperam. Ego me in Cumano et
Pompeiano, praeter quam quod sine te, ceterum satis com-
mode oblectabam et eram in isdem locis usque ad K. Iunias
futurus. Scribebam illa quae dixeram πολιτικά, spissum
sane opus et operosum; sed si ex sententia successerit,
bene erit opera posita, sin minus, in illud ipsum mare dei-
ciemus quod spectantes scribimus, adgrediemur alia, quoniam
quiescere non possumus.

Tua mandata persequar diligenter et adiungendis homi- 2
nibus et quibusdam non alienandis; maximae mihi vero
curae erit ut Ciceronem tuum nostrumque videam scilicet
cotidie, sed inspiciam quid discat quam saepissime et, nisi
ille contemnet, etiam magistrum me ei profitebor, cuius rei
non nullam consuetudinem nactus sum in hoc horum dierum
otio Cicerone nostro minore producendo. Tu, quem ad 3
modum scribis, quod etiam si non scriberes facere te dili-
gentissime tamen sciebam, facies scilicet ut mea mandata
digeras, persequare conficias. Ego cum Romam venero,
nullum praetermittam Caesaris tabellarium cui litteras ad
te non dem. His diebus (ignosces) cui darem fuit nemo
ante hunc M. Orfium, equitem Romanum, nostrum et
per *se* necessarium et quod est ex municipio Atellano,
quod scis esse in fide nostra. Itaque eum tibi commendo
in maiorem modum, hominem domi splendidum, gratiosum
etiam extra domum; quem fac ut tua liberalitate tibi ob-
liges. Est tribunus militum in exercitu vestro. Gratum
hominem observantemque cognosces. Trebatium ut valde
ames vehementer te rogo.

2 ceterum] ceteris me *coni. Reid* 3 oblectabam *Lamb.*: -abar *M* 7 atque *ante* adgrediemur *add. Wesenberg* 10 et in quibusdam (*sed in deletum*) *M* 11 scilicet *vett. cf. Madvig 'Fin.'* v. 3, *p.* 609: si licet *M quod defendit Tyrrell*. 12 sed et inspiciam *R* 15 perdocendo *vett. sed cf. Boot 'Obs. crit.' p.* 35 22 per se necessarium *Baiter*: per se (*vel* per se ipsum) pernecessarium *Wesenberg*: *om.* se *M*

XIII *Scr. Romae in. m. Iun. a. 700 (54).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

1 A. d. IIII Non. Iunias, quo die Romam veni, accepi tuas litteras datas Placentia, deinde alteras postridie datas †Blandenonne† cum Caesaris litteris refertis omni officio, diligentia, suavitate. Sunt ista quidem magna vel potius maxima; habent enim vim magnam ad gloriam et ad summam dignitatem; sed, mihi crede quem nosti, quod in istis rebus ego plurimi aestimo id iam habeo, te scilicet primum tam inservientem communi dignitati, deinde Caesaris tantum in me amorem, quem omnibus iis honoribus quos me a se exspectare vult antepono. Litterae vero eius una datae cum tuis, quarum initium est, quam suavis ei tuus adventus fuerit et recordatio veteris amoris, deinde se effecturum ut ego in medio dolore ac desiderio tui te cum a me abesses potissimum secum esse laetarer, incredibiliter delectarunt.

2 Qua re facis tu quidem fraterne quod me hortaris, sed me hercule currentem nunc quidem, ut omnia mea studia in istum unum conferam. Ego vero ardenti quidem studio, ac fortasse efficiam quod saepe viatoribus cum properant evenit, ut, si serius quam voluerint forte surrexerint, properando etiam citius quam si de nocte vigilassent perveniant quo velint, sic ego, quoniam in isto homine colendo tam indormivi diu te me hercule saepe excitante, cursu corrigam tarditatem cum equis tum vero (quoniam tu scribis poëma ab eo nostrum probari) quadrigis poeticis; modo mihi date Britanniam quam pingam coloribus tuis, penicillo

4 Placentia *Cratander*: -ae *Baiter*: -e *M* Laude Nonis (*sc. accepi*) *Sigonius*: Laude una *mallet Boot si voc.* Laude *omnino esset recipiendum, quod negat*: *fort.* postridie Nonas datas Laude 6 vel magna vel *M* 12 eius *M marg.*: tuae *M* 16 me delectarunt *Orelli, sed cf. Lehmann* '*Quaest. Tull.*' *p.* 16 19 ardenti quidem studio hoc fortasse *codd. aliquot et Wesenberg, sed is* quidem *delet, cf.* '*Em. Alt.*' 69 24 cursus *Pluygers* 25 vero M^2: viris M^1: *fort.* viris vel tu *Orelli*: ut *M*: ut (*cum* probatur) *coni. Wesenberg*

meo. Sed quid ago? quod mihi tempus Romae praesertim, ut iste me rogat, manenti vacuum ostenditur? Sed videro; fortasse enim, ut fit, vincet tuus amor omnis difficultates.

Trebatium quod ad se miserim persalse et humaniter 3
etiam gratias mihi agit; negat enim in tanta multitudine
eorum qui una essent quemquam fuisse qui vadimonium
concipere posset. M. Curtio tribunatum ab eo petivi (nam
Domitius se derideri putasset, si esset a me rogatus; hoc
enim est eius cotidianum, se ne tribunum militum quidem
facere. Etiam in senatu lusit Appium conlegam propterea
isse ad Caesarem ut aliquem tribunatum auferret), sed in
alterum annum. Id et Curtius ita volebat.

Tu quem ad modum me censes oportere esse et in re 4
publica et in nostris inimicitiis ita et esse et fore oricula
infima scito molliorem. Res Romanae se sic habebant: 5
Erat non nulla spes comitiorum sed incerta, erat aliqua
suspicio dictaturae, ne ea quidem certa, summum otium
forense sed senescentis magis civitatis quam adquiescentis,
sententia autem nostra in senatu eius modi magis ut alii
nobis adsentiantur quam nosmet ipsi.

Τοιαῦθ' ὁ τλήμων πόλεμος ἐξεργάζεται.

XIV *Scr. Romae fort. a. d. vi K. Sext. a. 700 (54).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

Calamo et atramento temperato, charta etiam dentata 1
res agetur. Scribis enim te meas litteras superiores vix
legere potuisse; in quo nihil eorum, mi frater, fuit quae
putas. Neque enim occupatus eram neque perturbatus nec

8 M. Curtio] *Hic incipit novam ep.* M^1 13 Id et] Id ipse *Boot*: Id enim *vel* Etenim *coni. Müller*: *fort.* et id 15 oricula *M*, *cf. Ellis ad Catull.* 25. 2, *et* loreolam *Att.* v. 20. 4: auricula *vulg.* 25 Calamo bono *Wesenberg* dentata M^2, *cf. Plin. H. N.* xiii. 81: dum tanta M^1

iratus alicui, sed hoc facio semper ut, quicumque calamus in manus meas venerit, eo sic utar tamquam bono.

2 Verum attende nunc, mi optime et suavissime frater,
ad ea dum rescribo quae tu in hac eadem brevi epistula
πραγματικῶς valde scripsisti. De quo petis ut ad te nihil
occultans, nihil dissimulans, nihil tibi indulgens genuine
fraterneque rescribam, id est, utrum †voles ut dixerimus† ad
expediendum te, si causa sit, commorere. Si, mi Quinte,
parva aliqua res esset in qua sciscitarere quid vellem,
tamen, cum tibi permissurus essem ut faceres quod velles,
ego ipse quid vellem ostenderem. In hac vero re hoc
profecto quaeris, cuius modi illum annum qui sequitur
exspectem. Plane aut tranquillum nobis aut certe muni-
tissimum, quod cotidie domus, quod forum, quod theatri
significationes declarant; nec †laborant, quod mea† con-
scientia copiarum nostrarum, quod Caesaris, quod Pompei
gratiam tenemus, haec me ut confidam faciunt. Sin aliquis
erumpet amentis hominis furor, omnia sunt ad eum fran-
3 gendum expedita. Haec ita sentio, iudico, ad te explorate
scribo; dubitare te non adsentatorie sed fraterne veto.
Qua re suavitatis equidem nostrae fruendae causa cuperem
te ad id tempus venire quod dixeras, sed illud malo tamen
quod putas magis e re tua. Nam illa etiam magni aestimo,
ἀμφιλαφίαν illam tuam et explicationem debitorum tuorum.
Illud quidem sic habeto, nihil nobis expeditis si valebimus
fore fortunatius.

Parva sunt quae desunt pro nostris quidem moribus, et ea sunt ad explicandum expeditissima, modo valeamus.

6 genuine M^1 : gemine M^2 : ingenue *Boot coll. Fam.* v. 2. 2 : germane *I Orelli* 7 utrum advoles ut dixeras (*vel ut Schütz* dixeris) an ad *Wesenberg, idemque Kayser nisi* dixeramus *pro* dixeras 13 aut plane *Wesenberg* 15 laboramus conscientia (*del.* quod mea) *Schütz* : labat antiqua mea conscientia *Madvig* 23 e re tua. Nam *Madvig* : etiam *M* : *lacunam indicat Wesenberg ubi* pertinere ad nostram dignitatem *vel simile quid excidisse putat* 24 explicationem *Schütz* : exspectationem *M* : expeditionem *Tunstall*

Ambitus redit immanis; numquam fuit par. Idib. Quint. 4
faenus fuit bessibus ex triente coitione Memmi et consulum cum Domitio; hanc Scaurus †unum vinceret†. Messala flaccet. Non dico ὑπερβολάς, vel HS centiens constituunt in praerogativa pronuntiare. Res ardet invidia. Tribunicii candidati compromiserunt HS quingenis in singulos apud M. Catonem depositis petere eius arbitratu, ut qui contra fecisset ab eo condemnaretur. Quae quidem comitia si gratuita fuerint, ut putantur, plus unus Cato potuerit quam omnes leges omnesque iudices.

XV *Scr. Romae ex. m. Sext. a. 700 (54).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

Cum a me litteras librari manu acceperis, ne paulum 1
quidem me oti habuisse iudicato, cum autem mea, paulum. Sic enim habeto, numquam me a causis et iudiciis districtiorem fuisse, atque id anni tempore gravissimo et caloribus maximis. Sed haec, quoniam tu ita praescribis, ferenda sunt neque committendum ut aut spei aut cogitationi vestrae ego videar defuisse, praesertim cum, si id difficilius fuerit, tamen ex hoc labore magnam gratiam magnamque dignitatem sim conlecturus. Itaque, ut tibi placet, damus operam ne cuius animum offendamus atque ut etiam ab iis ipsis qui nos cum Caesare tam coniunctos dolent diligamur, ab aequis vero aut etiam a propensis in hanc partem vehementer et colamur et amemur. De ambitu cum atro- 2
cissime ageretur in senatu multos dies, quod ita erant pro-

2 bessibus ex triente] *dare notas* S⁼ ex ⁼⁼ *tentavit M, sed dedit* SZ ex ZZ et consulum *scripsi, coll. Att.* iv. 15. 7: est quo *M*: ex aequo *Madvig* 3 unus studet vincere *Madvig*: utinam vinceret *Tyrrell* 4 ὑπερβολικῶς *I* constituerunt *R* praerogativam *Ernesti* 6 quingenis *Vict.*: q̃ *M* 9 potuerit *Faernus, Boot, coll. Att.* iv. 15. 8: fuerit *M*: iuverit *Orelli* 10 omnesque M^2: que M^1 14 quidem *add. Orelli* 24 a *del. Wesenberg* 25 et colamur *Man.*: excolamur *M*

gressi candidati consulares ut non esset ferendum, in senatu non fui; statui ad nullam medicinam rei publicae sine magno praesidio accedere.

3 Quo die haec scripsi Drusus erat de praevaricatione a tribunis aerariis absolutus in summa quattuor sententiis, cum senatores et equites damnassent. Ego eodem die post meridiem Vatinium eram defensurus. Ea res facilis est. Comitia in mensem Septembrem reiecta sunt. Scauri iudicium statim exercebitur, cui nos non deerimus. 'Συνδείπνους Σοφοκλέους,' quamquam a te factam fabellam video esse festive, nullo modo probavi.

4 Venio nunc ad id quod nescio an primum esse debuerit. O iucundas mihi tuas de Britannia litteras! Timebam Oceanum, timebam litus insulae; reliqua non equidem contemno, sed plus habent tamen spei quam timoris magisque sum sollicitus exspectatione ea quam metu. Te vero ὑπόθεσιν scribendi egregiam habere video. Quos tu situs, quas naturas rerum et locorum, quos mores, quas gentis, quas pugnas, quem vero ipsum imperatorem habes! Ego te libenter, ut rogas, quibus rebus vis, adiuvabo et tibi versus, quos rogas, hoc est 'Athenas noctuam,' mittam.

5 Sed heus tu! celari videor a te. Quomodonam, mi frater, de nostris versibus Caesar? Nam primum librum se legisse scripsit ad me ante et prima sic ut neget se ne Graeca quidem meliora legisse; reliqua ad quendam locum ῥᾳθυμότερα; hoc enim utitur verbo. Dic mihi verum, num aut res eum aut χαρακτὴρ non delectat? Nihil est quod vereare; ego enim ne pilo quidem minus me amabo. Hac de re φιλαληθῶς et, ut soles scribere, fraterne.

7 eram *Lamb.*: aderam *M*, *fort. recte* 10 factam *Bücheler*: actam *M vulg.* 21 γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας *Cratander* 26 utitur *vulg.*: utimur *M* 29 scribere *MR*: scribe *I vulg.*

AD QVINTVM FRATREM

LIBER TERTIVS

I *Scr. m. Sept. a. 700 (54).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

Ego ex magnis caloribus (non enim meminimus maiores) 1
in Arpinati summa cum amoenitate fluminis me refeci ludorum diebus, Philotimo tribulibus commendatis. In Arcano a. d. IIII Idus Septembris fui. Ibi Mescidium cum Philoxeno aquamque, quam ii ducebant non longe a villa, belle sane fluentem vidi, praesertim maxima siccitate, uberioremque aliquanto sese conlecturos esse dicebant. Apud Herum recte erat. In Maniliano offendi Diphilum Diphilo tardiorem; sed tamen nihil ei restabat praeter balnearia et ambulationem et aviarium. Villa mihi valde placuit propterea quod summam dignitatem pavimentata porticus habebat, quod mihi nunc denique apparuit postea quam et ipsa tota patet et columnae politae sunt. Totum in eo est, quod mihi erit curae, tectorium ut concinnum sit. Pavimenta recte fieri videbantur; cameras quasdam non probavi mutarique iussi. Quo loco in porticu te scribere aiunt ut 2
atriolum fiat, mihi ut est magis placebat. Neque enim satis loci videbatur esse atriolo *neque* fere solet nisi in iis aedificiis fieri in quibus est atrium maius nec habere poterat adiuncta cubicula et eius modi membra. Nunc †hoc vel honestate testudinis vel valde boni aestivum locum obtine-

Huius epistulae §§ 1–14 (amoenitatem) *ut vid., sunt scripta in Arpinati inter a. d. xvii et xiii K. Oct.*, §§ 14–19 *Romae a. d. xi K.*, §§ 20–22 *ibidem inter a. d. xi et iv K., denique* §§ 23–25 *item Romae a. d. iii K.*

4 cum amoenitate tum salubritate fluminis *Ernesti* 20 neque *add. vett.* 23 honestate *M*: honestae *C*: haec vel honestate testudinis valde boni aestivi *Schütz*

bit†. Tu tamen si aliter sentis, rescribe quam primum. In balneariis assa in alterum apodyteri angulum promovi propterea quod ita erant posita ut eorum vaporarium [, ex quo ignis erumpit,] esset subiectum cubiculis. Subgrande cubiculum autem et hibernum alterum valde probavi quod et ampla erant et loco posita ambulationis uno latere, eo quod est proximum balneariis. Columnas neque rectas neque e regione Diphilus conlocarat. Eas scilicet demolietur. Aliquando perpendiculo et linea discet uti. Omnino spero paucis mensibus opus Diphili perfectum fore; curat enim diligentissime Caesius, qui tum mecum fuit.

2 Ex eo loco recta Vitularia via profecti sumus in Fufidia-
3 num fundum, quem tibi proximis nundinis Arpini de Fufidio
HS CCCIƆƆƆ CIƆ emeramus. Ego locum aestate umbrosio-
rem vidi numquam; permultis locis aquam profluentem et
eam uberem. Quid quaeris? iugera L prati Caesius inriga-
turum facile te arbitrabatur. Equidem hoc quod melius
intellego adfirmo, mirifica suavitate villam habiturum piscina
et salientibus additis, palaestra et silva †virdicata†. Fundum
audio te hunc Bovillanum velle retinere. De eo quid vi-
deatur ipse constitues. †Calibus† aiebat aqua dempta et
eius aquae iure constituto et servitute fundo illi imposita
tamen nos pretium servare posse si vendere vellemus.
Mescidium mecum habui. Is se ternis nummis in pedem
tecum transegisse dicebat, sese autem mensum pedibus
aiebat passuum IIICIƆ. Mihi plus visum est; sed praestabo
sumptum nusquam melius posse poni. Cillonem arcessie-
ram Venafro; sed eo ipso die quattuor eius conservos et
4 discipulos Venafri cuniculus oppresserat. Idibus Septembr.

3 ex quo ignis erumpit *del. Vrsinus* 5 autem] aestivum *Ernesti* alterum *Lehmann*: altum *M* 13 nundinis *Bentivolius*: nuntiis *M* 14 CIƆ *om. Man.* 18 suavitate te *vett.* 19 ridicata *Orelli*: vitium ridicata *Kayser*: viridi iuncta *Georges* 20 hunc *M*: nunc *alii* Bovillanum *Lamb.*: bobilianum *M* retinere *Vict.*: re sine re *M*: rescindere *C* 21 Caesius *Man.*: Calvus *Cratander*: *fort.* Camillus

in Laterio fui. Viam perspexi; quae mihi ita placuit ut opus publicum videretur esse, praeter CL passus (sum enim ipse mensus) ab eo ponticulo, qui est ad Furinae, Satricum versus. Eo loco pulvis non glarea iniecta est (et mutabitur), et ea viae pars valde acclivis est; sed intellexi aliter duci non potuisse, praesertim cum tu neque per Lucustae neque *per* Varronis velles ducere. †Velvinum† ante suum fundum probe munierat; Lucusta non attigerat. Quem ego Romae adgrediar et, ut arbitror, commovebo et simul M. Taurum, quem tibi audio promisisse, qui nunc Romae erat, de aqua per fundum eius ducenda rogabo. Nicepho- 5
rum, vilicum tuum, sane probavi quaesivique ex eo ecquid ei de illa aedificatiuncula Lateri de qua mecum locutus es mandavisses. Tum is mihi respondit se ipsum eius operis HS $\overline{\text{XVI}}$ conductorem fuisse sed te postea multa addidisse ad opus, nihil ad pretium; itaque id se omisisse. Mihi me hercule valde placet te illa ut constitueras addere; quamquam ea villa, quae nunc est, tamquam philosopha videtur esse quae obiurget ceterarum villarum insaniam. Verum tamen illud additum delectabit. Topiarium laudavi; ita omnia convestivit hedera, qua basim villae, qua intercolumnia ambulationis, ut denique illi palliati topiariam facere videantur et hederam vendere. Iam ἀποδυτηρίῳ nihil alsius, nihil muscosius. Habes fere de rebus rusticis. Vr- 6
banam expolitionem urget ille quidem et Philotimus et Cincius sed etiam ipse crebro interviso, quod est facile factu. Quam ob rem ea te cura liberatum volo.

De Cicerone quod me semper rogas, ignosco equidem 3 7
tibi sed tu quoque mihi velim ignoscas. Non enim concedo tibi plus ut illum ames quam ipse amo. Atque

2 passus *RI vulg.* : -uum *M* 7 per *add. vett.* Velvinum *M* : Bellienus *Madvig* : Varro viam *Wesenberg* 8 probe *Ernesti* : prope *M* 17 constitueras *Ernesti* : constituebas *M* 25 ille *M* : illam *Lamb. sed cf.* i. 4. 3 *et Madvig 'Fin.'* iv. 43, *p.* 545

utinam mihi his diebus in Arpinati, quod et ipse cupierat et ego non minus, mecum fuisset! quod ad Pomponiam, si tibi videtur, scribas velim, cum aliquo exibimus eat nobiscum puerumque educat. Clamores efficiam si eum mecum habuero otiosus; nam Romae respirandi non est locus. Id me scis antea gratis tibi esse pollicitum, quid nunc putas tanta mihi abs te mercede proposita?

8 Venio nunc ad tuas litteras quas pluribus epistulis accepi dum sum in Arpinati; nam mihi uno die tres sunt redditae et quidem, ut videbantur, eodem abs te datae tempore, una pluribus verbis in qua primum erat quod antiquior dies in tuis fuisset adscripta litteris quam in Caesaris. Id facit Oppius non numquam necessario ut, cum tabellarios constituerit mittere litterasque a nobis acceperit, aliqua re nova impediatur et necessario serius quam constituerat mittat neque nos datis iam epistulis diem commutari curamus.
9 Scribis de Caesaris summo in nos amore. Hunc et tu fovebis et nos quibuscumque poterimus rebus augebimus. De Pompeio et facio diligenter et faciam quod mones. Quod tibi mea permissio mansionis tuae grata est, id ego summo meo dolore et desiderio tamen ex parte gaudeo. In Hippodamo et non nullis aliis arcessendis quid cogites non intellego. Nemo istorum est quin abs te munus fundi suburbani instar exspectet. Trebatium vero meum quod isto admisceas nihil est. Ego illum ad Caesarem misi, qui mihi iam satis fecit; si ipsi minus, praestare nihil debeo teque item ab eo vindico et libero. Quod scribis te a Caesare cotidie plus diligi, immortaliter gaudeo; Balbum vero, qui est istius rei quem ad modum scribis adiutor, in oculis fero. Trebonium meum a te amari teque ab illo pergaudeo.

1 mihi *M Tyrrell*: *del. edd.* 4 educat *Orelli*: ducat *M* 5 otiosus *Lamb.*: -m *M* 15 mittat *om.* M^1 16 curamus *Lehmann*: -emus *M* 22 Hippodamo *Schütz*: Hippodamis *M vulg.* 23 quin abs *R vulg.*: qui nos $M^1 I$: qui non M^2: qui non abs *Wesenberg*

10 De tribunatu quod scribis, ego vero nominatim petivi Curtio et mihi ipse Caesar nominatim Curtio paratum esse rescripsit meamque in rogando verecundiam obiurgavit. Si cui praeterea petiero (id quod etiam Oppio dixi ut ad illum scriberet) facile patiar mihi negari, quoniam illi qui mihi molesti sunt sibi negari *a* me non facile patiuntur. Ego Curtium, id quod ipsi dixi, non modo rogatione sed etiam testimonio tuo diligo quod litteris tuis studium illius in salutem nostram facile perspexi. De Britannicis rebus cognovi ex tuis litteris nihil esse nec quod metuamus nec quod gaudeamus. De publicis negotiis quae vis ad te Tironem scribere, neglegentius ad te ante scribebam quod omnia minima maxima ad Caesarem mitti sciebam.

4 11 Rescripsi epistulae maximae. Audi nunc de minuscula; in qua primum est de Clodi ad Caesarem litteris. In quo Caesaris consilium probo, quod tibi amantissime petenti veniam non dedit uti ullum ad illam furiam verbum rescriberet. Alterum est de Calventi Mari oratione quod scribis. Miror tibi placere me ad eam rescribere, praesertim cum illam nemo lecturus sit si ego nihil rescripsero, meam in illum pueri omnes tamquam dictata perdiscant. Libros meos [omnis] quos exspectas incohavi sed conficere non possum his diebus. Orationes efflagitatas pro Scauro et pro Plancio absolvi. Poema ad Caesarem quod composueram incidi; tibi quod rogas, quoniam ipsi fontes iam sitiunt, si quid habebo spati, scribam.

12 Venio ad tertiam. Balbum quod ais mature Romam bene comitatum esse venturum mecumque adsidue usque ad Idus Maias futurum, id mihi pergratum perque iucundum. Quod me in eadem epistula sicut saepe antea

6 mihi *Vict.* : sibi *M* : *om. Man.* a *add. Man.* 14 ad minusculam *Lamb.* 18 *post* oratione *distinxerunt edd. ante Wesenberg* 22 omnis *secl. Wesenberg* 24 composueram *M*[1] : instituerant *M*[2]*C* : componere institueram *coni. Wesenberg* 29 *post* pergratum *add.* erit *Wesenberg*

cohortaris ad ambitionem et ad laborem, faciam equidem, sed quando vivemus?

13 Quarta epistula mihi reddita est Idibus Sept. quam a. d. IIII Idus Sext. ex Britannia dederas. In ea nihil sane erat novi praeter Erigonam (quam si ab Oppio accepero, scribam ad te quid sentiam, nec dubito quin mihi placitura sit) et, quod *paene* praeterii, de eo quem scripsisti de Milonis plausu scripsisse ad Caesarem. Ego vero facile patior ita Caesarem existimare illum quam maximum fuisse plausum. Et prorsus ita fuit; et tamen ille plausus qui illi datur quodam modo nobis videtur dari.

14 Reddita etiam mihi est pervetus epistula, sed sero adlata, in qua de aede Telluris et de porticu Catuli me admones. Fit utrumque diligenter. Ad Telluris quidem etiam tuam statuam locavi. Item de hortis me quod admones, nec fui umquam valde cupidus et nunc domus suppeditat mihi hortorum amoenitatem.

Romam cum venissem a. d. XIII K. Octobris, absolutum offendi in aedibus tuis tectum, quod supra conclavia non placuerat tibi esse multorum fastigiorum, id nunc honeste vergit in tectum inferioris porticus. Cicero noster dum ego absum non cessavit apud rhetorem. De eius eruditione quod labores nihil est, quoniam ingenium eius nosti, studium ego video. Cetera eius *sic* suscipio ut me putem praestare debere.

5

15 Gabinium tres adhuc factiones postulant, L. Lentulus, flaminis filius, qui iam de maiestate postulavit, Ti. Nero cum bonis subscriptoribus, C. Memmius tribunus pl. cum L. Capitone. Ad urbem accessit a. d. XII K. Octobr. Nihil turpius nec desertius. Sed his iudiciis nihil audeo confidere. Quod Cato non valebat, adhuc de pecuniis repetundis non erat postulatus. Pompeius a me valde contendit de reditu in gratiam sed adhuc nihil profecit

7 paene *add. Wesenberg* 21 absum *Lamb.* : adsum *M* 23 quoniam tu *Wesenberg* 24 sic *add. Wesenberg* puto *Kayser*

nec, si ullam partem libertatis tenebo, proficiet. Tuas litteras vehementer exspecto. Quod scribis te audisse in 16 candidatorum consularium coitione me interfuisse, id falsum est. Eius modi enim pactiones in ea coitione factae sunt, quas postea Memmius patefecit, ut nemo bonus interesse debuerit, et simul mihi committendum non fuit ut iis coitionibus interessem quibus Messala excluderetur. Cui quidem vehementer satis facio rebus omnibus, ut arbitror, etiam Memmio. Domitio ipsi multa iam feci quae voluit quaeque a me petivit. Scaurum beneficio defensionis valde obligavi. Adhuc erat valde incertum et quando comitia et qui consules futuri essent.

Cum hanc iam epistulam complicarem, tabellarii a vobis 17 venerunt a. d. XI K. septimo vicesimo die. O me sollicitum! quantum ego dolui in Caesaris suavissimis litteris! Sed quo erant suaviores, eo maiorem dolorem illius ille casus adferebat. Sed ad tuas venio litteras. Primum tuam remansionem etiam atque etiam probo, praesertim cum, ut scribis, cum Caesare communicaris. Oppium miror quicquam cum Publio; mihi enim non placuerat. Quod in- 18 teriore epistula scribis, me Idibus Septembribus Pompeio legatum iri, id ego non audivi scripsique ad Caesarem *neque* Vibullium Caesaris mandata de mea mansione ad Pompeium pertulisse nec Oppium. Quo consilio? Quamquam Oppium ego tenui quod priores partes Vibulli erant; cum eo enim coram Caesar egerat, ad Oppium scripserat. Ego vero nullas δευτέρας φροντίδας habere possum in Caesaris rebus. Ille mihi secundum te et liberos nostros ita est ut sit paene par. Videor id iudicio facere; iam enim debeo, sed tamen amore sum incensus.

14 septimo *Bardt, coll.* § 25 : septembr. *M* 16 sed *M*: scilicet *Lamb.* 20 inferiore *Pluygers* 22 neque *add. Madvig* 24 Oppium *Madvig*: ad Oppium *M vulg.* Quo consilio nescio *Boot*: *fort.* nec Oppium; quamquam Oppium ego tenui. Quo consilio? Quod &c.

6 Cum scripsissem haec infima quae sunt mea manu, venit
19 ad nos Cicero tuus ad cenam, cum Pomponia foris cenaret. Dedit mihi epistulam legendam tuam, quam paulo ante acceperat, Aristophaneo modo valde me hercule et suavem et gravem; qua sum admodum delectatus. Dedit etiam alteram illam mihi, qua iubes eum mihi esse adfixum tamquam magistro. Quam illum epistulae illae delectarunt, quam me! Nihil puero illo suavius, nihil nostri amantius. Hoc inter cenam Tironi dictavi, ne mirere alia manu esse.

20 Annali pergratae litterae tuae fuerunt, quod et curares de se diligenter et tamen consilio se verissimo iuvares. P. Servilius pater ex litteris, quas sibi a Caesare missas esse dicebat, significat valde te sibi gratum fecisse quod de sua voluntate erga Caesarem humanissime diligentissimeque
21 locutus esses. Cum Romam ex Arpinati revertissem, dictum mihi est Hippodamum ad te profectum esse. Non possum scribere me miratum esse illum tam inhumaniter fecisse ut sine meis litteris ad te proficisceretur; illud scribo, mihi molestum fuisse. Iam enim diu cogitaveram ex eo quod tu ad me scripseras ut, si quid esset quod ad te diligentius perferri vellem, illi darem, quod me hercule hisce litteris quas vulgo ad te mitto nihil fere scribo, quod si in alicuius manus inciderit, moleste ferendum sit. Minucio me et Salvio et Labieno reservabam. Labeo aut tarde
22 proficiscetur aut hic manebit. Hippodamus ne numquid vellem quidem rogavit. T. Pinarius amabilis ad me de te litteras mittit, se maxime litteris, sermonibus, cenis denique tuis delectari. Is homo semper me delectavit fraterque eius mecum est multum. Qua re, uti instituisti, complectere adulescentem.

2 foris *vett.* : foras *MRI quae locutio Petroniana* (*c.* 30) *est, non Tulliana* (*cf. Fam.* vii. 16. 2) 9 Haec *R* 18 inhumaniter *vett.* : humaniter *M* 25 Labieno *Lehmann* : Labeoni *M*

7 23 Quod multos dies epistulam in manibus habui propter commorationem tabellariorum, ideo multa conlecta sunt aliud alio tempore velut hoc: T. Anicius mihi saepe iam dixit sese tibi suburbanum si quod invenisset non dubitaturum esse emere. In eius sermone ego utrumque soleo admirari, et te de suburbano emendo cum ad illum scribas non modo ad me non scribere sed etiam aliam in sententiam [de suburbano] scribere, et cum ad illum scribas nihil te recordari †de se de epistulis† illis quas in Tusculano eius tu mihi ostendisti, nihil de praeceptis Epicharmi: Γνῶθι πῶς ἄλλῳ κέχρηται, totum denique vultum, sermonem, animum eius, quem ad modum conicio, †quasi†. 24 Sed haec tu videris. De suburbano cura ut sciam quid velis, et simul ne quid ille turbet vide. Quid praeterea? quid? Etiam. Gabinius a. d. IIII K. Octobr. noctu in urbem introierat et hodie hora VIII, cum edicto C. Alfi de maiestate eum adesse oporteret, concursu magno et odio universi populi paene adflictus est. Nihil illo turpius. Proximus tamen est Piso. Itaque mirificum embolium cogito in secundum librum meorum temporum includere, dicentem Apollinem in concilio deorum, qualis reditus duorum imperatorum futurus esset, quorum alter exercitum perdidisset, alter vendidisset.

25 Ex Britannia Caesar ad me K. Septembr. dedit litteras quas ego accepi a. d. IIII K. Octobr., satis commodas de Britannicis rebus, quibus, ne admirer quod a te nullas acceperim, scribit se sine te fuisse cum ad mare accesserit. Ad eas ego ei litteras nihil rescripsi ne gratulandi quidem causa propter eius luctum. Te oro etiam atque etiam, mi frater, ut valeas.

2 conlecta *Madvig*: coniecta *M* 8 de suburbano *om. edd.* 9 recordari de epistulis *Schütz*: r. de sedeculis *Madvig*: r. de s.c., de epistulis *Gurlitt* 11 κέχρηται. Totum *Gurlitt* 12 quasi] γνώσει *Gurlitt*: quasi dedidicisse *Wesenberg* 15 introierat *Wesenberg*: introierit *M* et *secl. Wesenberg* 19 ἐμβόλιον *edd. non nulli* librum meorum temporum *Müller*: librum meorum librorum *M*: meorum librorum *Man.* 22 exercitum *vett.*: -tus *M* 25 *fort.* in quibus

II *Scr. Romae a. d. v Idus Octobris a. 700 (54).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

1 A. d. vi Idus Octobr. Salvius Ostiam vesperi navi profectus erat cum iis rebus quas tibi domo mitti volueras. Eodem die Gabinium ad populum luculente calefecerat Memmius sic ut Calidio verbum facere pro eo non licuerit. Postridie autem eius diei qui erat tum futurus, cum haec scribebam ante lucem, apud Catonem erat divinatio in Gabinium futura inter Memmium et Ti. Neronem et C. et L. Antonios M. f. Putabamus fore ut Memmio daretur, etsi erat Neronis mira contentio. Quid quaeris? probe premitur, nisi noster Pompeius dis hominibusque invitis
2 negotium everterit. Cognosce nunc hominis audaciam et aliquid in re publica perdita delectare. Cum Gabinius quacumque veniebat triumphum se postulare dixisset subitoque bonus imperator noctu in urbem hostium plenam invasisset, in senatum se non committebat. Interim ipso decimo die, quo eum oportebat hostium numerum et militum renuntiare, inrepsit summa infrequentia. Cum vellet exire, a consulibus retentus est; introducti publicani. Homo undique saucius et, cum a me maxime vulneraretur, non tulit et me trementi voce exsulem appellavit. Hic (o di! nihil umquam honorificentius nobis accidit) consurrexit senatus cum clamore ad unum sic ut ad corpus eius accederet; pari clamore atque impetu publicani. Quid quaeris? omnes tamquam si tu esses ita fuerunt. Nihil hominum sermone foris clarius. Ego tamen *me* teneo ab accusando, vix me hercule, sed tamen teneo vel quod nolo cum Pompeio pugnare (satis est quod instat de Milone) vel quod iudices nullos

16 hostium plenam *Koch*: hostium plane *M vulg.*: hostilem plane in modum *Wesenberg, coll. Att.* v. 13. 1   18 hostium *RI vulg.*: hostiarum *M*: hostium occisorum *Wesenberg*   19 inrepsit *C*: in re hesit *M*; mire haesit *Lipsius*   frequentia *cod. Landi*   21 saucius *Tyrrell*: atius *vel* a tuis *M*: actus *Man.*: saeptus *Boot, alii alia*   27 me *add. Wesenberg*: *ante* ab *add. Lamb.*

habemus. Ἀπότευγμα formido, addo etiam malevolentiam hominum, et timeo ne illi me accusante aliquid accidat, nec despero rem et sine me *et* non nihil per me confici posse.

De ambitu postulati sunt omnes qui consulatum petunt, 3 a Memmio Domitius, a Q. Acutio, bono et erudito adulescente, Memmius, a Q. Pompeio Messala, a Triario Scaurus. Magno res in motu est, propterea quod aut hominum aut legum interitus ostenditur. Opera datur ut iudicia ne fiant. Res videtur spectare ad interregnum. Consules comitia habere cupiunt; rei nolunt et maxime Memmius quod Caesaris adventu se sperat futurum consulem, sed mirum in modum iacet. Domitius cum Messala certus esse videbatur; Scaurus refrixerat. Appius sine lege curiata confirmat se Lentulo nostro successurum; qui quidem mirificus illo die, quod paene praeterii, fuit in Gabinium; accusavit maiestatis; nomina data, cum ille verbum nullum. Habes forensia. Domi recte est; ipsa domus a redemptoribus tractatur non indiligenter.

III *Scr. Romae a. d. xii K. Nov. 700 (54).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

Occupationum mearum tibi signum sit librari manus. 1 Diem scito esse nullum, quo die non dicam pro reo. Ita, quicquid conficio aut cogito, in ambulationis tempus fere confero. Negotia se nostra sic habent, domestica vero ut volumus. Valent pueri, studiose discunt, diligenter docentur, et nos et inter se amant. Expolitiones utriusque nostrum sunt in manibus sed tua ad perfectum iam res rustica Arcani et Lateri. Praeterea de aqua, de via nihil praetermisi quadam epistula quin enucleate ad te perscriberem. Sed me illa

2 accedat *coni. Schütz*: commode accidat *Kayser* 7 Magno *Lamb.*: -a *M* 17 recte est; ipsa *Wesenberg*; recte, et ipsa *M* 27 sed *M*: et *Wesenberg* tua paene perfecta *coni. Wesenberg* 28 in quadam *Baiter*

cura sollicitat angitque vehementer quod dierum iam amplius quinquaginta intervallo nihil a te, nihil a Caesare, nihil ex istis locis non modo litterarum sed ne rumoris quidem adfluxit. Me autem iam et mare istuc et terra sollicitat neque desino, ut fit in amore, ea quae minime volo cogitare. Qua re non equidem iam te rogo ut ad me de te, de rebus istis scribas (numquam enim, cum potes, praetermittis), sed hoc te scire volo, nihil fere umquam me sic exspectasse ut, cum haec scribebam, tuas litteras.

2 Nunc cognosce ea quae sunt in re publica. Comitiorum cotidie singuli dies tolluntur obnuntiationibus magna voluntate bonorum omnium ; tanta invidia sunt consules propter suspicionem pactorum a candidatis praemiorum. Candidati consulares quattuor omnes rei. Causae sunt difficiles, sed enitemur ut Messala noster salvus sit, quod est etiam cum reliquorum salute coniunctum. Gabinium de ambitu reum fecit P. Sulla subscribente privigno Memmio, fratre Caecilio, Sulla filio. Contra dixit L. Torquatus omnibusque libenti-
3 bus non obtinuit. Quaeris quid fiat de Gabinio. Sciemus de maiestate triduo. Quo quidem in iudicio odio premitur omnium generum, maxime testibus laeditur, accusatoribus frigidissimis utitur ; consilium varium, quaesitor gravis et firmus Alfius, Pompeius vehemens in iudicibus rogandis. Quid futurum sit nescio ; locum tamen illi in civitate non video. Animum praebeo ad illius perniciem moderatum, ad rerum eventum lenissimum.

4 Habes fere de omnibus rebus. Unum illud addam : Cicero tuus nosterque summo studio est Paeoni sui rhetoris, hominis, opinor, valde exercitati et boni. Sed nostrum instituendi genus esse paulo eruditius et θετικώτεροι non ignoras. Qua re neque ego impediri Ciceronis iter atque

12 in tanta *Nielander, cf. Boot ad Att.* ii. 9. 1 18 Sulla *Man.* : -ae *M* 19 'quid fiet de Gabinio?' *Man.* 21 laeditur *Madvig* : caeditur *M* 26 rerum *M* : alterum (*vel* laetum) *Madvig* 28 summe studiosus est *coni. Wesenberg*

illam disciplinam volo et ipse puer magis illo declamatorio genere duci et delectari videtur. In quo quoniam ipsi quoque fuimus, patiamur illum ire nostris itineribus; eodem enim perventurum esse confidimus. Sed tamen, si nobiscum eum rus aliquo eduxerimus, in hanc nostram rationem consuetudinemque inducemus. Magna enim nobis a te proposita merces est, quam certe nostra culpa numquam minus adsequemur. Quibus in locis et qua spe hiematurus sis ad me quam diligentissime scribas velim.

IV *Scr. Romae a. d. ix K. Nov. a. 700 (54).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

Gabinius absolutus est. Omnino nihil accusatore Lentulo 1 subscriptoribusque eius infantius, nihil illo consilio sordidius. Sed tamen nisi incredibilis contentio, preces Pompei, dictaturae etiam rumor plenus timoris fuisset, ipsi Lentulo non respondisset, qui tamen illo accusatore illoque consilio sententiis condemnatus sit XXXII cum LXX tulissent. Est omnino tam gravi fama hoc iudicium ut videatur reliquis iudiciis periturus et maxime de pecuniis repetundis. Sed vides nullam esse rem publicam, nullum senatum, nulla iudicia, nullam in ullo nostrum dignitatem. Quid plura de iudicibus? Duo praetorii sederunt, Domitius Calvinus (is aperte absolvit ut omnes viderent) et Cato (is diribitis tabellis de circulo se subduxit et Pompeio primus nuntiavit). Aiunt non nulli ut Sallustius me oportuisse accusare. His 2 ego iudicibus committerem? Quid essem, si me agente esset elapsus? Sed me alia moverunt. Non putasset sibi Pompeius de illius salute sed de sua dignitate mecum esse

14 precesque *R* 16 tamen *I*: tum *MR* 17 sit] est *Klotz* XXII *M*, *sed cf. Att.* iv. 18. 1 (16. 9) 23 Cato] *fort.* Cotta; *cf.* 8. 6 *et Klebs ap. Pauly-Wissowa* ii. 2489, *n.* 103, 109 diribitis *Man.*: diruptis *M*: diremptis *Sigonius vulg.* 25 ut (*corr. ex* autem) *M*: autem *R*: quod *I*: etiam *Wesenberg*: item *Billerbeck*: *fort.* ut Cn.

certamen; in urbem introisset; ad inimicitias res venisset; cum Aesernino Samnite Pacideianus comparatus viderer; auriculam fortasse mordicus abstulisset, cum Clodio quidem certe redisset in gratiam. Ego vero meum consilium, si praesertim tu non improbas, vehementer adprobo. Ille cum a me singularibus meis studiis ornatus esset cumque ego illi nihil deberem, ille mihi omnia, tamen in re publica me a se dissentientem non tulit (nihil dicam gravius) et minus potens eo tempore quid in me florentem posset ostendit; nunc cum ego ne curem quidem multum posse, res publica certe nihil possit, unus ille omnia possit, cum illo ipso contenderem? Sic enim faciendum fuisset. Non
3 existimo te putare id mihi suscipiendum fuisse. 'Alterutrum,' inquit idem Sallustius, 'defendisses idque Pompeio contendenti dedisses; etenim vehementer orabat.' Lepidum amicum Sallustium, qui mihi aut inimicitias putet periculosas subeundas fuisse aut infamiam sempiternam! Ego vero hac mediocritate delector, ac mihi illud iucundum est quod, cum testimonium secundum fidem et religionem gravissime dixissem, reus dixit, si in civitate licuisset sibi esse, mihi se satis facturum, neque me quicquam interrogavit.

4 De versibus quos tibi a me scribi vis, deest mihi quidem opera, quae non modo tempus sed etiam animum vacuum ab omni cura desiderat; sed abest etiam ἐνθουσιασμός, non enim sumus omnino sine cura venientis anni, etsi sumus sine timore. Simul et illud (sine ulla me hercule ironia loquor): Tibi istius generis in scribendo priores partis tribuo quam mihi.

5 De bibliotheca tua Graeca supplenda, libris commutandis, Latinis comparandis valde velim ista confici, praesertim cum ad meum quoque usum spectent. Sed ego mihi ipsi ista per quem agam non habeo; neque enim venalia sunt quae quidem placeant, et confici nisi per hominem et peritum et

13 Alterum igitur *Iunius* : *fort.* Tum alterum

diligentem non possunt. Chrysippo tamen imperabo et cum Tyrannione loquar. De fisco quid egerit Scipio quaeram; quod videbitur rectum esse curabo. De Ascanione tu vero quod voles facies; me nihil interpono. De suburbano quod non properas laudo; ut habeas hortor. Haec 6
scripsi a. d. VIIII K. Novembr., quo die ludi committebantur, in Tusculanum proficiscens ducensque mecum Ciceronem meum in ludum discendi, non lusionis, ea re non longius quom vellem, quod Pomptino ad triumphum a. d. III Nonas Novembr. volebam adesse. Etenim erit nescio quid negotioli; nam Cato et Servilius praetores prohibituros se minantur nec quid possint scio (ille enim et Appium consulem secum habebit et praetores et tribunos pl.), sed minantur tamen in primisque Ἄρη πνέων Q. Scaevola. Cura, mi suavissime et carissime frater, ut valeas.

V *et* **VI** *Scr. in Tusculano ex. m. Oct. aut in. Nov. a. 700 (54).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

Quod quaeris quid de illis libris egerim quos cum essem 1
in Cumano scribere institui, non cessavi neque cesso, sed saepe iam scribendi totum consilium rationemque mutavi. Nam iam duobus factis libris, in quibus novendialibus iis feriis quae fuerunt Tuditano et Aquilio consulibus sermo est a me institutus Africani paulo ante mortem et Laeli, Phili, Manili, *P. Rutili*, Q. Tuberonis et Laeli generorum, Fanni et Scaevolae, sermo autem in novem et dies et libros distributus de optimo statu civitatis et de optimo cive (sane texebatur opus luculente hominumque dignitas aliquantum orationi ponderis adferebat), ii libri cum in Tusculano mihi legerentur audiente Sallustio, admonitus sum ab illo multo maiore auctoritate illis de rebus dici posse si ipse loquerer

9 quom *Wesenberg*: quam *M Müller*: quamquam *coni. Ernesti* IIII *Wesenberg, coll. Att.* iv. 18. 4 23 a me] tamen *MR*: a me tamen *I* 24 P. Rutili *add. Wesenberg, coll. Att.* iv. 16. 2

de re publica, praesertim cum essem non Heraclides Ponticus sed consularis et is qui in maximis versatus in re publica rebus essem; quae tam antiquis hominibus attribuerem, ea visum iri ficta esse; oratorum sermonem in illis nostris libris, quod esset de ratione dicendi, belle a me removisse, ad eos tamen rettulisse quos ipse vidissem; Aristotelem denique quae de re publica et praestanti viro
2 scribat ipsum loqui. Commovit me, et eo magis quod maximos motus nostrae civitatis attingere non poteram, quod erant inferiores quam illorum aetas qui loquebantur. Ego autem id ipsum tum eram secutus, ne in nostra tempora incurrens offenderem quempiam. Nunc et id vitabo et loquar ipse tecum et tamen illa quae institueram ad te, si Romam venero, mittam. Puto enim te existimaturum a me illos libros non sine aliquo meo stomacho esse relictos.

3 Caesaris amore quem ad me perscripsit unice delector; promissis iis quae ostendit non valde pendeo. Nec sitio honores nec desidero gloriam magisque eius voluntatis perpetuitatem quam promissorum exitum exspecto; vivo tamen in ea ambitione et labore, quasi id quod non
4 postulo exspectem. Quod me de versibus faciendis rogas, incredibile est, mi frater, quam egeam tempore, nec sane satis commoveor animo ad ea quae vis canenda. † ΑΜΠΩΕΙΣ † vero ad ea quae ipse ego ne cogitando quidem consequor, tu qui omnis isto eloquendi et exprimendi genere superasti a me petis? Facerem tamen ut possem sed, quod te minime fugit, opus est ad poema quadam animi alacritate, quam plane mihi tempora eripiunt. Abduco me equidem ab omni rei publicae cura dedoque litteris, sed

2 in re publica *secl. Baiter* 5 qui essent *Wesenberg* 7 praestanti *Wesenberg*: -te *M* 15 relictos *M marg.*: redditos *M*: refictos *Tyrrell* 16 perscripsti *Bücheler*: perscribis *Aldus nepos* 20 quasi *Vrsinus*: quam *M*: quamquam *R*: tamquam *Billerbeck* 23 διατυπώσεις *Bücheler*: ἀνατυπώσεις *Orelli*: ὑποθέσεις *vulg.*: ἀναπλώσεις *Gurlitt*

tamen indicabo tibi quod me hercule in primis te celatum volebam. Angor, mi suavissime frater, angor nullam esse rem publicam, nulla iudicia, nostrumque hoc tempus aetatis quod in illa auctoritate senatoria florere debebat aut forensi labore iactari aut domesticis litteris sustentari, illud vero quod a puero adamaram,

Πολλὸν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων,

totum occidisse, inimicos a me partim non oppugnatos, partim etiam esse defensos, meum non modo animum sed ne odium quidem esse liberum, unumque ex omnibus Caesarem esse inventum qui me tantum quantum ego vellem amaret, aut etiam, sic ut alii putant, hunc unum esse qui vellet. Quorum tamen nihil est eius modi ut ego me non multa consolatione cotidie leniam; sed illa erit consolatio maxima si una erimus. Nunc ad illa vel gravissimum accedit desiderium tui.

Gabinium si, ut Pansa putat oportuisse, defendissem, con- **5**
cidissem. Qui illum oderunt (ii sunt toti ordines), propter quem oderunt, me ipsum odisse coepissent. Tenui me, ut puto, egregie, tantum ut facerem quantum omnes viderent; et in omni summa, ut mones, valde me ad otium pacemque converto. De libris Tyrannio est cessator. Chrysippo **6**
dicam; sed res operosa est et hominis perdiligentis. Sentio ipse qui in summo studio nihil adsequor. De Latinis vero quo me vertam nescio; ita mendose et scribuntur et veneunt. Sed tamen, quod fieri poterit, non neglegam. †Crebrius†, ut ante ad te scripsi, Romae est, et qui omnia †adiurat, debere tibi valde renuntiant†. Ab aerario puto confectum esse dum absum.

4 debebat *Man.* : debet *M* 7 ὑπείροχος *M* 12 velit *Wesenberg* 20 viderunt *Wesenberg* 25 mendose exscribuntur *Boot* veneunt *vett.* : veniunt *M* 27 Crebrius] C. Rebilus *coni. Orelli* : *fort.* Cincius *cf.* I. 6 28 adnuat *C* : *locus conclamatus* : *fort.* adiurat debere tibi, ⟨omnia tibi⟩ valde renuntiat (*sc. T. Anicius, cf.* I. 23) renuntiant] te nunc iactat *Boot* Ab *M* : De *Boot*

7 Quattuor tragoedias sedecim diebus absolvisse cum scribas, tu quicquam ab alio mutuaris? et *πάθος* quaeris, cum Electram et Troilum scripseris? Cessator esse noli et illud '*γνῶθι σεαυτόν*' noli putare ad adrogantiam minuendam solum esse dictum verum etiam ut bona nostra norimus; sed et istas et Erigonam mihi velim mittas. Habes *ad* duas epistulas proximas.

VII *Scr. in Tusculano ex. m. Oct. aut in. m. Nov. a. 700 (54).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

1 Romae et maxime † et Appia ad Martis mira luvies †. Crassipedis ambulatio ablata, horti, tabernae plurimae; magna vis aquae usque ad piscinam publicam. Viget illud Homeri:

> Ἦματ' ὀπωρινῷ, ὅτε λαβρότατον χέει ὕδωρ
> Ζεύς, ὅτε δή ῥ' ἄνδρεσσι κοτεσσάμενος χαλεπήνῃ.

Cadit enim in absolutionem Gabini:

> Οἳ βίῃ εἰν ἀγορῇ σκολιὰς κρίνωσι θέμιστας,
> ἐκ δὲ δίκην ἐλάσωσι, θεῶν ὄπιν οὐκ ἀλέγοντες.

2 Sed haec non curare decrevi. Romam cum venero, quae perspexero scribam ad te et maxime de dictatura, et ad Labienum et ad Ligurium litteras dabo. Hanc scripsi ante *lucem* ad lychnuchum ligneolum, qui mihi erat periucundus, quod eum te aiebant, cum esses Sami, curasse faciendum. Vale, mi suavissime et optime frater.

1 *nouam ep. incipit M* absolvisse te *Lamb.* 2 *πάθος Vsener*: ΠΛΕΟΣ *M*: *χρέος C*: *κλέος M marg.* 3 Troilum *Fritzsche*: trodam *M*: Troadas *Wesenberg*: Aëropam *Bücheler* 5 verum etiam *M marg.*: vetat iam (*suprascriptum* vult etiam) *M* 6 ad *add. Vrsinus* 10 in Appia *Wesenberg*: Appia *vel* ex Appia *Baiter* alluvies *Vict. sed haec vox non Tulliana*: proluvies *M²RI*: eluvio *Boot, coll. Rep.* vi. 23; *De Div.* i. 111 22 lucem *add. vett.*

VIII *Scr. Romae ex. m. Nov. a. 700 (54).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

Superiori epistulae quod respondeam nihil est, quae **1** plena stomachi et querelarum est, quo in genere alteram quoque te scribis pridie Labieno dedisse, qui adhuc non venerat. Delevit enim mihi omnem molestiam recentior epistula. Tantum te et moneo et rogo ut in istis molestiis et laboribus et desideriis recordere consilium nostrum quod fuerit profectionis tuae. Non enim commoda quaedam sequebamur parva ac mediocria. Quid enim erat quod discessu nostro emendum putaremus? Praesidium firmissimum petebamus ex optimi et potentissimi viri benevolentia ad omnem statum nostrae dignitatis. Plura ponuntur in spe quam petimus; reliqua ad iacturam reserventur. Qua re, si crebro referes animum tuum ad rationem et veteris consili nostri et spei, facilius istos militiae labores ceteraque quae te offendunt feres et tamen cum voles depones. Sed eius rei maturitas nequedum venit et tamen iam adpropinquat. Etiam illud te admoneo ne quid ullis litteris committas, **2** quod si prolatum sit, moleste feramus. Multa sunt quae ego nescire malo quam cum aliquo periculo fieri certior. Plura ad te vacuo animo scribam cum, ut spero, se Cicero meus belle habebit. Tu velim cures ut sciam quibus nos dare oporteat eas quas ad te deinde litteras mittemus, Caesarisne tabellariis ut is ad te protinus mittat, an Labieni. Vbi enim isti sint Nervii et quam longe absint nescio.

De virtute et gravitate Caesaris, quam in summo dolore **3** adhibuisset, magnam ex epistula tua accepi voluptatem.

3 quod *Man.* : quid *M* 5 Labeoni *Ziehen* : tabellario Labieni *Schiche* qui *vett.* : quia *M* : quae *Rauschen* 11 merendum *Lamb.* 12 petebamus *vett.* : putabamus *M* 14 petimus *C Landique codd.* : in pecuniis *MRI* reserventur *CM marg. I Landique codd.* : struentur *M* 29 accepi *M* : cepi *Baiter*

Quod me institutum ad illum poema iubes perficere, etsi distentus cum opera tum animo sum multo magis, tamen quoniam ex epistula quam ad te miseram cognovit Caesar me aliquid esse exorsum, revertar ad institutum idque perficiam his supplicationum otiosis diebus, quibus Messalam iam nostrum reliquosque molestia levatos vehementer gaudeo, eumque quod certum consulem cum Domitio numeratis nihil a nostra opinione dissentitis. Ego Messalam Caesari praestabo. Sed Memmius in adventu Caesaris habet spem; in quo illum puto errare. Hic quidem friget;
4 Scaurum autem iam pridem Pompeius abiecit. Res prolatae; ad interregnum comitia adducta. Rumor dictatoris iniucundus bonis, mihi etiam magis quae loquuntur. Sed tota res et timetur et refrigescit. Pompeius plane se negat velle; antea mihi ipse non negabat. Hirrus auctor fore videtur, o di, quam ineptus, quam se ipse amans sine rivali! Crassum Iunianum, hominem mihi deditum, per me deterruit. Velit nolit scire difficile est; Hirro tamen agente nolle se non probabit. Aliud hoc tempore de re publica
5 nihil loquebantur; agebatur quidem certe nihil. Serrani Domestici fili funus perluctuosum fuit a. d. VIII K. Decembr. Laudavit pater scripto meo.

6 Nunc de Milone. Pompeius ei nihil tribuit et omnia Cottae dicitque se perfecturum ut in illum Caesar incumbat. Hoc horret Milo nec iniuria et, si ille dictator factus sit, paene diffidit. Intercessorem dictaturae si iuverit manu et praesidio suo, Pompeium metuit inimicum; si non iuverit, timet ne per vim perferatur. Ludos adparat magnificentissimos, sic, inquam, ut nemo sumptuosiores, stulte bis terque non postulatos vel quia munus magnificum dederat vel quia

13 mihi *vett.* : me (*superscr.* 'al. metu') *M* 17 Coelium Vinicianum *Man. coll. Fam.* viii. 4. 3 23 et *del. Wesenberg* 24 Cottae *Hoffa* : gutae *M*[1] : Guttae *M*[2] *vulg.* : Hypsaeo *Boot* in illum *Lamb.* : in illo *M* : illo *Ernesti* 30 postulatos *C* : -tus *M*

facultates non erant [vel quia magister] vel quia potuerat magistrum se non aedilem putare. Omnia fere scripsi. Cura, mi carissime frater, ut valeas.

IX *Scr. Romae m. Dec. a. 700 (54).*

MARCVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

De Gabinio nihil fuit faciendum istorum quae a te aman- 1
tissime cogitata sunt. Τότε μοι χάνοι —! Feci summa
cum gravitate, ut omnes sentiunt, et summa cum lenitate
quae feci. Illum neque ursi neque levavi, testis vehemens
fui, praeterea quievi. Exitum iudici foedum et perniciosum
levissime tuli; quod quidem bonum mihi nunc denique
redundat, ut his malis rei publicae licentiaque audacium,
qua ante rumpebar, nunc ne movear quidem. Nihil est
enim perditius his hominibus, his temporibus. Itaque ex 2
re publica quoniam nihil iam voluptatis capi potest, cur
stomacher nescio. Litterae me et studia nostra et otium
villaeque delectant maximeque pueri nostri. Angit unus
Milo. Sed velim finem adferat consulatus; in quo enitar
non minus quam sum enisus in nostro tuque istinc, quod
facis, adiuvabis. De quo cetera, nisi plane vis eripuerit,
recte sunt; de re familiari timeo.

Ὁ δὲ μαίνεται οὐκ ἔτ' ἀνεκτῶς,

qui ludus HS †cccↄ† comparet. Cuius in hoc uno inconsiderantiam et ego sustinebo ut potero, et tu ut possis est tuorum nervorum.

De motu temporum venientis anni nihil te intellegere 3
volueram domestici timoris, sed de communi rei publicae
statu; in quo etiam si nihil procuro, tamen nihil curare vix

1 vel quia magister *del. Schütz* 11 levissime *I*: len- *M* 18 in M^2 : et M^1 : eius : in *Wesenberg* 23 ccciↄↄↄ *Lamb.* : cccciↄↄↄↄ *Wesenberg* inconsiderantiam *Man.* : considerantiam *M Cratander; glossema expulisse voc. Graecum v. c.* μετεωρίαν *vel* ἀβλεψίαν *putat Orelli coll. Suet. Claud.* 39

possum. Quam autem te velim cautum esse in scribendo
ex hoc conicito, quod ego ad te ne haec quidem scribo
quae palam in re publica turbantur ne cuiusquam animum
meae litterae interceptae offendant. Qua re domestica cura
te levatum volo; in re publica scio quam sollicitus esse
soleas. Video Messalam nostrum consulem, si per inter-
regem, sine iudicio, si per dictatorem, tamen sine periculo.
Odi nihil habet. Hortensi calor multum valebit. Gabini
absolutio lex impunitatis putatur. Ἐν παρέργῳ· de dictatore
tamen actum adhuc nihil est. Pompeius abest, Appius
miscet, Hirrus parat, multi intercessores numerantur, po-
4 pulus non curat, principes nolunt, ego quiesco. De man-
cipiis quod mihi polliceris, valde te amo et sum equidem,
uti scribis, et Romae et *in* praediis infrequens; sed cave,
amabo, quicquam quod ad meum commodum attineat, nisi
maximo tuo commodo et maxima tua facultate, mi frater,
5 cogitaris. De epistula Vatini risi; sed me ab eo ita ob-
servari scio ut eius ista odia non sorbeam solum sed etiam
concoquam.

6 Quod me hortaris ut absolvam, habeo absolutum suave,
mihi quidem uti videtur, ἔπος ad Caesarem, sed quaero
locupletem tabellarium, ne accidat quod Erigonae tuae,
quoi soli Caesare imperatore iter ex Gallia tutum non fuit.
7 Quid? si caementum bonum non † haberem, deturbem †
aedificium? quod quidem mihi cotidie magis placet in
primisque inferior porticus et eius conclavia fiunt recte. De
Arcano Caesaris opus est vel me hercule etiam elegantioris
alicuius; imagines enim istae et palaestra et piscina et
Nilus multorum Philotimorum est, non Diphilorum. Sed et
8 ipsi ea adibimus et mittemus et mandabimus. De Felicis

13 mihi *M marg.* : nihil *M* 14 in *add. vett.* 20 *fort.* absolvam poema 22 accidat *Vict.* : accipiat *M* : accidat ei idem *Wesenberg* Erigonae tuae *C* : ergo nactus *M* 23 quoi *Müller* : quod *M* : cui *Vict.* 24 haberem *M*, *quod si retinendum, leg.* deturbarem : habeam *Lamb.* 27 Caesaris] *fort.* Caesi, *cf.* I. 2 30 adibimus *Man.* : adhibemus *M* De Felicis *vett.* : deficilis *M*

testamento tum magis querare, si scias. Quas enim tabulas se putavit obsignare, in quibus †in unciis firmissimum tenes† vero lapsus est per errorem et suum et Sicurae servi non obsignavit; quas noluit eas obsignavit. 'Αλλ' *οἰμωζέτω·* nos modo valeamus. Ciceronem et ut rogas amo et ut **9**
meretur et debeo; dimitto autem a me et ut a magistris ne abducam et quod mater †Porcia† non discedit, sine qua edacitatem pueri pertimesco. Sed sumus una tamen valde multum. Rescripsi ad omnia. Mi suavissime et optime frater, vale.

1 querare M^2: querere M^1, *quod retineri potest si legitur* scies Quas *vett.* : duas *M* 2 ex III unciis (*vel* ex teruncio) firmissime locum tenes *Wesenberg* : in singulis unciis firmissimum locum tenemus *Tyrrell* : in unciis firmissimum (*sc.* est), levis *Gurlitt* 3 vero] eas vero *Wesenberg*, *verbis* lapsus . . . servi *in parenthesi inclusis* 7 Porcia non] Pomponia *Vict.* : non (*om.* Porcia) *Man.* : a Porcia non *Ellis* : in Porcianam (*sc.* domum) *Wesenberg*

Q. TVLLI CICERONIS

COMMENTARIOLVM PETITIONIS CONSVLATVS

AD M. FRATREM

Scr. in. anno 690 (64).

QVINTVS MARCO FRATRI S. D.

I
1 Etsi tibi omnia suppetunt ea quae consequi ingenio aut usu homines [aut intelligentia] possunt, tamen amore nostro non sum alienum arbitratus ad te perscribere ea quae mihi veniebant in mentem dies ac noctes de petitione tua cogitanti, non ut aliquid ex his novi addisceres sed ut ea quae in re dispersa atque infinita viderentur esse ratione et distributione sub uno aspectu ponerentur.

2 Civitas quae sit cogita, quid petas, qui sis. Prope cotidie tibi hoc ad forum descendenti meditandum est 'Novus sum, consulatum peto, Roma est.'

Nominis novitatem dicendi gloria maxime sublevabis. Semper ea res plurimum dignitatis habuit. Non potest qui dignus habetur patronus consularium indignus consulatu putari. Quam ob rem quoniam ab hac laude proficisceris et quicquid es ex hoc es, ita paratus ad dicendum venito

Incipit commentarium consulatus petitionis feliciter *H* : Q. Ciceronis de petitione consulatus ad M. Tullium fratrem *dett.* : *sed cf.* § 58 *fin.*

7 aut intellegentia *secludendum coni. Wesenberg, seclusit Bücheler* : aut diligentia *dett.* 10 addisceres *Lamb.* : -em *HF* 12 *post* ponerentur *hic dant codd.* Quamquam . . . vincere § 42 13 Prope *HF*: Proinde *Bährens* : Nempe *coni. Bücheler* : *fort.* Porro 14 est *Tydeman* : sit *codd.*

quasi in singulis causis iudicium de omni ingenio futurum
sit. Eius facultatis adiumenta, quae tibi scio esse seposita, 3
ut parata ac prompta sint cura et saepe quae *de* Demo-
sthenis studio et exercitatione scripsit Demetrius recordare,
deinde ut amicorum et multitudo et genera appareant.
Habes enim ea quae *non multi homines* novi habuerunt,
omnis publicanos, totum fere equestrem ordinem, multa
propria municipia, multos abs te defensos homines cuiusque
ordinis, aliquot collegia, praeterea studio dicendi conciliatos
plurimos adulescentulos, cotidianam amicorum assiduitatem
et frequentiam. Haec cura ut teneas commonendo et ro- 4
gando et omni ratione efficiendo ut intellegant qui debent tua
causa, referendae gratiae, qui volunt, obligandi tui tempus
sibi aliud nullum fore. Etiam hoc multum videtur adiuvare
posse novum hominem, hominum nobilium voluntas et
maxime consularium. Prodest quorum in locum ac nu-
merum pervenire velis ab iis ipsis illo loco ac dignum
numero putari. Ii rogandi omnes sunt diligenter et ad 5
eos adlegandum est persuadendumque iis nos semper cum
optimatibus de re publica sensisse, minime popularis fuisse;
si quid locuti populariter videamur, id nos eo consilio
fecisse ut nobis Cn. Pompeium adiungeremus, ut eum qui
plurimum posset aut amicum in nostra petitione haberemus
aut certe non adversarium. Praeterea adulescentis nobilis 6
elabora ut habeas vel ut teneas, studiosos quos habes.
Multum dignitatis adferent. Plurimos habes; perfice ut
sciant quantum in iis putes esse. Si adduxeris ut ii qui
volunt cupiant, plurimum proderunt.

2
Ac multum etiam novitatem tuam adiuvat quod eius 7

1 ingenio tuo *Wesenberg* 3 de *add. vett.* 5 deinde vide ut *Bährens* 6 non multi homines *add. Schwarz ex Fam.* v. 18. 1 11 commonendo *Koch*: commendando *codd.* 17, 18 ac *et* numero *secl. Bücheler* 18 Ii *Bücheler*: hic *HF*: hi *vulg.*: hice *Bährens* 25 teneas studiosos. Quos habes, multum *Bücheler*: *fort.* teneas quos habes studiosos. Multum 28 volunt *Bücheler*: nolunt *codd.*: non nolunt *vulg.*

modi nobiles tecum petunt, ut nemo sit qui audeat dicere plus illis nobilitatem quam tibi virtutem prodesse oportere. Nam P. Galbam et L. Cassium summo loco natos quis est qui petere consulatum putet? Vides igitur amplissimis ex familiis homines, quod sine nervis sunt, tibi paris non esse.

8 At Antonius et Catilina molesti sunt. Immo homini navo, industrio, innocenti, diserto, gratioso apud eos qui res iudicant, optandi competitores ambo a pueritia sicarii, ambo libidinosi, ambo egentes. Eorum alterius bona proscripta vidimus, vocem denique audivimus iurantis se Romae iudicio aequo cum homine Graeco certare non posse, ex senatu eiectum scimus optima verorum censorum existimatione, in praetura competitorem habuimus amico Sabidio et Panthera, quom ad tabulam quos poneret non haberet; quo tamen in magistratu amicam quam domi palam haberet de machinis emit. In petitione autem consulatus Cappadoces omnis compilare per turpissimam legationem maluit quam

9 adesse et populo Romano supplicare. Alter vero, di boni! quo splendore est? Primum nobilitate eadem [qua Catilina]. Num maiore? Non. Sed virtute. Quam ob rem? Quod Antonius umbram suam metuit, hic ne leges quidem natus in patris egestate, educatus in sororis stupris, corroboratus in caede civium, cuius primus ad rem publicam aditus in equitibus R. occidendis fuit (nam illis quos meminimus Gallis, qui tum Titiniorum ac Nanniorum ac Tanu-

3 Nam *Lamb.*: iam *codd.* 4 putet oportere? *Kayser* 5 sunt *F*: sint *H* 6 Antonius et Catilina *H dett.*: C. et A. *F* navo *Puteanus*: novo *codd.* 12 verorum *Bährens*: vero *codd.*: *secl. Bücheler* 14 quom *Bücheler*: quam *codd. praeter Lag.* 50: cum *Lamb.* alios *ante* ad *add. Wesenberg* 16 Cappadoces *Bücheler*: caupadoces *FH* (*superscr.* caupones): caupones *dett.* 17 omnis *codd.*: homines *Müller* adlegationem *coni. Orelli* 19 *post* eadem *add.* Non *Eussner* qua Catilina *del. Lamb.* 20 Num maiore re? *Palermus* 21 Antonius *Corradus*: manius *FH* 24 in equitibus *H dett.*: *om. F* R.] r. *FH*: Romanis *dett.* 25 Nanniorum *H*: mannorum *F*: Manliorum *Bücheler*: *fort.* Volumniorum *quod Lag.* 50 *ut vid.* (*cf. Bücheler p.* 14) *habet*, *cf. Ascon. p.* 84

siorum capita demebant, Sulla unum Catilinam praefecerat); in quibus ille hominem optimum, Q. Caecilium, sororis suae virum, equitem Romanum, nullarum partium, cum semper natura tum etiam aetate iam quietum, suis manibus occidit.

Quid ego nunc dicam petere eum consulatum, qui hominem 3 10
carissimum populo Romano, M. Marium, inspectante populo Romano vitibus per totam urbem ceciderit, ad bustum egerit, ibi omni cruciatu lacerarit, vivo stanti collum gladio sua dextera secuerit, cum sinistra capillum eius a vertice teneret, caput sua manu tulerit, cum inter digitos eius rivi sanguinis fluerent? qui postea cum histrionibus et cum gladiatoribus ita vixit ut alteros libidinis, alteros facinoris adiutores haberet, qui nullum in locum tam sanctum ac tam religiosum accessit in quo non, etiam si aliis culpa non esset, tamen ex sua nequitia dedecoris suspicionem relinqueret, qui ex curia Curios et Annios, ab atriis Sapalas et Carvilios, ex equestri ordine Pompilios et Vettios sibi amicissimos comparavit, qui tantum habet audaciae, tantum nequitiae, tantum denique in libidine artis et efficacitatis, ut prope in parentum gremiis praetextatos liberos constuprarit? Quid ego nunc tibi de Africa, quid de testium dictis scribam? Nota sunt, et ea tu saepius legito; sed tamen hoc mihi non praetermittendum videtur quod primum ex eo iudicio tam egens discessit quam quidam iudices eius ante illud in eum iudicium fuerunt, deinde tam invidiosus ut aliud in eum iudicium cotidie flagitetur. Hic se sic habet ut magis

1 demetebant *coni. Gesner*, *fort. recte* 2 hominem unum optimum *dett.* 8 vivo stanti *FH*, *cf. Plaut. Merc.* 308 *a Müllero laudatum*: vix obstanti *Bährens*: vivo spiranti *coni. Puteanus*: *fort.* vivo spectanti *cf. Sest.* 59, *etsi usitatior phrasis 'vivus vidensque,' cf. Otto, 'Die Sprichwörter der Römer,' p.* 377 11 *alterum* cum *om. H* 14 aliis *codd.*: in aliis *Ernesti*: ex aliis *Kayser*: ab aliis *Bährens*: alius (*genit. neut.*) *Orelli*: alia *Tyrrell. coll. Orat. in Toga Cand. p.* 92. 14 (*ed. Orelli*) 17 Vettios *Lamb.*: vittias *H*: vitias *F* 22 legisti *Koch* 24 in eum (meum *H*) iudicium *FH*: *secl. Bücheler*: in eum (*vel* meum) *om. dett.* 25 fuerunt *dett.*: *om. FH*: fuerant *Wesenberg*

timeant etiam si quierit, quam ut contemnant si quid com-
11 moverit. Quanto melior tibi fortuna petitionis data est quam nuper homini novo, C. Coelio! Ille cum duobus hominibus ita nobilissimis petebat ut tamen in iis omnia pluris essent quam ipsa nobilitas, summa ingenia, summus pudor, plurima beneficia, summa ratio ac diligentia petendi. Ac tamen eorum alterum Coelius, cum multo inferior esset
12 genere, superior nulla re paene, superavit. Qua re tibi, si facies ea quae natura et studia quibus semper usus es, largiuntur, quae temporis tui ratio desiderat, quae potes, quae debes, non erit difficile certamen cum iis competitoribus, qui nequaquam sunt tam genere insignes quam vitiis nobiles. Quis enim reperiri potest tam improbus civis qui velit uno suffragio duas in rem publicam sicas destringere?

4 13 Quoniam quae subsidia novitatis haberes et habere posses exposui, nunc de magnitudine petitionis dicendum videtur. Consulatum petis, quo honore nemo est quin te dignum arbitretur, sed multi qui invideant; petis enim homo ex equestri loco summum locum civitatis atque ita summum ut forti homini, diserto, innocenti multo idem ille honos plus amplitudinis quam ceteris adferat. Noli putare eos qui sunt eo honore usi non videre, tu cum idem sis adeptus, quid dignitatis habiturus sis. Eos vero qui consularibus familiis nati locum maiorum consecuti non sunt suspicor tibi, nisi si qui admodum te amant, invidere. Etiam novos homines praetorios existimo, nisi qui tuo beneficio vincti
14 sunt, nolle abs te se honore superari. Iam in populo quam multi invidi sint, quam consuetudine horum annorum ab hominibus novis alienati, venire tibi in mentem certo scio; esse etiam non nullos tibi iratos ex iis causis quas egisti

1 timeant . . . contemnant *Tydeman*: -at . . . -at *codd. vulg.* quieris . . . commoveris *coni. Orelli* 8 re paene nulla *Bücheler* 11 erit *dett.*: *om. FH*: *post* certamen *ponit Bücheler* 12 insignes *secl. Bücheler* 13 nobiles] viles *Bährens* 28 *post* quam *add.* multi *dett.*

necesse est. Iam illud tute circumspicito, quod ad Cn. Pompei gloriam augendam tanto studio te dedisti, num quos tibi putes ob eam causam esse amicos. Quam ob rem cum 15 et summum locum civitatis petas et videas esse studia quae adversentur, adhibeas necesse est omnem rationem et curam et laborem et diligentiam.

5 16 Et petitio magistratus divisa est in duarum rationum diligentiam, quarum altera in amicorum studiis, altera in populari voluntate ponenda est. Amicorum studia beneficiis et officiis et vetustate et facilitate ac iucunditate naturae parta esse oportet. Sed hoc nomen amicorum in petitione latius patet quam in cetera vita. Quisquis est enim qui ostendat aliquid in te voluntatis, qui colat, qui domum ventitet, is in amicorum numero est habendus. Sed tamen qui sunt amici ex causa iustiore cognationis aut adfinitatis aut sodalitatis alicuius necessitudinis, iis carum et iucundum esse maxime prodest. Deinde ut quisque est intimus ac 17 maxime domesticus, ut is amet et quam amplissimum esse te cupiat valde elaborandum est, tum ut tribules, ut vicini, ut clientes, ut denique liberti, postremo etiam servi tui; nam fere omnis sermo ad forensem famam a domesticis emanat auctoribus. Denique sunt instituendi cuiusque 18 generis amici, ad speciem homines inlustres honore ac nomine, qui etiam si suffragandi studia non navant, tamen adferunt petitori aliquid dignitatis; ad ius obtinendum magistratus, ex quibus maxime consules, deinde tribuni pl., ad conficiendas centurias homines excellenti gratia. Qui abs te tribum aut centuriam aut aliquod beneficium aut habent *aut* sperant,

2 dedisti *vulg.*: dedidisti *ex codicibus non nullis Wesenberg*: edidisti *FH* 5 tibi adversantur *dett.* 7 Petitio autem *Bücheler*: et peticionem *F*: et petionem *H* magistratus *FH*: -tuum *dett.* 14 in *om. F* 17 quisquis *H*, *quod*, ut *deleto, retinet Bährens* 18 is amet et quam *Lag.* 50 *vulg.*: is amet quod *FH*: is etiam quam *Bücheler*: ita maxime quam *Müller* 19 tum *secl. Wesenberg* 28 aut habent aut sperant *Bücheler*: ut habeant (*iterum superscr.* *H*[1]) sperent *FH*: habeant aut sperent *Wesenberg*

5 18 eos rursus magno opere et compara et confirma. Nam per hos annos homines ambitiosi vehementer omni studio atque opera elaborant, ut possint a tribulibus suis ea quae petierint impetrare. Hos tu homines, quibuscumque poteris rationibus, ut ex animo atque ex †illa summa† volun-
19 tate tui studiosi sint elaborato. Quod si satis grati homines essent, haec tibi omnia parata esse debebant, sic uti parata esse confido. Nam hoc biennio quattuor sodalitates hominum ad ambitionem gratiosissimorum tibi obligasti, C. Fundani, Q. Galli, C. *Corneli*, *C.* Orcivi. Horum in causis ad te deferendis quid tibi eorum sodales receperint et confirmarint scio, nam interfui. Qua re hoc tibi faciendum est, hoc tempore ut ab his quod debent exigas saepe commonendo, rogando, confirmando, curando ut intellegant nullum se umquam aliud tempus habituros referendae gratiae. Profecto homines et spe reliquorum tuorum officiorum et [iam] recentibus beneficiis ad studium navandum excitabuntur.
20 Et omnino quoniam eo genere amicitiarum petitio tua maxime munita est, quod ex causarum defensionibus adeptus es, fac ut plane iis omnibus quos devinctos tenes discriptum ac dispositum suum cuique munus sit; et quem ad modum nemini illorum molestus ulla in re umquam fuisti, sic cura ut intellegant omnia te quae ab illis tibi deberi
6 21 putaris ad hoc tempus reservasse. Sed quoniam tribus rebus homines maxime ad benevolentiam atque haec suffragandi studia ducuntur, beneficio, spe, adiunctione animi ac

1 rursus *F*: prorsus *H dett.* 3 opera elaborant *Kayser*: opere laborant *FH*: opera elaborarunt *Turnebus* 4 petierint *Bücheler*: peterent *codd.* 5 illa *F dett.*: illo *H*, *unde* ex animo imo atque ex summa voluntate *coniecit Bährens*: *superlativum quoddam corruptum esse putat Bücheler* 9 C *FH*: M *dett.* 10 Corneli C. *add. dett. quo solo perspici potest dett. non ab FH originem duxisse* 12 est *H dett.*: *om. F* 16 homines *codd.*: hi omnes *Bücheler* iam *del. vulg.*: iam acceptis *coni. Müller*: *fort.* tam 20 discriptum *Bücheler*: descriptum *codd. cf.* § 30 *et adn. ad Fam.* xii. 1. 1 22 ulla *Lamb.*: nulla *codd.* §§ 21 *ad* 24 *post* § 32 bonus esse videare *transponere vult Bährens* 25 homines *H dett.*: *om. B*

voluntate, animadvertendum est quem ad modum cuique horum generi sit inserviendum. Minimis beneficiis homines adducuntur ut satis causae putent esse ad studium suffragationis, nedum ii quibus saluti fuisti, quos tu habes plurimos, non intellegant, si hoc tuo tempore tibi non satis fecerint, se probatos nemini umquam fore. Quod cum ita sit, tamen rogandi sunt atque etiam in hanc opinionem adducendi ut qui adhuc nobis obligati fuerint iis vicissim
nos obligari posse videamur. Qui autem spe tenentur, quod 22
genus hominum multo etiam est diligentius atque officiosius, iis fac ut propositum ac paratum auxilium tuum esse videatur, denique ut spectatorem te officiorum esse intellegant diligentem, ut videre te plane atque animadvertere quantum
a quoque proficiscatur appareat. Tertium illud genus est 23
[studiorum] voluntarium, quod agendis gratiis, accommodandis sermonibus ad eas rationes, propter quas quisque studiosus tui esse videbitur, significanda erga illos pari voluntate, adducenda amicitia in spem familiaritatis et consuetudinis confirmari oportebit. Atque in his omnibus generibus iudicato et perpendito quantum quisque possit, ut scias et quem ad modum cuique inservias et quid a quoque exspectes ac
postules. Sunt enim quidam homines in suis vicinitatibus 24
et municipiis gratiosi, sunt diligentes et copiosi, qui etiam si antea non studuerunt huic gratiae, tamen ex tempore elaborare eius causa cui debent aut volunt facile possunt. His hominum generibus sic inserviendum est ut ipsi intellegant te videre quid a quoque exspectes, sentire quid accipias, meminisse quid acceperis. Sunt autem alii, qui aut nihil possunt aut etiam odio sunt tribulibus suis nec habent tantum animi ac facultatis ut enitantur ex tempore.

12 suorum officiorum *dett.* 14 proficiscatur *H dett.* : proficiatur *F*: perficiatur *Bücheler* illud *F*: id *H*: *del. Bährens* 15 studiorum *del. Bücheler Bährens* : studiosorum *Koch* 20 *posterius* et *H dett.* : *om. F* 30 ac *FH*: aut *dett. vulg.*

Hos ut internoscas elaborato, ne spe in aliquo maiore posita
7 25 praesidi parum comparetur. Et quamquam partis ac fun-
datis amicitiis fretum ac munitum esse oportet, tamen in
ipsa petitione amicitiae permultae ac perutiles comparantur;
nam in ceteris molestiis habet hoc tamen petitio commodi:
potes honeste, quod in cetera vita non queas, quoscumque
velis adiungere ad amicitiam, quibuscum si alio tempore
agas, absurde facere videare, in petitione autem nisi id agas
26 et cum multis et diligenter, nullus petitor esse videare. Ego
autem tibi hoc confirmo, esse neminem, nisi aliqua necessi-
tudine competitorum alicui tuorum sit adiunctus, a quo non
facile si contenderis impetrare possis ut suo beneficio pro-
mereatur se ut ames et sibi ut debeas, modo ut intellegat te
magni aestimare ex animo agere, bene se ponere, fore ex eo
non brevem et suffragatoriam sed firmam et perpetuam
27 amicitiam. Nemo erit, mihi crede, in quo modo aliquid
sit, qui hoc tempus sibi oblatum amicitiae tecum consti-
tuendae praetermittat, praesertim cum tibi hoc casus adferat
ut ii tecum petant quorum amicitia aut contemnenda aut
fugienda sit, et qui hoc quod ego te hortor non modo adse-
28 qui sed ne incipere quidem possint. Nam qui incipiat
Antonius homines adiungere atque invitare ad amicitiam
quos per se suo nomine appellare non possit? Mihi quidem
nihil stultius videtur quam existimare esse eum studiosum
tui quem non noris. Eximiam quandam gloriam et digni-
tatem ac rerum gestarum magnitudinem esse oportet in eo
quem homines ignoti nullis suffragantibus honore adficiant;
ut quidem homo nequam, iners, sine officio, sine ingenio,
cum infamia, nullis amicis hominem plurimorum studio

1 internoscas elaborato, ne *Bücheler*: inter nos calumniatores *FH*: internoscas et videto ne *dett.* 4 comparantur *H*: -entur *F* 6 potes *FH*: ut possis *dett. vulg.* 7 alio *H*: aliquo *F* 8 id facias *Bücheler* agas ut te utantur *dett.* 10 nisi si *dett.* 21 qui *Gesner*: quid *codd.* 27 quem *add. dett.*: *in* quidem (*l.* 28) *esse inveniendum censet Bährens* 29 cum infamia *vulg.*: infama *F*: cum infam[a]is *H*: infamis *Bährens*

atque omnium bona existimatione munitum praecurrat, sine 8
magna culpa neglegentiae fieri non potest. Quam ob rem 29
omnis centurias multis et variis amicitiis cura ut confirmatas
habeas. Et primum, id quod ante oculos est, senatores
equitesque Romanos, ceterorum ordinum navos homines et
gratiosos complectere. Multi homines urbani industrii,
multi libertini in foro gratiosi navique versantur. Quos per
te, quos per communis amicos poteris, summa cura ut
cupidi tui sint elaborato, appetito, adlegato, summo beneficio
te adfici ostendito. Deinde habeto rationem urbis totius, 30
collegiorum omnium, pagorum, vicinitatum. Ex his principes ad amicitiam tuam si adiunxeris, per eos reliquam
multitudinem facile tenebis. Postea totam Italiam fac ut in
animo ac memoria tributim discriptam comprensamque
habeas, ne quod municipium, coloniam, praefecturam, locum
denique Italiae ne quem esse patiare in quo non habeas
firmamenti quod satis esse possit, perquiras et investiges 31
homines ex omni regione, eos cognoscas, appetas, confirmes,
cures ut in suis vicinitatibus tibi petant et tua causa quasi
candidati sint. Volent te amicum, si suam a te amicitiam
expeti videbunt. Id ut intellegant oratione ea quae ad
eam rationem pertinet habenda consequere. Homines municipales ac rusticani, si nobis nomine noti sunt, in amicitia
esse se arbitrantur; si vero etiam praesidi se aliquid sibi constituere putant, non amittunt occasionem promerendi. Hos
ceteri et maxime tui competitores ne norunt quidem, tu et
nosti et facile cognosces, sine quo amicitia esse non potest.
Neque id tamen satis est, tametsi magnum est, sed sequitur 32
spes utilitatis atque amicitiae, ne nomenclator solum sed ami-

5 ordinum *Lamb.*: hominum *codd.*: ordinum omnium *Bücheler*
7 gratiosi navique *suspectant Bücheler et Bährens* 8 poteris] quod poteris *Tyrrell* 14 discriptam *edd. recc. cf.* § 20: descriptam *FH*
17 etiam et *dett.* 18 eos *FH*: eosque *dett.*: idoneosque *Eussner*
28 sed sequitur spes *FH*: si non consequatur spes *vulg.* 29 nomenculator *cod. Vossianus*: commendator *FH*

cus etiam bonus esse videare. Ita cum et hos ipsos, propter suam ambitionem qui apud tribulis suos plurimum gratia possunt, studiosos in centuriis habebis et ceteros qui apud aliquam partem tribulium propter municipi aut vicinitatis aut conlegi rationem valent cupidos tui constitueris, in optima spe
33 esse debebis. Iam equitum centuriae multo facilius mihi diligentia posse teneri videntur. Primum cognosce equites (pauci enim sunt), deinde appete (multo enim facilius illa adulescentulorum ad amicitiam aetas adiungitur); deinde habes tecum ex iuventute optimum quemque et studiosissimum humanitatis; tum autem, quod equester ordo tuus est, sequentur illi auctoritatem ordinis, si abs te adhibebitur ea diligentia ut non ordinis solum voluntate sed etiam singulorum amicitiis eas centurias confirmatas habeas. Iam studia adulescentulorum in suffragando, in obeundo, in nuntiando, in adsectando mirifice et magna et honesta sunt.

9 34 Et, quoniam adsectationis mentio facta est, id quoque curandum est ut cotidiana cuiusque generis et ordinis et aetatis utare. Nam ex ea ipsa copia coniectura fieri poterit quantum sis in ipso campo virium ac facultatis habiturus. Huius autem rei tres partes sunt, una salutatorum [cum domum veniunt], altera deductorum, tertia adsectatorum.
35 In salutatoribus, qui magis vulgares sunt et hac consuetudine quae nunc est plures veniunt, hoc efficiendum est ut hoc ipsum minimum officium eorum tibi gratissimum esse videatur. Qui domum tuam venient, significato te animadvertere; eorum amicis qui illis renuntient ostendito,

1 videaris. Et quoniam (*vide adn. ad* § 21) *Bährens* 3 possunt *Lamb.*: possint *codd.* 4 tribulum *FH Bücheler* vicinitatis *Turnebus*: civitatis *codd.* 6 Nam *Wesenberg* 7, 8 cognosce . . . appete *Orelli*: -ci . . . -ti *FH*: -cito . . . -tito *Baiter* 11 quod *vulg.*: [e] emi quod *FH*; quom *Bährens* 12 sequentur *Bährens*: sequuntur *H*: secuntur autem *F Bücheler* adhibebitur *H*: adhibetur *F* 14 eas *corr. ex* etas *H*, *unde* cunctas *Bährens* habeas; nam *Wesenberg* 19 utare frequentia *Koch*, *coll.* §§ 3, 36 21 cum domum veniunt *del. Orelli* 26 venient *codd. Müller*: veniant *Rob. Stephanus* iis significato *dett.*

saepe ipsis dicito. Sic homines saepe, cum obeunt pluris
competitores et vident unum esse aliquem qui haec officia
maxime animadvertat, ei se dedunt, deserunt ceteros, minu-
tatim ex communibus proprii, ex fucosis firmi suffragatores
evadunt. Iam illud teneto diligenter, si eum qui tibi pro-
miserit audieris fucum, ut dicitur, facere aut [ut] senseris,
ut te id audisse aut scire dissimules, si qui tibi se purgare
volet quod suspectum esse *se* arbitretur, adfirmes te de illius
voluntate numquam dubitasse nec debere dubitare. Is
enim qui se non putat satis facere amicus esse nullo
modo potest. Scire autem oportet quo quisque animo sit,
ut quantum cuique confidas constituere possis. Iam 36
deductorum officium quo maius est quam salutatorum, hoc
gratius tibi esse significato atque ostendito et, quod eius
fieri poterit, certis temporibus descendito. Magnam adfert
opinionem, magnam dignitatem cotidiana in deducendo
frequentia. Tertia est ex hoc genere adsidua adsectatorum 37
copia. In ea quos voluntarios habebis, curato ut intelle-
gant te sibi in perpetuum summo beneficio obligari; qui
autem tibi debent, ab iis plane hoc munus exigito, qui per
aetatem ac negotium poterunt, ipsi tecum ut adsidui sint,
qui ipsi sectari non poterunt, suos necessarios in hoc munere
constituant. Valde ego te volo et ad rem pertinere arbitror
semper cum multitudine esse. Praeterea magnam adferet 38
laudem et summam dignitatem, si ii tecum erunt qui a te
defensi et qui per te servati ac iudiciis liberati sunt. Haec
tu plane ab his postulato ut quoniam nulla impensa per
te alii rem, alii honorem, alii salutem ac fortunas omnis

6 audieris *transponunt ante* aut senseris *duo codd. dett.* facere velle *dett.* ut *om. dett.* 7 id *dett.* : vel *FH* : *om. Büchler* 8 esse se *Klotz* : *om.* se *FH* 10 amicus esse nullo modo potest *H dett.* : a. n. m. p. e *F* 12 et quantum *H*, *unde* quid et quantum *Bährens* 14 quoad *dett.* 20 exigito *Orelli* : exigitur *FH* : exige *dett.* 24 afferet *Wesenberg* : affert *FH* 28 honorem *F* : honestatem *H dett.*

obtinuerint, nec aliud ullum tempus futurum sit ubi tibi referre gratiam possint, hoc te officio remunerentur.

10

39 Et quoniam in amicorum studiis haec omnis oratio versatur, qui locus in hoc genere cavendus sit praetermittendum non videtur. Fraudis atque insidiarum et perfidiae plena sunt omnia. Non est huius temporis perpetua illa de hoc genere disputatio, quibus rebus benevolus et simulator diiudicari possit; tantum est huius temporis admonere. Summa tua virtus eosdem homines et simulare tibi se esse amicos et invidere coegit. Quam ob rem Ἐπιχάρμειον illud teneto, nervos atque artus esse sapientiae non temere cre-
40 dere, et, cum tuorum amicorum studia constitueris, tum etiam obtrectatorum atque adversariorum rationes et genera cognoscito. Haec tria sunt, unum quos laesisti, alterum qui sine causa non amant, tertium qui competitorum valde amici sunt. Quos laesisti, cum contra eos pro amico diceres, iis te plane purgato, necessitudines commemorato, in spem adducito te in eorum rebus, si se in amicitiam *tuam* contulerint, pari studio atque officio futurum. Qui sine causa non amant, eos aut beneficio aut spe aut significando tuo erga illos studio dato operam ut de illa animi pravitate deducas. Quorum voluntas erit abs te propter competitorum amicitias alienior, iis quoque eadem inservito ratione qua superioribus et, si probare poteris, te in eos ipsos competitores tuos benevolo esse animo ostendito.

11 Quoniam de amicitiis constituendis satis dictum est,
41 dicendum est de illa altera parte petitionis quae in populari ratione versatur. Ea desiderat nomenclationem, blanditiam, adsiduitatem, benignitatem, rumorem, spem in re

1 obtinuerint *Müller*: -erunt *codd.* futurum sit *codd.* : futurumst *Bücheler* ubi *H dett.* : ut *F* 3 oratio *H dett. Müller Bährens* : ratio *F vulg. Bücheler* 4 sit *H dett.* : est *F Bücheler* praetermittendum *codd.* : -dus *Bücheler* 14 unum *add. dett.* 17 iis te *add. dett.* 18 tuam *add. Müller* 23 inservito ratione *Turnebus* : inservi oratione *FH*

publica. Primum quod facis, ut homines noris, significa 42
ut appareat, et auge ut cotidie melius fiat. Nihil mihi tam populare neque tam gratum videtur. Deinde id quod natura non habes induc in animum ita simulandum esse ut natura facere videare. Quamquam plurimum natura valet, tamen videtur in paucorum mensum negotio posse simulatio naturam vincere. Nam comitas tibi non deest, ea quae bono ac suavi homine digna est, sed opus est magno opere blanditia, quae etiam si vitiosa est et turpis in cetera vita, tamen in petitione est necessaria. Etenim cum deteriorem aliquem adsentando facit, tum improba est, cum amiciorem, non tam vituperanda, petitori vero necessaria est, cuius frons et vultus et sermo ad eorum quoscumque convenerit sensum et voluntatem commutandus et accommodandus est. Iam adsiduitatis nullum est praeceptum, 43
verbum ipsum docet quae res sit. Prodest quidem vehementer nusquam discedere, sed tamen hic fructus est adsiduitatis, non solum esse Romae atque in foro sed adsidue petere, saepe eosdem appellare, non committere ut quisquam possit dicere, † quod eius consequi possis, si abs te non sit rogatum † et valde ac diligenter rogatum. Be- 44
nignitas autem late patet. Est in re familiari, quae quamquam ad multitudinem pervenire non potest, tamen ab amicis *si* laudatur, multitudini grata est; est in conviviis, quae fac et abs te et ab amicis tuis concelebrentur et passim et tributim; est etiam in opera, quam pervulga et com-

1 *ante* quod *add.* id *dett.* 5–7 Quamquam . . . vincere *hic transposuit ex* § 1 *Puteanus* 10 est *add. Lag.* 50 Etenim *Lamb.*: te enim *FH*: tibi enim *dett.*: ea enim *Bücheler* 11 tum *om. dett.* 13 et frons et *dett.* 16 verbumque *dett.* 20–1 quod eius consequi possis se abs te non esse rogatum et valde *Lag.* 50: quod eius esset te consequi potuisse si abs te non rogatum tantum esset sed valde *Kayser*: te quod velis consequi posse (*vel* non posse) si abs te sit (*vel* non sit) rogatum et valde *coni. Bücheler* 22 *ante* est *add.* et *dett.* 24 si *add. Koch*: *post* tamen *add. Bücheler*: *fort. post* tamen *addendum* cum laudata *Bährens* 25 fac et *cod. Turnebi*: facete *FH*: fac ut et *Orelli*: facito et *Lag.* 50

munica, curaque ut aditus ad te diurni nocturnique pateant, neque solum foribus aedium tuarum sed etiam vultu ac fronte, quae est animi ianua; quae *si* significat voluntatem abditam esse ac retrusam, parvi refert patere ostium. Homines enim non modo promitti sibi, praesertim quod de candidato petant, sed etiam large atque honorifice pro-
45 mitti volunt. Qua re hoc quidem facile praeceptum est, ut quod facturus sis id significes te studiose ac libenter esse facturum; illud difficilius et magis ad tempus quam ad naturam accommodatum tuam, quod facere non possis, ut id† iucunde neges† quorum alterum est tamen boni viri, alterum boni petitoris. Nam cum id petitur, quod honeste aut [non] sine detrimento [est] nostro promittere non possumus, quo modo si qui roget ut contra amicum aliquem causam recipiamus, belle negandum est, ut ostendas necessitudinem, demonstres quam moleste feras, aliis te rebus
12 46 exsarturum esse persuadeas. Audivi hoc dicere quendam de quibusdam oratoribus, ad quos causam suam detulisset, gratiorem sibi orationem *eius* fuisse qui negasset quam illius qui recepisset. Sic homines fronte et oratione magis quam ipso beneficio reque capiuntur. Verum hoc probabile est, illud alterum subdurum tibi homini Platonico suadere, sed tamen tempori consulam. Quibus enim te propter aliquod officium necessitudinis adfuturum negaris, tamen ii possunt abs te placati aequique discedere; quibus autem idcirco negaris, quod te impeditum esse dixeris aut amicorum hominum negotiis aut gravioribus causis aut ante susceptis,

1 diurni nocturnique *H*: -a -aque *F* 5 quod *FH*: quae *dett.* 6 de *Klotz, coll. Verr.* ii. 59: e *FH*: a *vulg.* 8 facturus *Baiter*: acturus *codd.* 11 aut iucunde promittas aut ingenue neges *Lag.* 50 *Lamb.*: aut benigne promittas aut iucunde neges *Wesenberg*: *fort.* aut iucunde neges aut ultro (*vel* omnino) non neges (*cf.* 47 nemini negare) tamen *om. dett.*: *fort. ante* boni (*l.* 12) *transponendum* 12 honeste (*superscr.* honestum est) *H* 13 non *et* est *om. H dett.* 17 exsarturum *Lag.* 50 *Lamb.*: exacturum *vel* exaucturum *codd.*: ei adfuturum *Georges* 19 eius *add. Man.* 23 tempori tuo *dett.* 26 amiciorum *Eussner*

inimici discedunt omnesque hoc animo sunt ut sibi te
mentiri malint quam negare. C. Cotta, in ambitione 47
artifex, dicere solebat se operam suam, quoad non contra
officium rogaretur, polliceri solere omnibus, impertire iis
apud quos optime poni arbitraretur; ideo se nemini negare,
quod saepe accideret causa cur is cui pollicitus esset non
uteretur, saepe ut ipse magis esset vacuus quam putasset;
neque posse eius domum compleri qui tantum modo reci-
peret quantum videret se obire posse; casu fieri ut agantur
ea quae non putaris, illa quae credideris in manibus esse ut
aliqua de causa non agantur; deinde esse extremum ut
irascatur is cui mendacium dixeris. Id, si promittas, et 48
incertum est et in diem et in paucioribus; sin autem [id]
neges, et certe abalienes et statim et pluris. Plures enim
multo sunt qui rogant ut uti liceat opera alterius quam qui
utuntur. Qua re satius est [ut] ex his aliquos aliquando in
foro tibi irasci quam omnis continuo domi, praesertim cum
multo magis irascantur iis qui negent, quam ei quem videant
ea ex causa impeditum, ut facere quod promisit cupiat si
ullo modo possit. Ac ne videar aberrasse a distributione 49
mea, qui haec in hac populari parte petitionis disputem, hoc
sequor, haec omnia non tam ad amicorum studia quam ad
popularem famam pertinere, et si inest aliquid ex illo
genere, benigne respondere, studiose inservire negotiis ac
periculis amicorum, tamen hoc loco ea dico, quibus multi-
tudinem capere possis, ut de nocte domus compleatur, ut
multi spe tui praesidi teneantur, ut amiciores abs te disce-
dant quam accesserint, ut quam plurimorum aures optimo
sermone compleantur.

Sequitur enim ut de rumore dicendum sit, cui maxime 13
serviendum est. Sed quae dicta sunt omni superiore 50

9 casu *dett.* : causa *FH* 13 in *ante* paucioribus *om. Kayser* id *del. Puteanus* 16 ut *om. H dett.* 18 ei quem *Petreius* : hi quem *H* : hi qui *F* 19 ea ex *FH* : ea *dett.* : iusta *Lag.* 50

oratione, eadem ad rumorem concelebrandum valent, dicendi laus, studia publicanorum et equestris ordinis, hominum nobilium voluntas, adulescentulorum frequentia, eorum qui abs te defensi sunt adsiduitas, ex municipiis multitudo eorum quos tua causa venisse appareat, bene *te* ut homines nosse, comiter appellare, adsidue diligenter petere, benignum ac liberalem esse *et* loquantur et existiment, domus ut multa nocte compleatur, omnium generum frequentia adsit, satis fiat oratione omnibus, re operaque multis; perficiatur id quod fieri potest labore et arte ac diligentia, non ut ad populum ab his omnibus fama perveniat sed ut in his
51 studiis populus ipse versetur. Iam urbanam illam multitudinem et eorum studia qui contiones tenent adeptus es in Pompeio ornando, Manili causa recipienda, Cornelio defendendo; excitanda nobis sunt quae adhuc habuit nemo quin idem splendidorum hominum voluntates haberet. Efficiendum etiam illud est ut sciant omnes Cn. Pompei summam esse erga te voluntatem et vehementer ad illius
52 rationes te id adsequi quod petis pertinere. Postremo tota petitio cura ut pompae plena sit, ut inlustris, ut splendida, ut popularis sit, ut habeat summam speciem ac dignitatem, ut etiam si †quae poscit ne† competitoribus tuis exsistat aut sceleris aut libidinis aut largitionis accommodata ad eorum
53 mores infamia. Atque etiam in hac petitione maxime videndum est ut spes rei publicae bona de te sit et honesta opinio; nec tamen in petendo res publica capessenda est neque in senatu neque in contione, sed haec tibi sunt retinenda ut senatus te existimet ex eo quod ita vixeris

5 te *add. Lamb.* nosse se *Tyrrell* 6 diligenter *FH*: ac diligenter *dett.*: *secl. Bücheler* 7 et *add. Wesenberg* multa de nocte *coni. Bücheler* 11 ab iis hominibus *Lamb.* 22 si quae poscit (poscis *F*) ne *FH*: si quid possit ne *dett.*: si qua possit nova *coni. Bücheler*: si qua possit, in *Palermus*: si quoi possit e *Gulielmus*: si qua possit, ne *Klotz* 26 respublica *del. Bährens* 28 optinenda *coni. Bährens*

defensorem auctoritatis suae fore, equites et viri boni ac locupletes ex vita acta te studiosum oti ac rerum tranquillarum, multitudo ex eo quod dumtaxat oratione in contionibus ac iudicio popularis fuisti, te a suis commodis non alienum futurum.

14

Haec veniebant mihi in mentem de duabus illis commen- 54
tationibus matutinis, quod tibi cotidie ad forum descendenti meditandum esse dixeram: 'Novus sum, consulatum peto.' Tertium restat: 'Roma est,' civitas ex nationum conventu constituta, in qua multae insidiae, multa fallacia, multa in omni genere vitia versantur, multorum adrogantia, multorum contumacia, multorum malevolentia, multorum superbia, multorum odium ac molestia perferenda est. Video esse magni consili atque artis in tot hominum cuiusque modi vitiis tantisque versantem vitare offensionem, vitare fabulam, vitare insidias, esse unum hominem accommodatum ad tantam morum ac sermonum ac voluntatum varietatem. Qua re etiam atque etiam perge tenere istam viam quam 55
instititisti, excelle dicendo. Hoc et tenentur Romae et adliciuntur et ab impediendo ac laedendo repelluntur. Et quoniam in hoc vel maxime est vitiosa civitas, quod largitione interposita virtutis ac dignitatis oblivisci solet, in hoc fac ut te bene noris, id est ut intellegas eum esse te qui iudici ac periculi metum maximum competitoribus adferre possis.

Fac ut se abs te custodiri atque observari sciant; cum diligentiam tuam, cum auctoritatem vimque dicendi tum profecto equestris ordinis erga te studium pertimescent. Atque haec ita nolo te illis proponere ut videare accusa- 56
tionem iam meditari, sed ut hoc terrore facilius hoc ipsum

1 *post* equites *FH dant* y *quod* r. (= Romani) *esse videtur* 6 commentationibus *Palermus*: commotionibus *codd.*: cogitationibus *Bücheler* 7 quod *Lamb.*: quo *FH*: quas *Bährens* 19 instititisti *Gruter vulg.*: instituisti *codd.* et (*post* Romae) *FH*: homines et *dett.* 28 pertimescant *cod. Turnebi* 29 nolo *Bücheler*: volo *codd.* ut] non ut *vulg.*

quod agis consequare. Et plane sic contende omnibus nervis ac facultatibus ut adipiscamur quod petimus. Video nulla esse comitia tam inquinata largitione quibus non gratis aliquae centuriae renuntient suos magno opere necessarios.
57 Qua re si advigilamus pro rei dignitate et si nostros ad summum studium [benevolos] excitamus et si hominibus studiosis [gratiosisque] nostri suum cuique munus discribimus et si competitoribus iudicium proponimus, sequestribus metum inicimus, divisores ratione aliqua coercemus, perfici potest ut largitio nulla sit aut nihil valeat.

58 Haec sunt quae putavi non melius scire me quam te sed facilius his tuis occupationibus conligere unum in locum posse et ad te perscripta mittere. Quae tametsi ita sunt scripta ut non ad omnis qui honores petant sed ad te proprie et ad hanc petitionem tuam valeant, tamen tu si quid mutandum esse videbitur aut omnino tollendum aut si quid erit praeteritum velim hoc mihi dicas; volo enim hoc commentariolum petitionis haberi omni ratione perfectum.

6, 7 benevolos *et* gratiosisque *secl. Bücheler* 7 studiosis *dett.*: studiis *FH* discribimus *H*: describimus *F dett.* 10 aut *ante* nulla *add. Lag.* 50 sit *Bücheler*: fit (*superscr.* -at *H*) *FH*; fiat *dett.* 12 his] istis *Lag.* 50 *Lamb.* 15, 16 tu *et* esse *om. H*

INDEX NOMINVM

AD EPP. AD QVINTVM FRATREM ET COMMENTARIOLVM PETITIONIS

[*Numeri soli Epp. ad Quintum fratrem indicant;* Pet. *Commentariolum Petitionis.*]

M. TVLLI CICERONIS AD M. BRVTVM

ET

M. BRVTI AD M. TVLLIVM CICERONEM EPISTVLARVM

LIBER PRIMVS

I *Scr. eodem die quo ep. 2 a. 711 (43).*

CICERO BRVTO SAL.

L. Clodivs, tribunus plebis designatus, valde me diligit 1
vel, ut ἐμφατικώτερον dicam, valde me amat. Quod cum mihi ita persuasum sit, non dubito (bene enim me nosti) quin illum quoque iudices a me amari. Nihil enim mihi minus hominis videtur quam non respondere in amore iis a quibus provocere. Is mihi visus est suspicari nec sine magno quidem dolore aliquid a suis vel per suos potius iniquos ad te esse delatum quo tuus animus a se esset alienior. Non soleo, mi Brute, quod tibi notum esse arbitror, temere adfirmare de altero; est enim periculosum propter occultas hominum voluntates multiplicisque naturas; sed Clodi animum perspectum habeo, cognitum, iudicatum. Multa eius indicia sed ad scribendum non necessaria. Volo enim testimonium hoc tibi videri potius quam epistulam. Auctus Antoni beneficio est. Eius ipsius benefici magna pars a te est. Itaque eum salvis nobis

10 iniquos *MC*: inimicos A^2 *Crat. Cobet, sed cf. Fam.* xi. 27. 7 14 sed *Baiter*: et M^1: at M^2: *om. vulg.* 15 eius (*sc. animi*) *codd.*: eius rei *Cobet*

2 vellet salvum. In eum autem locum rem adductam intellegit (est enim, ut scis, minime stultus) ut utrique salvi esse non possint. Itaque nos mavult; de te vero amicissime et loquitur et sentit. Qua re si quis secus ad te de eo scripsit aut si coram locutus est, peto a te etiam atque etiam mihi ut potius credas, qui et facilius iudicare possum quam ille nescio quis et te plus diligo. Clodium tibi amicissimum existima civemque talem qualis et prudentissimus et fortuna optima esse debet.

II *Scr. Romae ex. m. Mai. a. 711 (43).*

CICERO BRVTO SAL.

1 Scripta et obsignata iam epistula litterae mihi redditae sunt a te plenae rerum novarum, maximeque mirabile Dolabellam quinque cohortis misisse in Chersonesum. Adeone copiis abundat ut is qui ex Asia fugere dicebatur Europam appetere conetur? Quinque autem cohortibus quidnam se facturum arbitratus est, cum tu † eo † quinque legiones, optimum equitatum, maxima auxilia haberes? Quas quidem cohortis spero iam tuas esse, quoniam latro
2 ille tam fuit demens. Tuum consilium vehementer laudo quod non prius exercitum Apollonia Dyrrhachioque movisti quam de Antoni fuga audisti, Bruti eruptione, populi Romani victoria. Itaque quod scribis post ea statuisse te ducere exercitum in Chersonesum nec pati sceleratissimo hosti ludibrio esse imperium populi Romani, facis ex tua dignitate
3 et ex re publica. Quod scribis de seditione quae facta est in legione quarta decima fraude C. Antoni (in bonam partem accipies), magis mihi probatur militum severitas quam tua. * * *

13 mirabile est *Orelli* 17 eo] eo loco *Wesenberg*: tecum *Müller*: *del. Crat. Gurlitt* 23 post ea *Ganter*: postea *vulg.* 27 quarta decima fraude C. Antoni *Madvig*: quarta de Catoniis *codd.*: quarta decima Antoni causa *Gurlitt* 28 tua clementia *Wesenberg*

IIa *Scr. Romae xv K. Mai. a. 711 (43).*

CICERO BRVTO SAL.

Te benevolentiam exercitus equitumque expertum vehe- 1 (4)
menter gaudeo. De Dolabella, ut scribis, si quid habes
novi, facies me certiorem; in quo delector me ante provi-
disse, ut tuum iudicium liberum esset cum Dolabella belli
gerendi. Id valde pertinuit, ut ego tum intellegebam, ad
rem publicam, *ut* nunc iudico, ad dignitatem tuam.

* * * Quod scribis me maximo otio egisse ut insectarer 2 (5)
Antonios idque laudas, credo ita videri tibi. Sed illam
distinctionem tuam nullo pacto probo; scribis enim acrius
prohibenda bella civilia esse quam in superatos iracundiam
exercendam. Vehementer a te, Brute, dissentio nec clemen-
tiae tuae concedo, sed salutaris severitas vincit inanem
speciem clementiae. Quod si clementes esse volumus,
numquam deerunt bella civilia. Sed de hoc tu videris; de
me possum idem quod Plautinus pater in Trinummo:

'Míhi quidem aetas ácta ferme est; túa istuc refert
máxime.'

Opprimemini, mihi crede, Brute, nisi provideritis; neque 3 (6)
enim populum semper eundem habebitis neque senatum
neque senati ducem. Haec ex oraculo Apollinis Pythi
edita tibi puta; nihil potest esse verius. xv K. Maias.

III *Scr. Romae xi K. Mai., ut videtur, a. 711 (43).*

CICERO BRVTO SAL.

Nostrae res meliore loco videbantur; scripta enim ad te 1
certo scio quae gesta sunt. Qualis tibi saepe scripsi con-
sules, tales exstiterunt. Caesaris vero pueri mirifica indoles

3 *Hinc incipit ep. nova ut Gurlitt docuit. Cum praecedenti ep. coniungit* § 4 *Schelle* 4 habebis *Crat. cod. Faerni ideoque Gurlitt* 8 ut *add. vett.* 9 otio *codd.*: negotio *Ruete*: odio *Lamb. Ganter*: modo *Becher* 10 idque] neque *Ganter* 20 provideritis *A*[2] *Crat.* (*fort.* = *Ls*) *P*: providetis *M*: provideatis *cod. Guelferbytanus*: provideris *cod. Dresdensis* 23 xv *O. E. Schmidt*: xii *M*

virtutis est. Vtinam tam facile eum florentem et honoribus et gratia regere ac tenere possimus quam facile adhuc tenuimus! Est omnino illud difficilius sed tamen non diffidimus. Persuasum est enim adulescenti et maxime per me eius opera nos esse salvos. Et certe, nisi is Antonium
2 ab urbe avertisset, perissent omnia. Triduo vero aut quad-
riduo ante hanc rem pulcherrimam timore quodam perculsa civitas tota ad te se cum coniugibus et liberis effundebat; eadem recreata a. d. XII Kal. Maias te huc venire quam se ad te ire malebat. Quo quidem die magnorum meorum laborum multarumque vigiliarum fructum cepi maximum, si modo est aliquis fructus ex solida veraque gloria. Nam tantae multitudinis quantam capit urbs nostra concursus est ad me factus; a qua usque in Capitolium deductus maximo clamore atque plausu in rostris conlocatus sum. Nihil est in me inane; neque enim debet; sed tamen omnium ordinum consensus, gratiarum actio gratulatioque me commovet propterea quod popularem me esse in populi salute prae-
3 clarum est. Sed haec te malo ab aliis.

Me velim de tuis rebus consiliisque facias diligentissime certiorem illudque consideres ne tua liberalitas dissolutior videatur. Sic sentit senatus, sic populus Romanus, nullos umquam hostis digniores omni supplicio fuisse quam eos civis qui hoc bello contra patriam arma ceperunt; quos quidem ego omnibus sententiis ulciscor et persequor omnibus bonis approbantibus. Tu quid de hac re sentias, tui iudici est; ego sic sentio trium fratrum unam et eandem esse causam.

1 est *Bücheler* (*cf. Wesenberg* '*Emend.*' *p.* 18): et M^1: *del.* M^2 12 fructum M^2: *om.* M^1 14 a qua *C*: ea cum *M*: ab ea cum *Lamb.* *ante* maximo *addit* mox *Clark*: *fort.* deductus postea reductus 18 me *del. Cobet*

III a *Scr. Romae v Kal. Mai. a. 711 (43).*

CICERO BRVTO SAL.

Consules duos bonos quidem, sed dumtaxat bonos consules amisimus. Hirtius quidem in ipsa victoria occidit, cum paucis diebus ante magno proelio vicisset. Nam Pansa fugerat vulneribus acceptis quae ferre non potuit. Reliquias hostium Brutus persequitur et Caesar. Hostes autem omnes iudicati qui M. Antoni sectam secuti sunt, idque senatus consultum plerique interpretantur etiam ad tuos sive captivos sive dediticios pertinere. Equidem nihil disserui durius cum nominatim de C. Antonio decernerem, quod ita statueram, a te cognoscere causam eius senatum oportere. V. K. Maias. (4)

IV *Scr. Dyrrachi iii aut prid. Id. Mai. a. 711 (43).*

BRVTVS CICERONI SAL.

Quanta sim laetitia adfectus cognitis rebus Bruti nostri 1
et consulum facilius est tibi existimare quam mihi scribere. Cum alia laudo et gaudeo accidisse, tum quod Bruti eruptio non solum ipsi salutaris fuit sed etiam maximo ad victoriam adiumento. Quod scribis mihi trium Antoniorum unam 2
atque eandem causam esse, quid ego sentiam mei iudici esse: statuo nihil nisi hoc, senatus aut populi Romani iudicium esse de iis civibus qui pugnantes non interierint. 'At hoc ipsum' inquies 'inique facis qui hostilis animi in rem publicam homines civis appelles.' Immo iustissime. Quod enim nondum senatus censuit nec populus Romanus

3 *Novam ep. agnovit Ruete. Verba* (consules . . . Caesar) *peculiarem esse epistulam putat O. E. Schmidt, cetera tamen* (Hostes . . . Maias) *ad ep.* 3 § 3 *adiungenda esse* 3 bonos illos quidem *O. E. Schmidt ex Guelferbytano qui habet* bonos esse quidem, *unde* bonos css (= consules) quidem *conicit Gurlitt* consules *om.* A^2 *Crat. vulg.*; *sed habet* id *MC alii* 8 idque *Wesenberg*: itaque *M*: itaque id *vulg.* 13 v *O. E. Schmidt* : x *M*

iussit, id adroganter non praeiudico neque revoco ad arbitrium meum. Illud quidem non muto, quod ei quem me occidere res non coegit neque crudeliter quicquam eripui neque dissolute quicquam remisi habuique in mea potestate quoad bellum fuit. Multo equidem honestius iudico magisque quod concedere possit res publica miserorum fortunam non insectari quam infinite tribuere potentibus quae cupidi-
3 tatem et adrogantiam incendere possint. Qua in re, Cicero, vir optime atque fortissime mihique merito et meo nomine et rei publicae carissime, nimis credere videris spei tuae statimque, ut quisque aliquid recte fecerit, omnia dare ac permittere, quasi non liceat traduci ad mala consilia corruptum largitionibus animum. Quae tua est humanitas, aequo animo te moneri patieris, praesertim de communi salute; facies tamen quod tibi visum fuerit; etiam ego, cum me docueris * * *.

IV a *Scr. ex castris Id. Mai. a. 711 (43).*

BRVTVS CICERONI SAL.

1 (ep. iv. 3) * * * Nunc, Cicero, nunc agendum est ne frustra oppressum esse Antonium gavisi simus neu semper primi cuiusque
2 (4) mali excidendi causa sit ut aliud renascatur illo peius. Nihil iam neque opinantibus aut patientibus nobis adversi evenire potest in quo non cum omnium culpa tum praecipue tua futura sit, cuius tantam auctoritatem senatus ac populus Romanus non solum esse patitur sed etiam cupit quanta maxima in libera civitate unius esse potest; quam tu non solum bene sentiendo sed etiam prudenter tueri debes. Prudentia porro, quae tibi superest, nulla abs te desideratur

6 conducere possit reip. *M^2 in marg.* 12 liceat *codd.*: liqueat *Madvig*: libeat *vel* deceat *coni. Müller* 19 *Quae sequuntur partem esse novae epistulae monstravit O. E. Schmidt* Nunc *M*: hoc *coni. Wesenberg* agendum] cavendum *Cobet* 21 excidium *Cobet*: *sed verba non sollicitanda sunt; cf. Phil.* i. 28: *Div. in Caec.* 59

nisi modus in tribuendis honoribus. Alia omnia sic adsunt ut cum quolibet antiquorum comparari possint tuae virtutes; unum hoc *a* grato animo liberalique profectum cautiorem ac moderatiorem liberalitatem desiderat. Nihil enim senatus cuiquam dare debet quod male cogitantibus exemplo aut praesidio sit. Itaque timeo de consulatu ne Caesar tuus altius se ascendisse putet decretis tuis quam inde, si consul factus sit, sit descensurus. Quod si Antonius ab 3 (5)
alio relictum regni instrumentum occasionem regnandi habuit, quonam animo fore putas si quis auctore non tyranno interfecto sed ipso senatu putet se imperia quaelibet concupiscere posse? Qua re tum et facilitatem et providentiam laudabo tuam cum exploratum habere coepero Caesarem honoribus quos acceperit extraordinariis fore contentum. 'Alienae igitur' inquies 'culpae me reum subicies?' Prorsus alienae, si provideri potuit ne exsisteret! Quod utinam inspectare possis timorem de illo meum!

His litteris scriptis consulem te factum audivimus. Tum 4 (6)
vero incipiam proponere mihi rem publicam iustam et iam suis nitentem viribus si istuc videro. Filius valet et in Macedoniam cum equitatu praemissus est. Idibus Maiis ex castris.

V *Scr. Romae iii Non. Mai. a. 711 (43).*

CICERO BRVTO SAL.

A. d. v K. Maias cum de iis qui hostes iudicati sunt 1
bello persequendis sententiae dicerentur, dixit Servilius etiam de Ventidio et ut Cassius persequeretur Dolabellam. Cui cum essem adsensus, decrevi hoc amplius, ut tu, si

2 tuae virtutes *secl. Man.* 3 a *add. Lamb.* 4 desiderat *Crat.*: -ant *M* 8 sit descensurus *cod. Vrsini*: descensurum *M vulg.*: ascensurum *Man.*: escensurum *Madvig* 12 facilitatem MA^2 *Crat.*: felicitatem *C Σ* (*cf. Lehmann 'Att.' p.* 179) 16 alienae *del. Kayser Madvig post* existeret *interrogationis notam addit Gurlitt* 17 posses *Wesenberg*

arbitrarere utile exque re publica esse, persequerere bello Dolabellam; si minus id commodo rei publicae facere posses sive non existimares ex re publica esse, ut in isdem locis exercitum contineres. Nihil honorificentius potuit facere senatus quam ut tuum esset iudicium quid tibi maxime conducere rei publicae videretur. Equidem sic sentio, si manum habet, si castra, si ubi consistat uspiam Dolabella, ad finem et ad dignitatem tuam pertinere eum persequi.

2 De Cassi nostri copiis nihil sciebamus. Neque enim ab ipso ullae litterae neque nuntiabatur quicquam quod pro certo haberemus. Quanto opere autem intersit opprimi Dolabellam profecto intellegis, cum ut sceleris poenas persolvat tum ne sit quo se latronum duces ex Mutinensi fuga conferant. Atque hoc mihi iam ante placuisse potes ex superioribus meis litteris recordari; quamquam tum et fugae portus erat in tuis castris et subsidium salutis in tuo exercitu. Quo magis nunc liberati, ut spero, periculis in Dolabella opprimendo occupati esse debemus. Sed haec cogitabis diligentius, statues sapienter; facies nos quid constitueris et quid agas, si tibi videbitur, certiores.

3 Ciceronem nostrum in vestrum conlegium cooptari volo. Existimo omnino absentium rationem sacerdotum comitiis posse haberi; nam etiam factum est antea. Gaius enim Marius, cum *in* Cappadocia esset, lege Domitia factus est augur nec quo minus id postea liceret ulla lex sanxit. Est etiam in lege Iulia, quae lex est de sacerdotiis proxima, his verbis: 'QVI PETET CVIVSVE RATIO HABEBITVR.' Aperte indicat posse rationem haberi etiam non praesentis. Hac

5 tibi *ante* maxime *Gurlitt ex* A^2 : sibi maxime *Crat.* : tibi *ante* videretur *M vulg.* 19 hoc *Wesenberg* 25 in *add. vett.* 28 HABEBITVR. Aperte indicat posse rationem haberi etiam non praesentis M^2A^2 *Crat.* (*fort.* = *Ls*) : HABEBITVR aperte indicat posse rationem haberi non petentis M^1 : HABEBITVR aperte indicatum posse rationem haberi etiam non petentis *O. E. Schmidt* (*plerumque ex Guelferbytano*)

de re scripsi ad eum, ut tuo iudicio uteretur sicut in rebus omnibus; tibi autem statuendum est de Domitio, de Catone nostro. Sed quamvis liceat absentis rationem haberi, tamen omnia sunt praesentibus faciliora. Quod si statueris in Asiam tibi eundum, nulla erit ad comitia nostros accersendi facultas.

Omnino Pansa vivo celeriora omnia putabamus. Statim 4 enim conlegam sibi subrogavisset, deinde ante praetoria sacerdotum comitia fuissent. Nunc per auspicia longam moram video. Dum enim unus erit patricius magistratus, auspicia ad patres redire non possunt. Magna sane perturbatio. Tu tota de re quid sentias velim me facias certiorem. III Nonas Maias.

VI *Scr. Romae xiv K. Iun. a. 711 (43).*

BRVTVS CICERONI SAL.

Noli exspectare dum tibi gratias agam. Iam pridem hoc 1 ex nostra necessitudine quae ad summam benevolentiam pervenit sublatum esse debet. Filius tuus a me abest; in Macedonia congrediemur. Iussus est enim Ambracia ducere equites per Thessaliam. Scripsi ad eum ut mihi Heracleam occurreret. Cum eum videro, quoniam nobis permittis, communiter constituemus de reditu eius ad petitionem aut commendationem honoris. Tibi Glycona, 2 medicum Pansae, qui sororem Achilleos nostri in matrimonio habet, diligentissime commendo. Audimus eum venisse in suspicionem Torquato de morte Pansae custodirique ut parricidam. Nihil minus credendum est; quis enim maiorem calamitatem morte Pansae accepit? Praeterea est modestus homo et frugi quem ne utilitas quidem videatur impulsura fuisse ad facinus. Rogo te et quidem

2 autem idem statuendum *Schelle* 20 Scripsi *Crat.* Σ (*cf. Lehmann 'Att.' p.* 179): Et scripsi *M vulg.*

valde rogo (nam Achilleus noster non minus quam aequum est laborat) eripias eum ex custodia conservesque. Hoc ego ad meum officium privatarum rerum aeque atque ullam aliam rem pertinere arbitror.

3 Cum has ad te scriberem litteras, a Satrio, legato C. Treboni, reddita est epistula mihi a Tillio et Deiotaro Dolabellam caesum fugatumque esse. Graecam epistulam tibi misi Cicereii cuiusdam ad Satrium missam.

4 Flavius noster de controversia quam habet cum Dyrrhachinis hereditariam sumpsit te iudicem. Rogo te, Cicero, et Flavius rogat rem conficias. Quin ei qui Flavium fecit heredem pecuniam debuerit civitas non est dubium; neque Dyrrhachini infitiantur sed sibi donatum aes alienum a Caesare dicunt. Noli pati a necessariis tuis necessario meo iniuriam fieri. XIIII K. Iunias ex castris ad imam Candaviam.

VII *Scr. in castris circ. ix K. Quint. a. 711 (43).*

BRVTVS CICERONI SAL.

1 L. Bibulus quam carus mihi esse debeat, nemo melius iudicare potest quam tu cuius tantae pro re publica contentiones sollicitudinesque fuerunt. Itaque vel ipsius virtus vel nostra necessitudo debet conciliare te illi. Quo minus multa mihi scribenda esse arbitror. Voluntas enim te movere debet nostra, si modo iusta est aut pro officio necessario suscipitur. Is Pansae locum petere constituit. Eam nominationem a te petimus. Neque coniunctiori dare beneficium quam nos tibi sumus neque digniorem nomi-
2 nare potes quam Bibulum. De Domitio et Apuleio quid attinet me scribere, cum ipsi per se tibi commendatissimi sint? Apuleium vero tu tua auctoritate sustinere debes.

8 Cicereii *M*, *nomen notum cf. Pauly-Wissowa* iii. 2537 : Cycherei A^2 : Cycheraei *Crat.* : Cychraei *Gurlitt* 15 XIIII M^1 : XVII M^2 25 Is PA^2 *Crat.* (*fort.* = *Ls*) : in *M* : Is in *Wesenberg*

Sed Apuleius in sua epistula celebrabitur. Bibulum noli dimittere e sinu tuo, tantum iam virum ex quanto, crede mihi, potest evadere qui vestris paucorum respondeat laudibus.

VIII *Scr. ex. m. Maio aut in. Iun. a. 711 (43).*

CICERO BRVTO SAL.

Multos tibi commendabo et commendem necesse est. 1
Optimus enim quisque vir et civis maxime sequitur tuum
iudicium tibique omnes fortes viri dare operam et studium
volunt, nec quisquam est quin ita existimet, meam apud te
et auctoritatem et gratiam valere plurimum. Sed C. 2
Nasennium, municipem Suessanum, tibi ita commendo ut neminem diligentius. Cretensi bello Metello imperatore octavum principem duxit, postea in re familiari occupatus fuit, hoc tempore cum rei publicae partibus tum tua excellenti dignitate commotus voluit per te aliquid auctoritatis adsumere. Fortem virum, Brute, tibi commendo, frugi hominem et, si quid ad rem pertinet, etiam locupletem. Pergratum mihi erit si eum ita tractaris ut merito tuo mihi gratias agere possit.

IX *Scr. Romae in. m. Quint., . . ., ut videtur a. 711 (43).*

CICERO BRVTO SAL.

Fungerer eo officio quo tu functus es in meo luctu teque 1
per litteras consolarer, nisi scirem iis remediis quibus meum dolorem tu levasses te in tuo non egere, ac velim facilius quam tunc mihi nunc tibi tute medeare. Est autem

1 in] iam *Ganter* 7 commendabo *C*: commendavi *M*: commendo *ed. Iuntina* 9 dare M^1 *cod. Guelferbytanus*: navare M^2P 13 Is Cretensi *Wesenberg* 16 voluit *C Gurlitt*: valeat M^1: valuit M^2: vellet A^2 *Crat.*: volt *M marg.* 23 fungerer eo *Crat.*: fungre (?) M^1: fungerer M^2 *vulg.* 25 in tuo *om. M* 26 tunc *R*: in tuo *M* (*ex l.* 25): *om. I Orelli*

alienum tanto viro quantus es tu, quod alteri praeceperit id ipsum facere non posse. Me quidem cum rationes quas conlegeras tum auctoritas tua a nimio maerore deterruit. Cum enim mollius tibi ferre viderer quam deceret virum, praesertim eum qui alios consolari soleret, accusasti me per litteras gravioribus verbis quam tua consuetudo ferebat.

2 Itaque iudicium tuum magni aestimans idque veritus me ipse conlegi et ea quae didiceram, legeram, acceperam, graviora duxi tua auctoritate addita. Ac mihi tum, Brute, officio solum erat et naturae, tibi nunc populo et scaenae, ut dicitur, serviendum est. Nam cum in te non solum exercitus tui sed omnium civium ac paene gentium coniecti oculi sint, minime decet propter quem fortiores ceteri sumus eum ipsum animo debilitatum videri. Quam ob rem accepisti tu quidem dolorem (id enim amisisti cui simile in terris nihil fuit), et est dolendum in tam gravi vulnere, ne id ipsum, carere omni sensu doloris, sit miserius quam dolere, sed ut modice ceteris utile est, *ita* tibi necesse est.

3 Scriberem plura nisi ad te haec ipsa nimis multa essent. Nos te tuumque exercitum exspectamus; sine quo, ut reliqua ex sententia succedant, vix satis liberi videmur fore. De tota re publica plura scribam et fortasse iam certiora iis litteris quas Veteri nostro cogitabam dare.

X *Scr. Romae med. m. Quint. a. 711 (43).*

CICERO BRVTO SAL.

1 Nullas adhuc a te litteras habebamus, ne famam quidem quae declararet te cognita senatus auctoritate in Italiam adducere exercitum; quod ut faceres idque maturares magno opere desiderabat res publica. Ingravescit enim in dies intestinum malum, nec externis hostibus magis quam

1 quantus *C*: que M^1: quam M^2: ut A^2 *Crat.* 18 ita *add. Wesenberg*: sic *add. Becher*

domesticis laboramus, qui erant omnino ab initio belli sed facilius frangebantur. Erectior senatus erat non sententiis solum nostris sed etiam cohortationibus excitatus. Erat in senatu satis vehemens et acer Pansa cum in ceteros huius generis tum maxime in socerum, cui consuli non animus ab initio, non fides ad extremum defuit. Bellum ad 2
Mutinam gerebatur, nihil ut in Caesare reprehenderes, non nulla in Hirtio. Huius belli fortuna 'ut ín secundis flúxa, ut in adversís bona.' Erat victrix res publica caesis Antoni copiis, ipso expulso. Bruti deinde ita multa peccata ut quodam modo victoria excideret e manibus. Perterritos, inermis, saucios non sunt nostri duces persecuti, datumque Lepido tempus est in quo levitatem eius saepe perspectam maioribus in malis experiremur. Sunt exercitus boni sed rudes Bruti et Planci, sunt fidelissima et maxima auxilia Gallorum; sed Caesarem meis consiliis adhuc gubernatum, 3
praeclara ipsum indole admirabilique constantia, improbissimis litteris quidam fallacibusque interpretibus ac nuntiis impulerunt in spem certissimam consulatus. Quod simul atque sensi, neque ego illum absentem litteris monere destiti nec accusare praesentis eius necessarios qui eius cupiditati suffragari videbantur, nec in senatu sceleratissimorum consiliorum fontis aperire dubitavi. Nec vero ulla in re memini aut senatum meliorem aut magistratus; numquam enim in honore extraordinario potentis hominis vel potentissimi potius (quando quidem potentia iam in vi posita est et armis) accidit ut nemo tribunus plebis, nemo alio magistratu, nemo privatus auctor exsisteret. Sed in hac constantia atque virtute erat tamen sollicita civitas. Inludimur enim, Brute, tum militum deliciis, tum imperatoris insolentia. Tantum quisque se in re publica posse postulat quantum habet virium; non ratio, non modus, non

7 ita gerebatur *Wesenberg* 28 *fort.* in magistratu

lex, non mos, non officium valet, non iudicium, non existi-
4 matio civium, non posteritatis verecundia. Haec ego multo ante prospiciens fugiebam ex Italia tum, cum me vestrorum edictorum fama revocavit; incitavisti vero tu me, Brute, Veliae. Quamquam enim dolebam in eam me urbem ire quam tu fugeres qui eam liberavisses, quod mihi quoque quondam acciderat periculo simili, casu tristiore, perrexi tamen Romamque perveni nulloque praesidio quatefeci Antonium contraque eius arma nefanda praesidia quae oblata sunt Caesaris consilio et auctoritate firmavi. Qui si steterit fide mihique paruerit, satis videmur habituri praesidi; sin autem impiorum consilia plus valuerint quam nostra aut imbecillitas aetatis non potuerit gravitatem rerum sustinere, spes omnis est in te. Quam ob rem advola, obsecro, atque eam rem publicam, quam virtute atque animi magnitudine magis quam eventis rerum liberavisti, exitu libera. Omnis omnium concursus ad te futurus est.
5 Hortare idem per litteras Cassium. Spes libertatis nusquam nisi in vestrorum castrorum principiis est. Firmos omnino et duces habemus ab occidente et exercitus. Hoc adulescentis praesidium equidem adhuc firmum esse confido, sed ita multi labefactant ut ne moveatur interdum extimescam.

Habes totum rei publicae statum, qui quidem tum erat, cum has litteras dabam. Velim deinceps meliora sint. Sin aliter fuerit, (quod di omen avertant!) rei publicae vicem dolebo quae immortalis esse debebat; mihi quidem quantulum reliqui est?

11 fide *Bücheler*: idem *codd.* (*scriptum ut videtur* eidem) 17 ad te futurus M^2: attestaturus M^1 19 principiis *MC*: praesidiis *R* 27 debebat *vett.*: debeat *M*

XI *Scr. in castris ex. m. Iun. a. 711 (43).*

BRVTVS CICERONI SAL.

Veteris Antisti talis animus est in rem publicam ut non 1
dubitem quin et in Caesare et *in* Antonio se praestaturus
fuerit acerrimum propugnatorem communis libertatis, si
occasioni potuisset occurrere. Nam qui in Achaia congressus *cum* Dolabella milites atque equites habente quodvis adire periculum ex insidiis paratissimi ad omnia latronis maluerit quam videri aut coactus esse pecuniam dare aut libenter dedisse homini nequissimo atque improbissimo, is nobis ultro et pollicitus est et dedit HS XX ex sua pecunia et, quod multo carius est, se ipsum obtulit et coniunxit.
Huic persuadere cupimus, ut imperator in castris remaneret 2
remque publicam defenderet. Statuit id sibi * *, quoniam
exercitum dimisisset. Statim vero rediturum ad nos confirmavit legatione suscepta, nisi praetorum comitia habituri essent consules. Nam illi ita sentienti de re publica magno opere auctor fui ne differret tempus petitionis suae. Cuius factum omnibus gratum esse debet qui modo iudicarint hunc exercitum esse utilem rei publicae, tibi tanto gratius quanto maiore et animo gloriaque libertatem nostram defendis et dignitate, si contigerit nostris consiliis exitus quem optamus, perfuncturus es. Ego etiam, mi Cicero, proprie familiariterque te rogo ut Veterem ames velisque esse quam amplissimum; qui etsi nulla re deterreri a proposito potest, tamen excitari tuis laudibus indulgentiaque

4 in *add. Wesenberg* 7 cum Dol. *Gurlitt*: P. Dol. *codd.* : cum P. Dol. *Wesenberg* 10 iniquissimo *Crat. Gurlitt* 11 HS xx] sestertia xx *M* : xx HS *A*² *Crat.* (*fort.* = *Ls*) 13 cupimus *M* (= cupivimus, *cf. Neue-Wagener* iii.³ 449) : cupiimus *Vict.* 14 id sibi *M* : sibi eundum *cod. Palatinus tertius* : *unde* eundum domum *olim conieci* : id sibi non licere *Gurlitt* : *fort.* id sibi ἀδύνατον, *cf. Att.* i. 1. 2 15 se rediturum *Lamb.* 19 iudicarint *A*² *Crat.* (*fort.* = *Ls*) *Gurlitt* : iudicant *M vulg.* 20 esse utilem *A*² *Crat.* (*fort.* = *Ls*) *Gurlitt* : esse debet *M*¹ : esse *M*² : esse debere *cod. Dresdensis* 25 detineri *cod. Guelferbytanus*

poterit quo magis amplexetur ac tueatur iudicium suum. Id mihi gratissimum erit.

XII *Scr. Romae in. m. Quint. a. 711 (43).*

CICERO BRVTO SAL.

1 Etsi daturus eram Messalae Corvino continuo litteras, tamen Veterem nostrum ad te sine litteris meis venire nolui. Maximo in discrimine res publica, Brute, versatur victoresque rursus decertare cogimur. Id accidit M. Lepidi scelere et amentia. Quo tempore cum multa propter eam curam quam pro re publica suscepi graviter ferrem, tum nihil tuli gravius quam me non posse matris tuae precibus cedere, non sororis; nam tibi, quod mihi plurimi est, facile me satis facturum arbitrabar. Nullo enim modo poterat causa Lepidi distingui ab Antonio omniumque iudicio etiam durior erat quod, cum honoribus amplissimis a senatu esset Lepidus ornatus tum etiam paucis ante diebus praeclaras litteras ad senatum misisset, repente non solum recepit reliquias hostium sed bellum acerrime terra marique gerit; cuius exitus qui futurus sit incertum est. Ita cum rogamur ut misericordiam liberis eius impertiamus, nihil adfertur quo minus summa supplicia, si (quod Iuppiter omen avertat!)
2 pater puerorum vicerit, subeunda nobis sint. Nec vero me fugit quam sit acerbum parentum scelera filiorum poenis lui; sed hoc praeclare legibus comparatum est, ut caritas liberorum amiciores parentis rei publicae redderet. Itaque Lepidus crudelis in liberos, non is qui Lepidum hostem iudicat. Atque ille si armis positis de vi damnatus esset, quo in iudicio certe defensionem non haberet, eandem calamitatem subirent liberi bonis publicatis Quamquam quod tua mater et soror deprecatur pro pueris, id ipsum et multa alia crudeliora nobis omnibus Lepidus, Antonius

2 Id *cod. Palatinus quartus*: et *M* 14 Antoni *Lamb.*

et reliqui hostes denuntiant. Itaque maximam spem hoc
tempore habemus in te atque exercitu tuo. Cum ad rei
publicae summam tum ad gloriam et dignitatem tuam vehe-
menter pertinet te, ut ante scripsi, in Italiam venire quam
primum. Eget enim vehementer cum viribus tuis tum
etiam consilio res publica. Veterem pro eius erga te bene- 3
volentia singularique officio libenter ex tuis litteris complexus
sum eumque cum tui tum rei publicae studiosissimum
amantissimumque cognovi. Ciceronem meum propediem,
ut spero, videbo. Tecum enim illum [et te] in Italiam
celeriter esse venturum confido.

XIII *Scr. in castris K. Quint. a. 711 (43).*

BRVTVS CICERONI SAL.

De M. Lepido vereri me cogit reliquorum timor. Qui 1
si eripuerit se nobis, quod velim temere atque iniuriose de
illo suspicati sint homines, oro atque obsecro te, Cicero,
necessitudinem nostram tuamque in me benevolentiam
obtestans, sororis meae liberos obliviscaris esse Lepidi filios
meque iis in patris locum successisse existimes. Hoc si
a te impetro, nihil profecto dubitabis pro iis suscipere.
Aliter alii cum suis vivunt; nihil ego possum in sororis
meae liberis facere quo possit expleri voluntas mea aut
officium. Quid vero aut mihi tribuere boni possunt, si
modo digni sumus quibus aliquid tribuatur, aut ego matri
ac sorori puerisque illis praestaturus sum, si nihil valuerit
apud te reliquumque senatum contra patrem Lepidum
Brutus avunculus? Scribere multa ad te neque possum 2
prae sollicitudine ac stomacho neque debeo. Nam si in
tanta re tamque necessaria verbis mihi opus est ad te
excitandum et confirmandum, nulla spes est facturum te

10 et te *seclusi*: esse *Man.* (*del.* esse *l.* 11): esse et te *Boot* 17 in me A^2 *Crat.* (*fort.* = *Ls*) *RI*: *om.* *M* 22 liberis *C*: liberos *M*

quod volo et quod oportet. Qua re noli exspectare longas preces; intuere me ipsum qui hoc a te, vel a Cicerone, coniunctissimo homine, privatim vel a consulari tali viro remota necessitudine privata, debeo impetrare. Quid sis facturus velim mihi quam primum rescribas. Kal. Quintilibus ex castris.

XIV *Scr. Romae v Id. Quint. a. 711 (43).*

CICERO BRVTO SAL.

1 Breves litterae tuae—breves dico, immo nullae. Tribusne
versiculis his temporibus Brutus ad me? Nihil scripsisses
potius. Et requiris meas! Quis umquam ad te tuorum
sine meis venit? quae autem epistula non pondus habuit?
Quae si ad te perlatae non sunt, ne domesticas quidem
tuas perlatas arbitror. Ciceroni scribis te longiorem daturum
epistulam. Recte id quidem, sed haec quoque
debuit esse plenior. Ego autem, cum ad me de Ciceronis
abs te discessu scripsisses, statim extrusi tabellarios litterasque
ad Ciceronem ut, etiam si in Italiam venisset, ad te
rediret; nihil enim mihi iucundius, nihil illi honestius.
Quamquam aliquotiens ei scripseram sacerdotum comitia
mea summa contentione in alterum annum esse reiecta—
quod ego cum Ciceronis causa elaboravi tum Domiti,
Catonis, Lentuli, Bibulorum; quod ad te etiam scripseram—;
sed videlicet, cum illam pusillam epistulam tuam ad me
2 dabas, nondum erat tibi id notum. Qua re omni studio
a te, mi Brute, contendo ut Ciceronem meum ne dimittas
tecumque deducas; quod ipsum, si rem publicam cui susceptus
es respicis, tibi iam iamque faciendum est. Renatum
enim bellum est idque non parvum scelere Lepidi. Exer-

3 tali *secl. Orelli, punctis delevit M*: *sed inter ceteros consularis viros eminebat Cicero* 9 dico? *vulg.*: *sine nota interrog. Müller* 17 scripsisses *Middleton*: scripsissem *codd.* 18 *post* Ciceronem *add.* dedi *R* 23 Bibulorum] *fort.* Bibuli, aliorum; *unius enim Bibuli, non Bibulorum, facta est mentio in ep. septima*

citus autem Caesaris, qui erat optimus, non modo nihil prodest sed etiam cogit exercitum tuum flagitari. Qui si Italiam attigerit, erit civis nemo quem quidem civem appellari fas sit, qui se non in tua castra conferat. Etsi Brutum praeclare cum Planco coniunctum habemus; sed non ignoras quam sint incerti et animi hominum infecti partibus et exitus proeliorum. Quin etiam si, ut spero, vicerimus, tamen magnam gubernationem tui consili tuaeque auctoritatis res desiderabit. Subveni igitur, per deos, idque quam primum tibique persuade non te Idibus Martiis quibus servitutem a tuis civibus depulisti plus profuisse patriae quam si mature veneris profuturum. v Idus Quintiles.

XV *Scr. Romae circ. med. m. Quint. a. 711 (43).*

CICERO BRVTO SAL.

Messalam habes. Quibus igitur litteris tam accurate 1
scriptis adsequi possum, subtilius ut explicem quae gerantur quaeque sint in re publica, quam tibi is exponet qui et optime omnia novit et elegantissime expedire et deferre ad te potest? Cave enim existimes, Brute (quamquam non necesse est ea me ad te quae tibi nota sunt scribere; sed tamen tantam omnium laudum excellentiam non queo silentio praeterire), cave putes probitate, constantia, cura, studio rei publicae quicquam illi esse simile, ut eloquentia, qua mirabiliter excellit, vix in eo locum ad laudandum habere videatur; quamquam in hac ipsa sapientia plus apparet; ita gravi iudicio multaque arte se exercuit in verissimo genere dicendi. Tanta autem industria est tantumque evigilat in studio ut non maxima ingenio, quod in eo summum est, gratia habenda videatur. Sed provehor 2

6 et animi hominum *Lamb.* : animi hom. et *M* 11 depulisti *Ernesti* : repulisti *M* 26 sapientiae *Faernus* 30 videatur M^2 : sed M^1 : sit *Baiter*

amore. Non enim id propositum est huic epistulae Messalam ut laudem, praesertim ad Brutum cui et virtus illius non minus quam mihi nota est et haec ipsa studia quae laudo notiora. Quem cum a me dimittens graviter ferrem, hoc levabar uno, quod ad te tamquam ad alterum me proficiscens et officio fungebatur et laudem maximam sequebatur. Sed haec hactenus.

3 Venio nunc longo sane intervallo ad quandam epistulam, qua mihi multa tribuens unum reprehendebas quod in honoribus decernendis essem nimius et tamquam prodigus. Tu hoc; alius fortasse, quod in animadversione poenaque durior, nisi forte utrumque tu. Quod si ita est, utriusque rei meum iudicium studeo tibi esse notissimum †neque solum ut Solonis dictum usurpem† qui et sapientissimus fuit ex septem et legum scriptor solus ex septem. Is rem publicam contineri duabus rebus dixit, praemio et poena. Est scilicet utriusque rei modus sicut reliquarum et quaedam in utroque genere mediocritas. Sed non tanta de
4 re propositum est hoc loco disputare; quid ego autem secutus hoc bello sim in sententiis dicendis aperire non alienum puto.

Post interitum Caesaris et vestras memorabilis Idus Mart., Brute, quid ego praetermissum a vobis quantamque impendere rei publicae tempestatem dixerim non es oblitus. Magna pestis erat depulsa per vos, magna populi Romani macula deleta, vobis vero parta divina gloria, sed instrumentum regni delatum ad Lepidum et Antonium; quorum alter inconstantior, alter impurior, uterque pacem metuens, inimicus otio. His ardentibus perturbandae rei publicae cupiditate quod opponi posset praesidium non habebamus;

12 forte *Crat. Lamb.* : fortasse *codd.* 13 neque soloecum puto ut . . . usurpem (*vel* neque soloecum puto . . . usurpare) *Schelle* 14 sapientissimus M^1 : sapiens unus M^2 30 desiderabamus *Van der Vliet*: carebamus *O. E. Schmidt*

erexerat enim se civitas in retinenda libertate consentiens, nos tum nimis acres, vos fortasse sapientius excessistis urbe 5
ea quam liberaratis, Italiae sua vobis studia profitenti remisistis. Itaque cum teneri urbem a parricidis viderem nec te in ea nec Cassium tuto esse posse eamque armis oppressam ab Antonio, mihi quoque ipsi esse excedendum putavi; taetrum enim spectaculum oppressa ab impiis civitas opitulandi potestate praecisa. Sed animus idem qui semper infixus in patriae caritate discessum ab eius periculis ferre non potuit. Itaque in medio Achaico cursu cum etesiarum diebus Auster me in Italiam quasi dissuasor mei consili rettulisset, te vidi Veliae doluique vehementer. Cedebas enim, Brute, cedebas, quoniam Stoici nostri negant fugere sapientis. Romam ut veni, statim me obtuli Antoni sceleri 6
atque dementiae. Quem cum in me incitavissem, consilia inire coepi Brutina plane (vestri enim haec sunt propria sanguinis) rei publicae liberandae. Longa sunt, quae restant, praetereunda; sunt enim de me; tantum dico, Caesarem hunc adulescentem, per quem adhuc sumus si verum fateri volumus, fluxisse ex fonte consiliorum meorum. Huic habiti a me honores nulli quidem, Brute, nisi debiti, 7
nulli nisi necessarii. Vt enim primum libertatem revocare coepimus, cum se nondum ne Decimi quidem Bruti divina virtus ita commovisset ut iam id scire possemus, atque omne praesidium esset in puero qui a cervicibus nostris avertisset Antonium, quis honos ei non fuit decernendus? Quamquam ego illi tum verborum laudem tribui eamque modicam, decrevi etiam imperium; quod quamquam videbatur illi aetati honorificum, tamen erat exercitum habenti necessarium. Quid enim est sine imperio exercitus?

1 erexerat enim nondum se civitas *Gurlitt*: *Kayser verba* erexerat . . . consentiens *post* remisistis *transposuit. Sed Becher locum defendit in 'Philologo'* 1885, *p.* 495 3 liberaratis *vulg.*: liberarastis *M* 18 et praetereunda *Wesenberg* 24 iam id scire] iam quid (aliquid) sperare (*vel* iam respirare) *O. E. Schmidt*

Statuam Philippus decrevit, celeritatem petitionis primo Servius, post maiorem etiam Servilius. Nihil tum nimium
8 videbatur. Sed nescio quo modo facilius in timore benigni quam in victoria grati reperiuntur. Ego enim, D. Bruto liberato cum laetissimus ille civitati dies inluxisset idemque casu Bruti natalis esset, decrevi ut in fastis ad eum diem Bruti nomen adscriberetur, in eoque sum maiorum exemplum secutus qui hunc honorem mulieri Larentiae tribuerunt, cuius vos pontifices ad aram in Velabro sacrificium facere soletis. Quod ego cum dabam Bruto, notam esse in fastis gratissimae victoriae sempiternam volebam. Atque illo die cognovi paulo pluris in senatu malevolos esse quam gratos. Per eos ipsos dies effudi, si ita vis, honores in mortuos, Hirtium et Pansam, Aquilam etiam. Quod quis reprehendet, nisi qui deposito metu praeteriti periculi fuerit
9 oblitus? Accedebat ad benefici memoriam gratam ratio illa quae etiam posteris esset salutaris. Exstare enim volebam in crudelissimos hostis monimenta odi publici sempiterna. Suspicor illud tibi minus probari quod a tuis familiaribus, optimis illis quidem viris sed in re publica rudibus, non probabatur, quod ut ovanti introire Caesari liceret decreverim. Ego autem (sed erro fortasse nec tamen is sum ut mea me maxime delectent) nihil mihi videor hoc bello sensisse prudentius. Cur autem ita sit aperiendum non est, ne magis videar providus fuisse quam gratus. Hoc ipsum nimium; qua re alia videamus. D. Bruto decrevi honores, decrevi L. Planco. Praeclara illa quidem ingenia quae gloria invitantur, sed senatus etiam sapiens qui qua quemque re putat, modo honesta, ad rem publicam iuvandam posse adduci hac utitur. At in Lepido reprehendimur; cui cum statuam in rostris statuissemus, idem

3 homines *add. ante* facilius *Cobet* 9 sacrificium *secl. Man.* 11 Atqui *Middleton* 12 haud paulo *Vict. vulg.* 13 Per eos *Gurlitt ex Crat.* : eos per *codd.* 15 reprehendet *Orelli* : -dit *vulg.* 17 esset *MC* : posset esse A^2 *Crat.*

illam evertimus. Nos illum honore studuimus a furore revocare. Vicit amentia levissimi hominis nostram prudentiam; nec tamen tantum in statuenda Lepidi statua factum est mali quantum in evertenda boni.

Satis multa de honoribus; nunc de poena pauca dicenda 10 sunt. Intellexi enim ex tuis saepe litteris te in iis quos bello devicisti clementiam tuam velle laudari. Existimo equidem nihil a te nisi sapienter; sed sceleris poenam praetermittere (id enim est quod vocatur ignoscere), etiam si in ceteris rebus tolerabile est, in hoc bello perniciosum puto. Nullum enim bellum civile fuit in nostra re publica omnium quae memoria mea fuerunt, in quo bello non, utracumque pars vicisset, tamen aliqua forma esset futura rei publicae. Hoc bello victores quam rem publicam simus habituri non facile adfirmarim, victis certe nulla umquam erit. Dixi igitur sententias in Antonium, dixi in Lepidum severas neque tam ulciscendi causa quam ut et in praesenti sceleratos civis timore ab impugnanda patria deterrerem et in posterum documentum statuerem ne quis talem amentiam vellet imitari. Quamquam haec quidem 11 sententia non magis mea fuit quam omnium. In qua videtur illud esse crudele, quod ad liberos qui nihil meruerunt poena pervenit. Sed id et antiquum est et omnium civitatum, si quidem etiam Themistocli liberi eguerunt; et si iudicio damnatos eadem poena sequitur civis, qui potuimus leniores esse in hostis? Quid autem queri quisquam potest de me, qui si vicisset acerbiorem se in me futurum fuisse confiteatur necesse est? Habes rationem mearum sententiarum de hoc genere dumtaxat honoris et poenae; nam de ceteris rebus quid senserim quidque censuerim audisse te arbitror.

8 fieri *post* sapienter *addendum esse suspicatur Müller* 18 in praesenti *C Gurlitt*: in praesens *M*, *sed vide Schmalz 'Antibarb.'* ii. 330. *Müller tamen laudat Cic. Cat.* i. 22 in praesens tempus 31 adnuisse *O. E. Schmidt*

12 Sed haec quidem non ita necessaria, illud valde necessarium, Brute, te in Italiam cum exercitu venire quam primum. Summa est exspectatio tui. Quod si Italiam attigeris, ad te concursus fiet omnium. Sive enim vicerimus, qui quidem pulcherrime viceramus nisi Lepidus perdere omnia et perire ipse cum suis concupivisset, tua nobis auctoritate opus est ad conlocandum aliquem civitatis statum; sive etiam nunc certamen reliquum est, maxima spes est cum *in* auctoritate tua tum in exercitus tui viribus. Sed propera, per deos! Scis quantum sit in temporibus, quantum in celeritate.

13 Sororis tuae filiis quam diligenter consulam spero te ex matris et ex sororis litteris cogniturum. Qua in causa maiorem habeo rationem tuae voluntatis quae mihil carissima est quam, ut quibusdam videor, constantiae meae. Sed ego nulla in re malo quam in te amando constans et esse et videri.

XVI *Scr. Athenis m. Maio a. 711 (43).*

BRVTVS CICERONI SAL.

1 Particulam litterularum tuarum, quas misisti Octavio, legi missam ab Attico mihi. Studium tuum curaque de salute mea nulla me nova voluptate adfecit. Non solum enim usitatum sed etiam cotidianum est aliquid audire de te, quod pro nostra dignitate fideliter atque honorifice dixeris aut feceris. At dolore quantum maximum capere animo possum eadem illa pars epistulae scripta ad Octavium de nobis adfecit. Sic enim illi gratias agis de re publica, tam suppliciter ac demisse—quid scribam? pudet condicionis ac fortunae sed tamen scribendum est: commendas nostram salutem illi, quae morte qua non perniciosior? ut prorsus

9 *prius* in *add. A*[2]: *om. M Crat.* 16 *posterius* in *add. codices Guelferbytanus et Dresdensis* 20 literularum *C*: literarum *M Crat.* 26 scriptae *Lehmann*

prae te feras non sublatam dominationem sed dominum commutatum esse. Verba tua recognosce et aude negare servientis adversus regem istas esse preces. Vnum ais esse quod ab eo postuletur et exspectetur, ut eos civis de quibus viri boni populusque Romanus bene existimet salvos velit. Quid si nolit? non erimus? Atqui non esse quam esse per illum praestat. Ego medius fidius non existimo tam 2
omnis deos aversos esse a salute populi Romani ut Octavius orandus sit pro salute cuiusquam civis, non dicam pro liberatoribus orbis terrarum; iuvat enim magnifice loqui et certe decet adversus ignorantis quid pro quoque timendum aut a quoque petendum sit. Hoc tu, Cicero, posse fateris Octavium et illi amicus es? aut, si me carum habes, vis Romae videre, cum ut ibi esse possem commendandus puero illi fuerim? Cui quid agis gratias, si ut nos salvos esse velit et patiatur rogandum putas? An hoc pro beneficio habendum est, quod se quam Antonium esse maluerit a quo ista petenda essent? Vindici quidem alienae dominationis, non vicario, ecquis supplicat ut optime meritis de re publica liceat esse salvis? Ista vero imbecillitas et 3
desperatio, cuius culpa non magis in te residet quam in omnibus aliis, et Caesarem in cupiditatem regni impulit et Antonio post interitum illius persuasit ut interfecti locum occupare conaretur et nunc puerum istum extulit, ut tu iudicares precibus esse impetrandam salutem talibus viris misericordiaque unius vix etiam nunc viri tutos fore nos, haud ulla alia re. Quod si Romanos nos esse meminissemus, non audacius dominari cuperent postremi homines quam id nos prohiberemus, neque magis inritatus esset Antonius regno Caesaris quam ob eiusdem mortem deterritus. Tu quidem consularis et tantorum scelerum vindex, 4

6 Quid? si nolit, non erimus? *Wesenberg* 11 ignorantem *Boot* 14 videre *Barth*: me videre *Cobet*: videri *codd.*: *fort.* me videri 17 eum *ante* esse *addendum coni. Müller* 24 istum ita extulit *Lamb.*

quibus oppressis vereor ne in breve tempus dilata sit abs te pernicies, qui potes intueri quae gesseris, simul et ista vel probare vel ita demisse ac facile pati ut probantis speciem habeas? Quod autem tibi cum Antonio privatim odium? Nempe quia postulabat haec, salutem ab se peti, precariam nos incolumitatem habere a quibus ipse libertatem accepisset, esse arbitrium suum de re publica, quaerenda esse arma putasti quibus dominari prohiberetur, scilicet ut illo prohibito rogaremus alterum qui se in eius locum reponi pateretur, an ut esset sui iuris ac mancipi res publica? nisi forte non de servitute sed de condicione serviendi recusatum est a nobis. Atqui non solum bono domino potuimus Antonio tolerare nostram fortunam sed etiam beneficiis atque honoribus ut participes frui quantis vellemus. Quid enim negaret iis quorum patientiam videret maximum dominationis suae praesidium esse? Sed nihil tanti fuit quo venderemus fidem nostram et libertatem.

5 Hic ipse puer quem Caesaris nomen incitare videtur in Caesaris interfectores, quanti aestimet, si sit commercio locus, posse nobis auctoribus tantum quantum profecto poterit, quoniam vivere et pecunias habere et dici consulares volumus! Ceterum *ne* nequiquam perierit ille cuius interitu quid gavisi sumus, si mortuo nihilo minus servituri eramus, nulla cura adhibetur? Sed mihi prius omnia di deaeque eripuerint quam illud iudicium, quo non modo heredi eius quem occidi non concesserim quod in illo non tuli, sed ne patri quidem meo, si revivescat, ut patiente me plus legibus ac senatu possit. An hoc tibi persuasum est, fore ceteros ab eo liberos quo invito nobis in ista civitate locus non sit? Qui porro id quod petis fieri potest

10 *fort.* reponit an pateretur 22 *velim* per eum *addere post* quoniam 23–5 Ceterum . . . adhibetur *Madvig qui nil nisi* ne *addit* 24 mortuo eo *Cobet*

ut impetres? Rogas enim velit nos salvos esse. Videmur ergo tibi salutem accepturi cum vitam acceperimus? Quam, nisi prius dimittimus dignitatem et libertatem, qui possumus accipere? An tu Romae habitare, id putas 6 incolumem esse? Res non locus oportet praestet istuc mihi. Neque incolumis Caesare vivo fui, nisi postea quam illud conscivi facinus, neque usquam exsul esse possum, dum servire et pati contumelias peius odero malis omnibus aliis. Nonne hoc est in easdem tenebras recidisse, *si* ab eo qui tyranni nomen adscivit sibi, cum in Graecis civitatibus liberi tyrannorum oppressis illis eodem supplicio adficiantur, petitur ut vindices atque oppressores dominationis salvi sint? Hanc ego civitatem videre velim aut putem ullam, quae ne traditam quidem atque inculcatam libertatem recipere possit plusque timeat in puero nomen sublati regis quam confidat sibi, cum illum ipsum qui maximas opes habuerit paucorum virtute sublatum videat? Me vero posthac ne commendaveris Caesari tuo, ne te quidem ipsum, si me audies. Valde care aestimas tot annos quot ista aetas recipit, si propter eam causam puero isti supplicaturus es. Deinde quod pulcherrime fecisti ac facis in 7 Antonio vide ne convertatur a laude maximi animi ad opinionem formidinis. Nam si Octavius tibi placet, a quo de nostra salute petendum sit, non dominum fugisse sed amiciorem dominum quaesisse videberis. Quem quod laudas ob ea quae adhuc fecit plane probo; sunt enim laudanda, si modo contra alienam potentiam non pro sua suscepit eas actiones. Cum vero iudicas tantum illi non modo licere sed etiam a te ipso tribuendum esse ut rogandus sit ne nolit esse nos salvos, nimium magnam mercedem statuis (id enim ipsum illi largiris quod per illum habere videbatur res publica), neque hoc tibi in mentem venit, si

3 nisi *C Madvig*: si *M edd.* 9 si *add. Baiter*

Octavius ullis dignus sit honoribus quia cum Antonio bellum gerat, iis qui illud malum exciderint cuius istae reliquiae sunt nihil quo expleri possit eorum meritum tributurum umquam populum Romanum, si omnia simul
8 congesserit. Ac vide quanto diligentius homines metuant quam meminerint, quia Antonius vivat atque in armis sit, de Caesare vero quod fieri potuit ac debuit transactum est neque iam revocari in integrum potest. Octavius is est qui quid de nobis iudicaturus sit exspectet populus Romanus; nos ii sumus de quorum salute unus homo rogandus videatur? Ego vero, ut istoc revertar, is sum qui non modo non supplicem sed etiam coerceam postulantis ut sibi supplicetur. Aut longe a servientibus abero mihique esse iudicabo Romam ubicumque liberum esse licebit, ac vestri miserebor quibus nec aetas neque honores nec virtus aliena
9 dulcedinem vivendi minuere potuerit. Mihi quidem ita beatus esse videbor, si modo constanter ac perpetuo placebit hoc consilium ut relatam putem gratiam pietati meae. Quid enim est melius quam memoria recte factorum et libertate contentum neglegere humana? Sed certe non succumbam succumbentibus nec vincar ab iis qui se vinci volunt experiarque et temptabo omnia neque desistam abstrahere a servitio civitatem nostram. Si secuta fuerit quae debet fortuna, gaudebimus omnes; si minus, ego tamen gaudebo. Quibus enim potius haec vita factis aut cogitationibus traducatur quam iis quae pertinuerint ad liberandos civis meos?

10 Te, Cicero, rogo atque hortor ne defetigere neu diffidas, semper in praesentibus malis prohibendis futura quoque explores ne se, nisi ante sit occursum, insinuent. Fortem

1 illis *Lehmann* 6–8 meminerint: quia Antonius vivit atque in armis est . . . potest, Octavius . . . videatur. *Ita interpunxit Wesenberg* 7 quod] quoad *Schelle* 11 istoc *M*: istuc *vulg.* 30 explores ne se, nisi . . . occursum *Van der Vliet*: nisi . . . occursum explores ne se *codd.*: insinuent. Fortem *Madvig*: insinuent, fortem *vulg.*

et liberum animum, quo et consul et nunc consularis rem publicam vindicasti, sine constantia et aequabilitate nullum esse putaris. Fateor enim duriorem esse condicionem spectatae virtutis quam incognitae. Bene facta pro debitis exigimus, quae aliter eveniunt ut decepti ab iis infesto animo reprehendimus. Itaque resistere Antonio Ciceronem, etsi maxima laude dignum est, tamen, quia ille consul hunc consularem merito praestare videtur, nemo admiratur: idem Cicero, si flexerit adversus alios iudicium suum quod **II**
tanta firmitate ac magnitudine direxit in exturbando Antonio, non modo reliqui temporis gloriam eripuerit sibi sed etiam praeterita evanescere coget. Nihil enim per se amplum est nisi in quo iudici ratio exstat. Quin neminem magis decet rem publicam amare libertatisque defensorem esse vel ingenio vel rebus gestis vel studio atque efflagitatione omnium. Qua re non Octavius est rogandus ut velit nos salvos esse, magis tute te exsuscita, ut eam civitatem in qua maxima gessisti liberam atque honestam fore putes, si modo sint populo duces ad resistendum improborum consiliis.

XVII *Scr. m. Maio, ut videtur, a. 711 (43).*

BRVTVS ATTICO SAL.

Scribis mihi mirari Ciceronem quod nihil significem um- **I**
quam de suis actis. Quoniam me flagitas, coactu tuo scribam quae sentio. Omnia fecisse Ciceronem optimo animo scio; quid enim mihi exploratius esse potest quam illius animus in rem publicam? Sed quaedam mihi videtur—quid dicam? imperite vir omnium prudentissimus an ambitiose fecisse qui valentissimum Antonium suscipere pro re publica non dubitarit inimicum. Nescio quid scribam

10 magnitudine animi *Vict.* derexit *vel* defixit *vult Müller* 12 praeteriti *coni. Müller* 13 Quin *coni. Orelli*: Quia *vulg.* 30 *post* inimicum *add. Madvig huius modi sententiam* pueri Octaviani dominationem subeat

tibi nisi unum, pueri et cupiditatem et licentiam potius
esse inritatam quam repressam a Cicerone, tantumque eum
tribuere huic indulgentiae ut se maledictis non abstineat iis
quidem quae in ipsum dupliciter recidunt, quod et pluris
occidit uno seque prius oportet fateatur sicarium quam
obiciat Cascae quod obicit et imitatur in Casca Bestiam.
An quia non omnibus horis iactamus Idus Martias similiter
atque ille Nonas Decembris suas in ore habet, eo meliore
condicione Cicero pulcherrimum factum vituperabit quam
Bestia et Clodius reprehendere illius consulatum soliti sunt?
2 Sustinuisse mihi gloriatur bellum Antoni togatus Cicero
noster! Quid hoc mihi prodest, si merces Antoni oppressi
poscitur in Antoni locum successio et si vindex illius mali
auctor exstitit alterius fundamentum et radices habituri
altiores, si patiamur? ut iam ista quae facit dominationem
an dominum [an Antonium] timentis sint. Ego autem
gratiam non habeo si quis, dum ne irato serviat, rem ipsam
non deprecatur. Immo triumphus et stipendium et omni-
bus decretis hortatio ne eius pudeat concupiscere fortunam
3 cuius nomen susceperit, consularis aut Ciceronis est? Quo-
niam mihi tacere non licuit, leges quae tibi necesse est mo-
lesta esse. Etenim ipse sentio quanto cum dolore haec ad
te scripserim, nec ignoro quid sentias in re publica et quam
desperatam quoque sanari putes posse. Nec me hercule te,
Attice, reprehendo. Aetas enim, mores, liberi segnem effi-
4 ciunt; quod quidem etiam ex Flavio nostro perspexi. Sed
redeo ad Ciceronem. Quid inter Salvidienum et eum in-
terest? Quid autem amplius ille decerneret? 'Timet,'
inquis, 'etiam nunc reliquias belli civilis.' Quisquam ergo

11 sustinuisse se *Lamb.* 16 an Antonium *secl. Becher Müller*: (dominationem an dominum Antonium?) *in parenthesi Wesenberg* 18 triumphum *Lamb.* decernit *post* stipendium *add. Lamb. Wesenberg*: decernitur *R Crat. cod. Palatinus quartus* 19 hortatio ne eius *Madvig*: hortationis M^1: hortationibus M^2: hortatur *R*: hortatur ne *Wesenberg* 20 susceperit; consularis *Wesenberg* aut *R Madvig*: ut *M*: an *Crat.* 26 ex] in *Lamb.*

ita timet profligatum ut neque potentiam eius qui exercitum victorem habeat neque temeritatem pueri putet extimescendam esse? An hoc ipsum ea re facit, quod illi propter amplitudinem omnia iam ultroque deferenda putat? O magnam stultitiam timoris, id ipsum quod verearis ita cavere ut, cum vitare fortasse potueris, ultro arcessas et attrahas. Nimium timemus mortem et exsilium et paupertatem. Haec nimirum videntur Ciceroni ultima esse in malis et, dum habeat a quibus impetret quae velit et a quibus colatur ac laudetur, servitutem, honorificam modo, non aspernatur, si quicquam in extrema ac miserrima contumelia potest honorificum esse. Licet ergo patrem appellet Octavius Ciceronem, referat 5 omnia, laudet, gratias agat, tamen illud apparebit verba rebus esse contraria. Quid enim tam alienum ab humanis sensibus est quam eum patris habere loco qui ne liberi quidem hominis numero sit? Atqui eo tendit, id agit, ad eum exitum properat vir optimus ut sit illi Octavius propitius. Ego vero iam iis artibus nihil tribuo quibus Ciceronem scio instructissimum esse. Quid enim illi prosunt quae pro libertate patriae, de dignitate, quae de morte, exsilio, paupertate scripsit copiosissime? Quanto autem magis illa callere videtur Philippus qui privigno minus tribuerit quam Cicero qui alieno tribuat! Desinat igitur gloriando etiam insectari dolores nostros. Quid enim nostra victum esse Antonium, si victus est ut alii vacaret quod ille obtinuit? Tametsi tuae litterae dubia etiam nunc significant. 6 Vivat hercule Cicero, qui potest, supplex et obnoxius, si neque aetatis neque honorum neque rerum gestarum pudet; ego certe quin cum ipsa re bellum geram, hoc est cum regno et imperiis extraordinariis et dominatione et potentia quae supra leges se esse velit, nulla erit tam bona condicio ser-

4 ultro quidem *coni. Müller* 7 nimirum *Stangl*: mihi *M*: mihi levia *Madvig* 20 quae de *Lamb.* 23 qui *codd.*: *del. vulg.*: *fort.* quam quod Cicero alieno 24 nostra refert *Wesenberg*

viendi qua deterrear, quamvis sit vir bonus, ut scribis, †Antonius†; quod ego numquam existimavi. Sed dominum ne parentem quidem maiores nostri voluerunt esse.

Te nisi tantum amarem quantum Ciceroni persuasum est diligi ab Octavio, haec ad te non scripsissem. Dolet mihi quod tu nunc stomacharis amantissimus cum tuorum omnium tum Ciceronis; sed persuade tibi de voluntate propria mea nihil esse remissum, de iudicio largiter. Neque enim impetrari potest quin quale quidque videatur ei talem quisque de illo opinionem habeat.

7 Vellem mihi scripsisses quae condiciones essent Atticae nostrae; potuissem aliquid tibi de meo sensu perscribere. Valetudinem Porciae meae tibi curae esse non miror. Denique quod petis faciam libenter; nam etiam sorores me rogant. Et hominem noro et quid sibi voluerit.

XVIII *Scr. Romae vi K. Sext. a. 711 (43).*

CICERO BRVTO SAL.

1 Cum saepe te litteris hortatus essem ut quam primum rei publicae subvenires in Italiamque exercitum adduceres neque id arbitrarer dubitare tuos necessarios, rogatus sum a prudentissima et diligentissima femina, matre tua, cuius omnes curae ad te referuntur et in te consumuntur, ut venirem ad se a. d. VIII Kal. Sextilis. Quod ego, ut debui, sine mora feci. Cum autem venissem, Casca aderat et Labeo et Scaptius. At illa rettulit quaesivitque quidnam mihi videretur, arcesseremusne te atque id tibi conducere putaremus
2 an tardare et commorari te melius esset. Respondi id quod sentiebam, et dignitati et existimationi tuae maxime conducere te primo quoque tempore ferre praesidium labenti et inclinatae paene rei publicae. Quid enim abesse censes

1 *aut* Antonius *delendum esse aut* dominus *vel* Octavius (*ut Tunstall*) *legendum coni. Wesenberg*: *fort.* alter Antonius 5 diligi se *Lamb.* 27 et *vett.* : an *codd.* : ac *Baiter*

mali in eo bello, in quo victores exercitus fugientem hostem persequi noluerint et in quo incolumis imperator honoribus amplissimis fortunisque maximis, coniuge, liberis, vobis adfinibus ornatus bellum rei publicae indixerit? quid dicam 'in tanto senatus populique consensu,' cum tantum resideat intra muros mali? Maximo autem, cum haec scribebam, 3 adficiebar dolore quod, cum me pro adulescentulo ac paene puero res publica accepisset vadem, vix videbar quod promiseram praestare posse. Est autem gravior et difficilior animi et sententiae maximis praesertim in rebus pro altero quam pecuniae obligatio. Haec enim solvi potest et est rei familiaris iactura tolerabilis; rei publicae quod spoponderis, quem ad modum solvas, nisi is dependi facile patitur pro quo spoponderis? Quamquam et hunc, ut spero, tenebo 4 multis repugnantibus. Videtur enim esse indoles, sed flexibilis aetas multique ad depravandum parati; qui splendore falsi honoris obiecto aciem boni ingeni praestringi posse confidunt. Itaque ad reliquos hic quoque labor mihi accessit ut omnis adhibeam machinas ad tenendum adulescentem ne famam subeam temeritatis. Quamquam quae temeritas est? Magis enim illum pro quo spopondi quam me ipsum obligavi; nec vero paenitere potest rem publicam me pro eo spopondisse, qui fuit in rebus gerendis cum suo ingenio tum mea promissione constantior.

Maximus autem, nisi me forte fallit, in re publica nodus 5 est inopia rei pecuniariae. Obdurescunt enim magis cotidie boni viri ad vocem tributi; quod ex centesima conlatum impudenti censu locupletium in duarum legionum praemiis omne consumitur. Impendent autem infiniti sumptus cum in hos exercitus quibus nunc defendimur tum vero in

2 noluerint *Wesenberg*: -erunt *codd.* 13 nisi is dependi *vulg.*; *de* si *in codd. pro* nisi *cf. Müller ad Att. xiii. 35. 2*: si is dependi *M Becher*: si is debitum non dependi *Müller* 14 et hunc (*sc. qui de suo non facile dependi patitur*) *vulg.*: ego hunc *Müller* 15 esse] esse in eo *I* bona *ante* indoles *add. Wesenberg* 26 Obsurdescunt *Man.* 27 collatumst impudenti consensu *Madvig*

tuum. Nam Cassius noster videtur posse satis ornatus venire. Sed et haec et multa alia coram cupio idque quam primum.

6 De sororis tuae filiis non exspectavi, Brute, dum scriberes. Omnino ipsa tempora (bellum enim ducetur) integram tibi causam reservant. Sed ego a principio, cum divinare de belli diuturnitate non possem, ita causam egi puerorum in senatu ut te arbitror e matris litteris potuisse cognoscere; nec vero ulla res erit umquam in qua ego non vel vitae periculo ea dicam eaque faciam quae te velle quaeque ad te pertinere arbitrabor. VI Kal. Sextilis.

6 nondum *ante* divinare *add. Müller* 7 non possem *I vulg.* : possem *codd.* 11 arbitrabor *Crat.* : arbitrer *M* : arbitror *I*

M. TVLLI CICERONIS AD M. BRVTVM

ET

M. BRVTI AD M. TVLLIVM CICERONEM

EPISTVLAE

LIBER SECVNDVS

I *Scr. Romae ex. m. Mart. aut in. Apr. a. 711 (43).*

CICERO BRVTO SAL.

Cvm haec scribebam, res existimabatur in extremum ad- 1
ducta discrimen. Tristes enim de Bruto nostro litterae nuntiique adferebantur. Me quidem non maxime conturbabant. His enim exercitibus ducibusque quos habemus nullo modo poteram diffidere neque adsentiebar maiori parti hominum. Fidem enim consulum non condemnabam quae suspecta vehementer erat; desiderabam non nullis in rebus prudentiam et celeritatem; qua si essent usi, iam pridem rem *publicam* reciperassemus. Non enim ignoras quanta momenta sint in re publica temporum et quid intersit idem illud utrum ante an post decernatur, suscipiatur, agatur. Omnia quae severe decreta sunt hoc tumultu, si aut quo die dixi sententiam perfecta essent et

Hic liber a Cratandro primum editus est; cuius nullus codex manu scriptus hodie reperitur. Cratander ipse ita dixit: 'Hanc et sequentes quinque [nunc quattuor] epistulas ad Brutum quod a Ciceroniana dictione abhorrere non videbantur, et in vetusto codice primum locum obtinerent, nos haudquaquam praetermittendas existimavimus.'

11 publicam *add. Lamb.*

non in diem ex die dilata aut, quo ex tempore suscepta sunt ut agerentur, non tardata et procrastinata, bellum iam
2 nullum haberemus. Omnia, Brute, praestiti rei publicae quae praestare debuit is qui esset *in* eo in quo ego sum gradu senatus populique iudicio conlocatus, nec illa modo quae nimirum sola ab homine sunt postulanda, fidem, vigilantiam, patriae caritatem. Ea sunt enim quae nemo est qui non praestare debeat. Ego autem ei qui sententiam dicat in principibus de re publica puto etiam prudentiam esse praestandam nec me, cum mihi tantum sumpserim ut gubernacula rei publicae prehenderem, minus putarim reprehendendum si inutiliter aliquid senatui suaserim quam si infideliter.

3 Acta quae sint quaeque agantur scio perscribi ad te diligenter; ex me autem illud est quod te velim habere cognitum, meum quidem animum in acie esse neque respectum ullum quaerere nisi me utilitas civitatis forte converterit; maioris autem partis animi te Cassiumque respiciunt. Quam ob rem ita te para, Brute, ut intellegas aut, si hoc tempore bene res gesta sit, tibi meliorem rem publicam esse faciendam aut, si quid offensum sit, per te esse eandem reciperandam.

II *Scr. Romae iii Id. Apr. a. 711 (43).*

CICERO BRVTO SAL.

1 Planci animum in rem publicam egregium, legiones, auxilia, copias ex litteris eius quarum exemplum tibi missum arbitror perspicere potuisti. Lepidi, tui necessari, qui secundum fratrem adfinis habet quos oderit proximos, levitatem et inconstantiam animumque semper inimicum

4 in *add. Lamb.* 15 ex me autem] extremum *Madvig* 16 in acie *Lamb.* : in aciem *Crat.* : intentum in aciem *Müller* 18 maioris . . . partis *Ruete* : maiores . . . partes *Crat.*

rei publicae iam credo tibi ex tuorum litteris esse perspe-
ctum. Nos exspectatio sollicitat, †quae† est omnis iam in 2
extremum adducta discrimen. Est enim spes omnis in
Bruto expediendo, de quo vehementer timebamus. Ego 3
hic cum homine furioso satis habeo negoti, Servilio; quem
tuli diutius quam dignitas mea patiebatur, sed tuli rei pu-
blicae causa, ne darem perditis civibus hominem parum
sanum illum quidem sed tamen nobilem quo concurrerent,
quod faciunt nihilo minus; sed eum alienandum a re pu-
blica non putabam. Finem feci eius ferendi. Coeperat enim
esse tanta insolentia ut neminem liberum duceret. In Planci
vero causa exarsit incredibili dolore mecumque per biduum
ita contendit et a me ita fractus est ut eum in perpetuum
modestiorem sperem fore. Atque in hac contentione ipsa,
cum maxime res ageretur, a. d. v Idus Aprilis litterae mihi
in senatu redditae sunt a Lentulo nostro de Cassio, de le-
gionibus, de Syria. Quas statim cum recitavissem, cecidit
Servilius, complures praeterea; sunt enim insignes aliquot
qui improbissime sentiunt. Sed acerbissime tulit Servilius
adsensum esse mihi de Planco. Magnum illud monstrum
in re publica est, sed quo * * *.

III [V et III] *Scr. Dyrrachi K. Apr. a. 711 (43).*

BRVTVS CICERONI SAL.

Litteras tuas valde exspecto, quas scripsisti post nuntios 1
nostrarum rerum et de morte Treboni. Non enim dubito
quin mihi consilium tuum explices. Indigno scelere et
civem optimum amisimus et provinciae possessione pulsi

2 quae] quo in loco apud Mutinam sit res quae *Schelle, more suo lineam inserendi viginti sex litterarum* 21 sed quo] *ante Wesenbergium Ep. iii verba continebat ab* sed quo nos amisisse; quem sic (3. 5 *l.* 25) *usque ad* Dyrrhachio (3. 6 *l.* 3): *Ep. iv ab* Datis mane *ad* mihi crede, non erit Id. Apr. (4. 3 *l.* 25): *Ep. v ab* Litteras tuas (3. 1 *l.* 24) *ad* Asiam (3. 5 *l.* 25) *cui coniungitur* at in Asiam *ad* acturus (4. 3 *ll.* 26, 27): *Ep. vi ab* Quod egere (4. 4 *l.* 27) *ad* diligi (4. 6 *l.* 23). *Folia duo archetypi locum inter se commutasse videntur*

sumus, quam reciperari facile est neque minus turpe aut flagitiosum erit post reciperari.

2 Antonius adhuc est nobiscum, sed medius fidius et moveor hominis precibus et timeo ne illum aliquorum furor excipiat. Plane aestuo. Quod si scirem quid tibi placeret, sine sollicitudine essem; id enim optimum esse persuasum esset mihi. Qua re quam primum fac me cer-
3 tiorem quid tibi placeat. Cassius noster Syriam, legiones Syriacas habet ultro quidem a Murco et a Marcio et ab exercitu ipso arcessitus. Ego scripsi ad Tertiam sororem et matrem ne prius ederent hoc quod optime ac felicissime gessit Cassius quam tuum consilium cognovissent tibique visum esset.

4 Legi orationes duas tuas, quarum altera Kal. Ian. usus es, altera de litteris meis, quae habita est abs te contra Calenum. Nunc scilicet hoc exspectas dum eas laudem. Nescio animi an ingeni tui maior in his libellis laus contineatur; iam concedo ut vel Philippici vocentur, quod tu quadam epistula iocans scripsisti.

5 Duabus rebus egemus, Cicero, pecunia et supplemento; quarum altera potest abs te expediri ut aliqua pars militum istinc mittatur nobis vel secreto consilio adversus Pansam vel actione in senatu, altera quo magis est necessaria neque meo exercitui magis quam reliquorum, hoc magis doleo Asiam nos amisisse; quam sic vexari a Dolabella audio ut iam non videatur crudelissimum eius facinus interfectio Treboni. Vetus Antistius me tamen pecunia sublevavit.

6 Cicero, filius tuus, sic mihi se probat industria, patientia, labore, animi magnitudine, omni denique officio ut prorsus numquam dimittere videatur cogitationem cuius sit filius. Qua re quoniam efficere non possum ut pluris facias eum

2 erit, si potest, non reciperari *Lamb.* 8 ac legiones *Wesenberg* 23 senatu, altera quo (quae *Crat.*) magis . . . reliquorum, hoc *Lehmann, Müller*: *fort.* senatu, ab ipso senatu altera, quae magis . . . reliquorum. Hoc 25 quam *Sigonius*: quem *codd.*

qui tibi est carissimus, illud tribue iudicio meo ut tibi persuadeas non fore illi abutendum gloria tua ut adipiscatur honores paternos. Kalend. Apr. Dyrrhachio.

IV [IV et VI] *Scr. Romae prid. Id. Apr. mane a. 711 (43).*

CICERO BRVTO SAL.

Datis mane a. d. III Id. April. Scaptio litteris eodem die 1 tuas accepi Kal. April. Dyrrhachio datas vesperi. Itaque mane prid. Id. Apr., cum a Scaptio certior factus essem non esse eos profectos quibus pridie dederam et statim ire, hoc paululum exaravi ipsa in turba matutinae salutationis.

De Cassio laetor et rei publicae gratulor, mihi etiam qui 2 repugnante et irascente Pansa sententiam dixerim ut Dolabellam bello Cassius persequeretur. Et quidem audacter dicebam sine nostro senatus consulto iam illud eum bellum gerere. De te etiam dixi tum quae dicenda putavi. Haec ad te oratio perferetur, quoniam te video delectari Philippicis nostris.

Quod me de Antonio consulis, quoad Bruti exitum co- 3 gnorimus custodiendum puto. Ex iis litteris quas mihi misisti, Dolabella Asiam vexare videtur et in ea se gerere taeterrime. Compluribus autem scripsisti Dolabellam a Rhodiis esse exclusum. Qui si ad Rhodum accessit, videtur mihi Asiam reliquisse. Id si ita est, istic tibi censeo commorandum; sin †eam semel cepit, mihi crede, non erit Id. Apr.† at in Asiam censeo persequendum. Nihil mihi videris hoc tempore melius acturus. Quod egere te duabus 4 (ep. VI) necessariis rebus scribis, supplemento et pecunia, difficile consilium est. Non enim mihi occurrunt facultates quibus

6 III *Vict.* : VI *Crat. vulg.* 25 sin eam (*sc. Rhodum*) semel cepit, mihi crede, non erit idem, at in Asiam *Ganter*: *sensus tale quid requirere videtur* sin in Asiam (*vel* sin eo) se receperit, mihi crede, non erit idem, at in Asiam

uti te posse videam praeter illas quas senatus decrevit, ut pecunias a civitatibus mutuas sumeres. De supplemento autem non video quid fieri possit. Tantum enim abest ut Pansa de exercitu suo aut dilectu tibi aliquid tribuat, ut etiam moleste ferat tam multos ad te ire voluntarios, quo modo equidem credo, quod iis rebus quae in Italia decernuntur nullas copias nimis magnas esse arbitretur, quo modo autem multi suspicantur, *quod* ne te quidem nimis firmum esse velit; quod ego non suspicor.

5 (2) Quod scribis te ad Tertiam sororem *et matrem* scripsisse ut ne prius ederent ea quae gesta a Cassio essent quam mihi visum esset, video te veritum esse, id quod verendum fuit, ne animi partium Caesaris, quo modo etiam nunc partes appellantur, vehementer commoverentur. Sed ante quam tuas litteras accepimus, audita res erat et pervulgata; tui etiam tabellarii ad multos familiaris tuos litteras attulerant. Qua re neque supprimenda res erat, praesertim cum id fieri non posset, neque, si posset, non divulgandam potius quam occultandam putaremus.

6 (3) De Cicerone meo et, si tantum est in eo quantum scribis, tantum scilicet quantum debeo gaudeo et, si quod amas eum eo maiora facis, id ipsum incredibiliter gaudeo a te eum diligi.

V [VII] *Scr. Romae xviii K. Mai. a. 711 (43).*

CICERO BRVTO SAL.

1 Quae litterae tuo nomine recitatae sint Id. April. in senatu eodemque tempore Antoni credo ad te scripsisse tuos; quorum ego nemini concedo. Sed nihil necesse erat eadem omnis, illud necesse me ad te scribere quid sentirem tota de constitutione huius belli et quo iudicio essem quaque sententia. Voluntas mea, Brute, de summa re publica

8 quod *add. Ernesti* 10 et matrem *add. Wesenberg, cf.* 3. 3 13 quo modo] quoniam *Orelli* 21 debet *Ernesti*

semper eadem fuit quae tua, ratio quibusdam in rebus (non enim omnibus) paulo fortasse vehementior. Scis mihi semper placuisse non rege solum sed regno liberari rem publicam; tu lenius immortali omnino cum tua laude; sed quid melius fuerit magno dolore sensimus, magno periculo sentimus. Recenti illo tempore tu omnia ad pacem quae oratione confici non poterat, ego omnia ad libertatem quae sine pace nulla est. Pacem ipsam bello atque armis effici posse arbitrabar. Studia non deerant arma poscentium; quorum repressimus impetum ardoremque restinximus. Itaque res in eum locum venerat ut, nisi Caesari Octaviano 2 deus quidam illam mentem dedisset, in potestatem perditissimi hominis et turpissimi M. Antoni veniendum fuerit, quocum vides hoc tempore ipso quod sit quantumque certamen. Id profecto nullum esset, nisi tum conservatus esset Antonius. Sed haec omitto; res enim a te gesta memorabilis et paene caelestis repellit omnis reprehensiones, quippe quae ne laude quidem satis idonea adfici possit. Exstitisti nuper vultu severo; exercitum, copias, legiones idoneas per te brevi tempore comparasti. Di immortales! qui ille nuntius, quae illae litterae, quae laetitia senatus, quae alacritas civitatis erat! nihil umquam vidi tam omnium consensione laudatum. Erat exspectatio reliquiarum Antoni, quem equitatu legionibusque magna ex parte spoliaras. Ea quoque habuit exitum optabilem. Nam tuae litterae quae recitatae in senatu sunt et imperatoris et militum virtutem et industriam tuorum, in quibus Ciceronis mei, declarant. Quod si tuis placuisset de his litteris referri et nisi in tempus turbulentissimum post discessum Pansae consulis incidissent, honos quoque iustus et debitus dis immortalibus decretus esset. Ecce tibi Idib. April. advolat 3 mane Celer Pilius, qui vir, di boni, quam gravis, quam con-

32 Celer Pilius *Ruete*: celer Pilus *vulg.*

stans, quam bonarum in re publica partium ! Hic epistulas
adfert duas, unam tuo nomine, alteram Antoni ; dat Servilio
tribuno plebis, ille Cornuto. Recitantur in senatu. 'AN-
TONIVS PROCOS.' Magna admiratio, ut si esset recitatum
'DOLABELLA IMPERATOR'; a quo quidem venerant tabel-
larii, sed nemo Pili similis qui proferre litteras auderet aut
magistratibus reddere. Tuae recitantur breves illae quidem
sed in Antonium admodum lenes. Vehementer admiratus
senatus. Mihi autem non erat explicatum quid agerem.
Falsas dicerem ? quid si tu eas adprobasses ? Confirma-
4 rem ? non erat dignitatis tuae. Itaque ille dies silentio.
Postridie autem cum sermo increbruisset, Piliusque oculos
vehementius hominum offendisset, natum omnino est prin-
cipium a me. De proconsule Antonio multa. Sestius causae
non defuit post me, cum quanto suum filium, quanto meum
in periculo futurum diceret, si contra proconsulem arma
tulissent. Nosti hominem ; causae non defuit. Dixerunt
etiam alii. Labeo vero noster nec signum tuum in epistula
nec diem adpositum nec te scripsisse ad tuos, ut soleres.
Hoc cogere volebat falsas litteras esse et, si quaeris, pro-
5 babat. Nunc tuum est consilium, Brute, de toto genere
belli. Video te lenitate delectari et eum putare fructum
esse maximum praeclare quidem, sed aliis rebus, aliis tem-
poribus locus esse solet debetque clementiae. Nunc quid
agitur, Brute ? Templis deorum immortalium imminet
hominum egentium et perditorum spes, nec quicquam aliud
decernitur hoc bello nisi utrum simus necne. Cui parcimus
aut quid agimus ? Hic ergo consulimus quibus victoribus
vestigium nostrum nullum relinquetur ? Nam quid interest
inter Dolabellam et quemvis Antoniorum trium ? Quorum
si cui parcimus, duri fuimus in Dolabella. Haec ut ita

11 erant *Lehmann* 12 increbruisset *Lamb.* : -buisset *Crat.* Piliusque *Ruete* : Pilusque *vulg.* 15 defuit post me, cum quanto *Ganter* : defuit : post mecum quanto *vulg.*

sentiret senatus populusque Romanus, etsi res ipsa cogebat, tamen maxima ex parte nostro consilio atque auctoritate perfectum est. Tu si hanc rationem non probas, tuam sententiam defendam, non relinquam meam. Neque dissolutum a te quicquam homines exspectant nec crudele. Huius rei moderatio facilis est, ut in duces vehemens sis, in milites liberalis.

Ciceronem meum, mi Brute, velim quam plurimum tecum 6
habeas. Virtutis disciplinam meliorem reperiet nullam quam contemplationem atque imitationem tui. XVIII Kalend. Maias.

10 XVIII *Gurlitt* : XVI *O. E. Schmidt* : XIII *vulg.*

PSEVDO-CICERONIS

EPISTVLA AD OCTAVIANVM

CICERO OCTAVIANO SAL.

1 Si per tuas legiones mihi licitum fuisset, quae nomini meo populique Romani sunt inimicissimae, venire in senatum coramque de re publica disputare, fecissem neque tam libenter quam necessario. Nulla enim remedia quae vulneribus adhibentur tam faciunt dolorem quam quae sunt salutaria. Sed quoniam cohortibus armatis circumsaeptus senatus nihil aliud vere potest decernere nisi timere (in Capitolio signa sunt, in urbe milites vagantur, in Campo castra ponuntur, Italia tota legionibus ad libertatem nostram conscriptis ad servitutem adductis equitatuque exterarum nationum distinetur), cedam tibi in praesentia foro, curia et sanctissimis deorum immortalium templis, in quibus reviviscente iam libertate deinde rursus oppressa senatus
2 nihil consulitur, timet multa, assentatur omnia. Post etiam paulo temporibus ita postulantibus cedam urbe, quam per me conservatam ut esset libera in servitute videre non potero, cedam vita, quae quamquam sollicita est tamen, si profutura est rei publicae, bona spe posteritatis me consolatur, qua sublata non dubitanter occidam atque ita cedam ut fortuna iudicio meo, non animus mihi defuisse videatur. Illud vero, quod et recentis doloris habet indicium et prae-

6 quam quae sunt *M* (*codex Mediceus* 49. 18): quamvis sint *T* (*codex e quo Turnebus pauca profert in 'Adversariis'* xvi. 8, *p.* 481); *F* (*codex Erfurtensis, nunc Berolinensis*); *H* (*codex Harleianus* 2682) 8 nisi timere *M*: nisi se timere *H Crat.* 15 assentatur *CFH*: assentitur *M* 15-6 Post . . . postulantibus *om. FH* 22 recentis *C*: praesentis *MFH* habet *CFH*: est *M*

teritae iniuriae testimonium et absentium sensus significationem, non praetermittam quin, quoniam coram id facere prohibeor, absens pro me reque p. expostulem tecum. Atque ita dico 'pro me,' si quidem mea salus aut utilis rei publicae est aut coniuncta certe publicae saluti. Nam, per deum immortalium fidem, nisi forte frustra eos appello quorum aures atque animus a nobis abhorrent, perque Fortunam populi Romani, quae, quamquam nobis infesta est, fuit aliquando propitia et, ut spero, futura est, quis tam expers humanitatis, quis huius urbis nomini ac sedibus usque adeo est inimicus ut ista aut dissimulare possit aut non dolere aut, si nulla ratione publicis incommodis mederi queat, non morte proprium periculum vitet?

Nam ut ordiar ab initio et perducam ad extremum et 3
novissima conferam primis, quae non posterior dies acerbior priore et quae non insequens hora antecedente calamitosior populo Romano inluxit? M. Antonius, vir animi maximi (utinam etiam sapientis consili fuisset!), C. Caesare fortissime sed parum feliciter a rei publicae dominatione semoto concupierat magis regium quam libera civitas pati posset principatum. Publicam dilapidabat pecuniam, aerarium exhauriebat, minuebat vectigalia, donabat civitates immunitate et nationes ex commentario; dictaturam gerebat, leges imponebat, prohibebat dictatorem creari, legibus senatus consultis ipse repugnabat in consulatu, provincias omnis unus concupierat. Cui sordebat Macedonia provincia quam victor sibi sumpserat Caesar, quid de hoc sperare aut exspectare nos oportebat? Exstitisti tu vindex nostrae libertatis ut 4

3, 4 absens . . . pro me si *TFH* (*sed T om.* reque p.): absens prosim si (*mediis omissis*) *M* 7 abhorrent *FHM*[2]: abhorret *MC*: aborret *M*[1] 8 quamquam nunc nobis *Wesenberg* 9 propitia *M*: prospera *FH* 11 inimicus *M*: infestus *FH* 20 quam quem libera *codd. Malaspinae* 22 immunitate et nationes *om. M* 24 creari *om. M*[1] consultis *Aldus*: -i *M*: -o *R* 25 repugnabat *R*: regnabat *M*. *Locum ita dant FH* creari plebiscita contemnebat ipse regnabat 26 concupierat *TFH*: concupiebat *M*

tunc quidem optimus (quod utinam neque nostra nos opinio neque tua fides fefellisset!) et veteranis in unum conductis et duabus legionibus a pernicie patriae ad salutem avocatis subito prope iam desperatam et adflictam ac prostratam rem publicam tuis opibus extulisti. Quae tibi non ante quam postulares, maiora quam velles, plura quam sperares, detulit senatus? Dedit fascis, ut cum auctoritate defensorem haberet non ut imperio se adversum armaret; appellavit imperatorem hostium exercitu pulso tribuens honorem, non ut tua caede caesus ille fugiens exercitus te nominaret imperatorem; decrevit in foro statuam, locum in senatu,
5 summum honorem ante tempus. Si quid aliud est quod dari possit, addet. Quid aliud est maius quod velis sumere? Sin autem supra aetatem, supra consuetudinem, supra etiam mortalitatem tuam tibi sunt omnia tributa, cur aut ut ingratum crudeliter aut ut immemorem benefici tui scelerate circumscribis senatum? Quo te misimus? a quibus reverteris? Contra quos armavimus? quibus arma cogitas inferre? A quibus exercitum abducis? quos adversus aciem struis? Cur hostis relinquitur, civis hostis loco petitur? Cur castra medio itinere longius *ab* adversariorum castris et propius urbem moventur? Cogit illorum spes aliquid nos
6 timere. O me numquam sapientem et aliquando id quod non eram frustra existimatum! Quantum te, popule Romane, de me fefellit opinio! O meam calamitosam ac praecipitem senectutem! o turpem exacta dementique aetate canitiem! Ego patres conscriptos ad parricidium induxi, ego rem publicam fefelli, ego ipsum senatum sibi manus adferre coegi, cum te Iunonium puerum et matris tuae

3 avocatis *Lamb.*: advocatis *codd.* 4 desperatam . . . prostratam *Crat. Baiter*: desperatam et afflictam *TFH*: affectam et prostratam *M* 10 tua *Wesenberg*: sua *codd.* caesus *vulg.*: ausus *M*: rursus *FH* 16 ingratum M^1*FH*: ingratus M^2 *vulg.* 16 immemorem *MFH*: immemor *vulg.* tui *TFH*: sui *M* 20 relinquitur, civis hostis *om. FH* petitur *CFH*: ponitur *M* 21 in *ante* medio *add. Wesenberg* ab *add. Wesenberg* 22–3 Cogit . . . timere *FH*: *om. M* 26 labentique *coni. Wesenberg*

partum aureum esse dixi. At te fata patriae Paridem futurum praedicebant, qui vastares urbem incendio, Italiam bello, qui castra in templis deorum immortalium, senatum in castris habiturus esses. O miseram et in brevi tam 7 celerem et tam variam rei publicae commutationem! Quisnam tali futurus ingenio est qui possit haec ita mandare litteris ut facta non ficta videantur esse? quis erit tanta animi facilitate qui, quae verissime memoria propagata fuerint, non fabulae similia sit existimaturus? Cogita enim Antonium hostem iudicatum, ab eo circumsessum consulem designatum eundemque rei publicae parentem, te profectum ad consulem liberandum et hostem opprimendum hostemque a te fugatum et consulem obsidione liberatum, deinde paulo post fugatum illum hostem arcessitum tamquam coheredem mortua re publica ad bona populi Romani capienda, consulem designatum rursus inclusum eo ubi se non moenibus sed fluminibus et montibus tueretur. Haec quis conabitur exponere? quis credere audebit? Liceat semel impune peccasse, sit erranti medicina confessio. Verum enim 8 dicam. Vtinam te potius, Antoni, dominum non expulissemus quam hunc reciperemus! non quo ulla sit optanda servitus sed quia dignitate domini minus turpis est fortuna servi. In duobus autem malis cum fugiendum maius sit, levius est eligendum. Ille ea tamen exorabat quae volebat auferre, tu extorques. Ille consul provinciam petebat, tu privatus concupiscis. Ille ad malorum salutem iudicia constituebat et leges ferebat, tu ad perniciem optimorum. Ille a sanguine et incendio servorum Capitolium tuebatur, tu cruore et flamma cuncta delere vis. Si qui dabat provincias Cassio et Brutis et illis custodibus nominis nostri regnabat, quid faciet qui vitam adimit? Si qui ex urbe

1 patriae Paridem *MT* (*ut videtur, cf.* '*Advers.*' *p.* 980): patrem patriae *FH* 17 conabitur *M*: poterit *CFH* 19 peccasse *vulg.*: pecare M^1: peccare M^2 26 concupiscis *CFH*: concupisti *M* 31 Si *CFH* (*in H. corr. ex* sed): *om. M*

eiciebat tyrannus erat, quem hunc vocemus qui ne locum
9 quidem relinquit exsilio? Itaque si quid illae maiorum nostrorum sepultae reliquiae sapiunt, si non una cum corpore sensus omnis uno atque eodem consumptus est igni, quid illis interrogantibus quid agat nunc populus Romanus respondebit aliquis nostrum qui proximus in illam aeternam domum discesserit? aut quem accipient de suis posteris nuntium illi veteres Africani, Maximi, Pauli, Scipiones? quid de sua patria audient quam spoliis triumphisque decorarunt? an esse quendam annos XVIII natum, cuius avus fuerit argentarius, adstipulator pater, uterque vero precarium quaestum fecerit, sed alter usque ad senectutem ut non negaret, alter a pueritia ut non posset. non confiteri; eum agere, rapere rem publicam, cui nulla virtus, nullae bello subactae et ad imperium adiunctae provinciae, nulla dignitas maiorum conciliasset eam potentiam, sed forma per dedecus pecuniam et nomen nobile conscceleratum impudicitia dedisset, *qui* veteres vulneribus et aetate confectos Iulianos gladiatores, egentis reliquias Caesaris ludi, ad rudem compulisset, quibus ille saeptus omnia misceret, nullis parceret, sibi viveret, qui tamquam in dotali matrimonio rem publicam testamento legatam sibi obtineret?
10 Audient duo Decii servire eos civis, qui ut hostibus imperarent victoriae se devoverunt; audiet C. Marius impudico domino parere nos, qui ne militem quidem habere voluit nisi pudicum; audiet Brutus eum populum, quem ipse primo, post progenies eius a regibus liberavit, pro turpi stupro datum in servitutem. Quae quidem si nullo alio, me tamen internuntio celeriter ad illos deferentur. Nam si vivus ista subterfugere non potero, una cum istis vitam simul fugere decrevi.

1 quem hunc vocemus *vulg.*: quem invocemus M^1: quid hunc appellemus *FH* 6 proxime *TFH* 13 ut non possit (*ita M*: *corr. vett.*) non confiteri *M*: aut confiteretur *FH* 17 conscelerata *Lamb.* 18 qui *add. Wesenberg*

FRAGMENTA EPISTVLARVM

I. AD M. TITINIVM.

Sueton. de rhet. 2. L. Plotius Gallus. De hoc Cicero in epistula ad M. Titinium sic refert: Equidem memoria teneo pueris nobis primum Latine docere coepisse L. Plotium quendam. Ad quem cum fieret concursus quod studiosissimus quisque apud eum exerceretur, dolebam mihi idem non licere. Continebar autem doctissimorum hominum auctoritate qui existimabant Graecis exercitationibus ali melius ingenia posse.

II. AD CORNELIVM NEPOTEM LIB. II.

1. *Macrob. Sat. II 1. 14 Cicero—in libro epistularum ad Cornelium Nepotem secundo sic ait:* Itaque nostri, cum omnia quae dixissemus 'dicta' essent, quae facete et breviter et acute locuti essemus ea proprio nomine appellari 'dicta' voluerunt.

AD EVNDEM EX LIBRO INCERTO.

2, 3. *Priscianus VIII 4. 17 = ii. p. 383. 1 Keil. Cicero ad Nepotem:* Hoc restiterat etiam, ut a te fictis adgrederer donis *'adgrederer' passive dixit*, ἐνεδρευθῶ. *In eodem:* Qui habet ultro appetitur, qui est pauper aspernatur, *passive*, ἐξουθενεῖται.

4. *Suetonius div. Iul. 55 Cicero—ad Cornelium Nepotem de eodem (Caesare) ita scripsit:* Quid? oratorum quem huic antepones eorum qui nihil aliud egerunt? quis sententiis

aut acutior aut crebrior? quis verbis aut ornatior aut elegantior?

5. *Ammianus Marcellinus XXI 16. 13 Vt Tullius quoque docet crudelitatis increpans Caesarem in quadam ad Nepotem epistula:* Neque enim quicquam aliud est felicitas, *inquit*, nisi honestarum rerum prosperitas; vel, ut alio modo definiam, felicitas est fortuna adiutrix consiliorum bonorum, quibus qui non utitur felix esse nullo pacto potest. Ergo in perditis impiisque consiliis quibus Caesar usus est, nulla potuit esse felicitas; feliciorque meo iudicio Camillus exsulans quam temporibus isdem Manlius, etiam si,—id quod cupierat,—regnare potuisset.

6. *Idem XXVI 1. 2 Haec quidam veterum formidantes cognitiones actuum variorum stilis uberibus explicatas non edidere superstites, ut in quadam ad Cornelium Nepotem epistula Tullius quoque testis reverendus adfirmat.*

III. AD CAESAREM EPIST. LIB. I.

1. *Nonius p. 270. 15 et p. 319 sq. M. Tullius epistularum ad Caesarem lib. I:* Tunc cum ea quae es ab senatu summo cum honore tuo consecutus.

2. *Non. p. 287. 25 M. Tullius in epistula ad Caesarem lib. I:* Balbum quanti faciam quamque ei me totum dicaverim, ex ipso scies.

3. *Non. p. 327. 5 M. Tullius epistularum ad Caesarem lib. I:* Debes odisse improbitatem eius, quia impudentissimum nomen delegerit.

4. *Non. p. 413. 29 M. Tullius epistularum ad Caesarem lib. I:* ut sciret tuenda maiore cura esse quam parta sunt.

9 est] erat *cod. Petrinus* 17 *Hunc C. Caesarem esse Octavianum non Iulium dictatorem tenet Ludovicus Gurlitt* ('*Nonius Marcellus und die Cicero-Briefe,*' *Steglitz-Programm* 1888); *a quo libello, opere luculento, in quibusdam rebus dissentit Lucianus Müller in ed. Noni* 538 26 = *t.* ii. *p.* 203 19 Tunc *codd. p.* 270 : tu *codd. p.* 320 25 quia *codd.* : qui *vett.* : quei *L. Müller* impudentissimum *vulg.* : imprud- *codd.*

5. *Non. p. 305. 8 M. Tullius epistularum ad Caesarem lib. I:* Itaque vereor ne ferociorem faciant tua tam praeclara iudicia de eo.

6. *Non. p. 369. 30 M. Tullius in epistulis ad Caesarem lib. I:* quod sapientes homines ac boni putant.

AD EVNDEM EPIST. LIB. II.

7. *Non. p. 32. 16 'Monumenti' proprietatem a monendo M. Tullius exprimendam putavit ad Caesarem epistularum lib. II:* Sed ego quae monumenti ratio sit nomine ipso admoneor: ad memoriam magis spectare debet posteritatis quam ad praesentis temporis gratiam.

8. *Non. p. 340. 15 'Locandi' significatio manifesta est, ut aut operis locandi aut fundi. M. Tullius epistularum ad Caesarem lib. II:* vel quod locatio ipsa pretiosa.

AD EVNDEM EPIST. LIB. III.

9. *Non. p. 286. 12 M. Tullius ad Caesarem lib. III:* quae si videres non te exercitu retinendo tuereris sed eo tradito aut dimisso.

10. *Non. p. 436. 25 M. Tullius—ad Caesarem lib. III:* Amici non nulli *a* te contemni ac despici et pro nihilo haberi senatum volunt.

AD EVNDEM EX LIBRO INCERTO.

11. *Nonius p. 270. 20 M. Tullius ad Caesarem:* Extrema vero nec quanta nec qualia sint verbis consequi possum.

12. *Non. p. 336. 22 M. Tullius epistularum ad Caesarem:* Iam amplitudinem gloriamque tuam magno mihi ornamento *et* esse et fore existimo, †quid me levas† cura.

2 tua *Orelli*: tu *codd.* 3 eo *Nobbe*: telo *codd.*: de illo *Quicherat* 8 Caesarem iuniorem *L. Müller* 17 te *Nipperdey Madvig*: de *codd.* tuereris *Madvig*: tueris *cod. Lugdunensis*: tueri *ceteri codd.* 19 iuniorem *add. L. Müller* 20 a *add. Lipsius*: te . . . a senatu *Patricius* 27 Iam] I (*i.e. lib. I*) *L. Müller* 28 et *add. Gerlach* qui (*ablat.*) me levas *L. Müller*; quod me levat *Mercer vulg.*

IV. FRAGMENTVM EPIST. CAESARIS AD CICERONEM.

Charisius i p. 126. 9 Keil. Verrius Flaccus, inquit Plinius, eorum nominum quae NS *finiuntur casu nominativo ablativus in* E *dirigendus est. Itaque Caesar epistularum ad Ciceronem:* neque, *inquit*, pro cauto ac diligente se castris continuit.

V. AD CAESAREM IVNIOREM EPIST. LIB. I.

1. *Nonius. p. 238. 2 M. Tullius ad Caesarem iuniorem lib. I:* et aut ad consules aut ad te aut ad Brutum adissent, his fraudi ne esset quod cum Antonio fuissent.

2. *Non. p. 239. 22 et 383. 7 M. Tullius ad Caesarem iuniorem lib. I:* Roga ipsum quem ad modum ego eum Arimini acceperim.

3. *Non. p. 252. 19 M. Tullius ad Caesarem iuniorem lib. I:* sed cito paenituit domumque rediit, ceteri cunctabantur.

4. *Non. p. 255 sq. M. Tullius ad Caesarem iuniorem lib. I:* Neminem tibi profecto hominem ex omnibus aut anteposuissem umquam aut etiam comparassem.

5. *Non. p. 269. 2 M. Tullius ad Caesarem iuniorem lib. I:* in singulas tegulas impositis [sescenti] sescenties confici posse.

6. *Non. p. 269 17 M. Tullius ad Caesarem iuniorem lib. I:* Bellum, ut opinio mea fert, consensu civitatis confectum iam haberemus.

7. *Non. p. 283 sq. M. Tullius ad Caesarem iuniorem lib. I:* Ne res duceretur, fecimus ut Hercules Antonianus in alium locum transferretur.

8. *Non. p. 298. 20 M. Tullius ad Caesarem iuniorem*

12–3 roga . . . acceperim *codd. p.* 383 : rogo . . . acceperit *codd. p.* 239 21 sescenti *om. codd. quattuor*: tribus sestertiis *Ruete, cf. Dio Cass.* xlvi. 31. 3 27 Antonianus *Hirschfeld coll. Plutarch Ant.* 4 *et* 36 : Antianus *codd.*

lib. I: Ex ceteris autem generibus tunc pecunia expedietur, cum legionibus victricibus erunt quae spopondimus persolvenda.

9. *Non. p. 328. 18 M. Tullius ad Caesarem iuniorem lib. I:* sed quod viderem nomine pacis bellum involutum fore.

10. *Non. p. 356. 13 M. Tullius ad Caesarem iuniorem lib. I:* Erat opinio bona de Planco, bona de Lepido.

11. *Non. p. 371. 7 M. Tullius ad Caesarem iuniorem lib. I:* tu si meam fidem praestiteris, quod confido te esse facturum.

12. *Non. p. 380. 29 'Relatum' dicitur 'perlatum,' dictum a M. Tullio ad Caesarem iuniorem lib. I:* Sed haec videbimus, cum legati responsa rettulerint.

13. *Non. p. 394. 7 M. Tullius ad Caesarem iuniorem lib. I:* cum iter facerem ad Aquilam Claternam tempestate spurcissima.

14. *Non. p. 419. 13 M. Tullius ad Caesarem iuniorem lib. I:* qui si nihil ad id beneficium adderes quo per te me una cum re publica in libertatem vindicavissem.

15. *Non. p. 436. 17 'Ignoscere' et 'concedere' quem ad modum inter se distent aperit M. Tullius ad Caesarem iuniorem lib. I:* Quod mihi et Philippo vacationem das, bis gaudeo; nam et praeteritis ignoscis et concedis futura.

16. *Non. p. 538. 24 M. Tullius ad Caesarem iuniorem lib. I:* Pridie Nonas Februarias cum ad te litteras mane dedissem, descendi ad forum sagatus, cum reliqui consulares togati vellent descendere.

16 ad Aquilam *Gurlitt* : ad (*vel* ad) hiquiiām *codd.* : ad Hirtium *Roth*   20 vindicavissem *Aldus* : -assem *Iunta* : vindicavissent *vel* -assent *codd.*   23 Quod *ed. a.* 1476 : quo *codd.* : Quom *Halm*   28 sagatus *Abeken* : togatus *codd. Aldus*   29 togati *codd.* : sagati *Aldus*

AD EVNDEM EPIST. LIB. II.

17. *Nonius p. 33. 13 M. Tullius ad Caesarem iuniorem epistularum lib. II:* sed ita locutus insulse est ut mirum senatus convicium exceperit.

18. *Non. p. 33. 21 M. Tullius ad Caesarem iuniorem II libro:* in quo tua me provocavit oratio, mea consecuta est segnis.

19. *Non. p. 273. 4 M. Tullius ad Caesarem iuniorem lib. II:* cum constaret Caesarem Lupercis id vectigal dedisse. Qui autem poterat id constare?

20. *Non. p. 288. 25 M. Tullius ad Caesarem iuniorem lib. II:* ad statuam nescio cuius Clodi, quam tum restitui iussisset Ancone, cum hero deiectam esse ex senatus consulto.

21. *Non. p. 322. 12 M. Tullius ad Caesarem iuniorem lib. II:* insolens, adrogans, iactans.

22. *Non. p. 344. 21 M. Tullius ad Caesarem iuniorem lib. II:* quem perisse ita de re publica merentem consulem doleo.

23. *Non. p. 389. 27 M. Tullius ad Caesarem iuniorem lib. II:* scriptum erat equestre proelium valde secundum, in his autem potius adversum.

24. *Non. p. 462. 10 'Locupletis' non magnarum opum tantum modo sed et ad quamlibet rem firmos et certos M. Tullius dici voluit ad Caesarem iuniorem lib. II:* nihil omnino certi nec locupletem ad hoc auctorem habebamus.

25. *Non. p. 539. 3 M. Tullius ad Caesarem iuniorem lib. II:* Antonius demens ante lucem paludatus.

9 constaret *Halm*: constet *vel* constat *codd.* 12 ad statuam *Baiter*: ad est atba *vel* adba *vel* adab *vel* abba *codd.*: de statua *Mercer*: *fort.* At est statua cum *ed. princeps*: tu *codd.* 13 cum hero *codd.*: cum heroo *Gurlitt*: comperio *Hirschfeld*: *fort. addendum* scito *post* consulto 21–2 in his] peditis *vel* militis *Madvig* 26 ad hoc] adhuc *L. Müller* 29 lib. II *codd.*: *fort.* lib. I *cum frag.* 16 *ex libro I in Februario* 711 (43) *scriptum esset, hoc frag. in Novembri* 710 (44)

AD EVNDEM EPIST. LIB. III.

26. *Non. p. 329. 26 M. Tullius ad Caesarem iuniorem. lib. III:* Itaque in eam Pansa vehementer est invectus.

27. *Non. p. 426. 12 M. Tullius ad Caesarem iuniorem lib. III:* Ego autem antiquus sum, oriundus Scythis, quibus antiquior laetitia est quam lucrum.

AD EVNDEM EX LIBRO INCERTO.

28. *Non. p. 356. 22 M. Tullius ad Caesarem iuniorem:* Posthac quod voles a me fieri scribito; vincam opinionem tuam.

29. *Non. p. 362. 24 M. Tullius ad Caesarem iuniorem:* promissa tua memoria teneas.

VI. AD C. PANSAM EPIST. LIB. I.

1. *Non. p. 509. 17 M. Tullius ad Pansam lib. I:* De Antiocho fecisti humaniter, quem quidem ego semper dilexi meque ab eo diligi sensi.—*Priscian. XV 3. 13 iii p. 70. 13 Keil. Cicero—ad Pansam I:* De Antiocho fecisti humaniter.

2. *Non. p. 126. 18 M. Tullius ad Pansam lib. I:* quorum erupit illa vox, de qua ego ex te primum quiddam inaudieram.

AD EVNDEM EPIST. LIB. III.

3. *Non. p. 92. 21 Cicero—ad Pansam lib. III:* nos Ventidianis rumoribus concalfacimur.

AD EVNDEM EX LIBRO INCERTO.

4. *Gramm. inc. de dub. nom. v. p. 572. 17 Keil.* Barones *dicendum, sicut Cicero ad Pansam.*

6 antiquus sum, oriundus *Madvig*: antiquissimum oriundum *codd.*: antiquissimis oriundum (*sc. contendo*) *L. Müller* 7 laetitia *vulg.*: -ae *codd.*: iustitia *L. Müller. coll. Hom. Il.* xiii. 6 16 Antiocho *Priscian*: de Antio *codd. Noni*: de Annio *Bentinus*: de Antistio *Quicherat L. Müller, cf. Brut.* i. 9. 3 25 concalfacimur *L. Müller*: concalefecimus *Quicherat*: calfacimur *vel* calficimur *codd.*

VII. AD A. HIRTIVM EPIST. LIB. II.

1. *Nonius p. 204. 14 M. Tullius ad Hirtium lib. II:* Qua in re si mediocriter lapsus sum, defendes meum tolerabile erratum.

AD EVNDEM EPIST. LIB. V.

2. *Non. p. 37. 24 M. Tullius—ad Hirtium lib. V:* et quoniam, ut hoc tempus est, nihil habeo patriae quod impertiam.

AD EVNDEM EPIST. LIB. VII.

3. *Non. p. 437. 29 M. Tullius ad Hirtium lib. VII:* Cum enim nobilitas nihil aliud sit quam cognita virtus, quis in eo, quem *in*veterascentem videat ad gloriam, generis antiquitatem desideret?

AD EVNDEM EPIST. LIB. IX.

4. *Non. p. 450. 2 M. Tullius—ad Hirtium lib. VIIII:* Dicis, quasi istuc intereat. Nescio, nisi tamen erat mihi iucundum †severitus ne qui casum perimeret superioris† . . .

AD EVNDEM EX LIBRO INCERTO.

5. *Non. p. 212. 14 'Lutum' genere neutro; et apud Ciceronem in epistulis ad Hirtium lectum est plurali numero:* luta et limum adgerebant.—*Cf. Capri orthogr. vii p. 101. 16 Keil.*

> *Hoc* lutum *atque* macellum ἑνικῶς *exire memento,*
> *Memmius ista* macella *licet, Caesar* luta *dicat.*

10 Tullius *add. ed. princeps* 12 inveterascentem videat ad gloriam *C. F. W. Müller*: veterascente videat gloria *L. Müller* 15 VIIII *numerus valde dubius* 16 Dices: quid quaeso *Nobbe*: Dices: quaeso *L. Müller* intererat *ed. princeps*: tua intererat? *L. Müller* 17 severitus ne] severitudine *cod. Bambergensis*: sed veritus ne quei casus *L. Müller* 23 ἑνικῶς *cod. Montepessulanus*: *om. ceteri*

VIII. AD M. BRVTVM EPIST. LIB. I.

1. *Servius ad Verg. Aen. VIII 395 Cicero primo libro ad Brutum:* si Pompeius non ex alto peteret et multis verbis me iam hortaretur.

AD EVNDEM EPIST. LIB. VII.

2. *Non. p. 296. 8 M. Tullius epistula ad Brutum lib. VII:* His contraria atque parata ut esse soleat expertus sum.

AD EVNDEM EPIST. LIB. VIII.

3. *Non. p. 527. 25 'Vel' pro 'etiam' est. M. Tullius epistula ad Brutum lib. VIII:* et quod te tantum amat, ut *vel* me audeat provocare.

AD EVNDEM EX LIBRIS INCERTIS.

4. *Isidorus different. 17 T. v. p. 4 Areval. Inter 'amare' et 'diligere' putat differre Cicero saepiusque sic utitur ut distinguat atque 'amare' ponat pro 'ardenter amare,' at 'diligere' pro 'levius amare,' sicut in epistulis ad Brutum:* Vale, *inquit*, et nos ama vel, si id nimis est, dilige.

5. *Id. ib. Et rursus:* Sic igitur facies, me aut amabis aut, quo contentus sum, diliges.—*Non. p. 421. 27 Inter 'amare' et 'diligere' hoc interest, quod 'amare' vim habet maiorem, 'diligere' autem est levius amare. Cicero ad Brutum:* Sic igitur facies et me aut amabis aut, quo contentus sum, diliges.—*Idem fragm. p. 264. 4.*

6. *Quintil. III 8. 41 sq. Aliquando bonis quoque suadentur parum decora, dantur parum bonis consilia, in quibus ipsorum qui consulunt spectatur utilitas. Nec*

1 BRVTVM *vide O. E. Schmidt in 'Philologo'* 1890, *pp.* 38–46 7 soleat *codd. praeter unum qui* solet *dat, quod recepit L. Müller*: ut assolet *Bardili*: *totum frag. ita restituere vult Orelli*: His contraria ac disparata ut esse soleant expertus sum 11 et] vel *coni. C. F. W. Müller* 12 vel *add. ed.* 1476 18, 19 Vale . . . dilige *expulit Baiter, retinuit C. F. W. Müller* 21 quo *ed.* 1476: quod *vel* quid *codd.*

me fallit quae statim cogitatio subire possit legentem: Hoc ergo praecipis et hoc fas putas? Poterat me liberare Cicero, qui ita scribit ad Brutum praepositis plurimis quae honeste suaderi Caesari possint: Simne bonus vir, si haec suadeam? Minime; suasoris enim finis est utilitas eius cui quisque suadet. At recta sunt. Quis negat? sed non est semper rectis in suadendo locus.

7. *Quintil. V 10. 9 'Argumentum' quoque plura significat. Nam et fabulae ad actum scaenarum compositae 'argumenta' dicuntur, et orationum Ciceronis velut thema exponens Pedianus: 'Argumentum' inquit 'tale est,' et ipse Cicero ad Brutum ita scribit:* Veritus fortasse ne nos in Catonem nostrum transferremus illim aliquid, etsi argumentum simile non erat.

8. *Quintil. VIII 3. 6 Recte Cicero his ipsis ad Brutum verbis quadam in epistula scribit:* Nam eloquentiam, quae admirationem non habet, nullam iudico.

9. *Quintil. VIII 3. 34 Et quae vetera nunc sunt fuerunt olim nova, et quaedam sunt in usu perquam recentia.—'Favorem' et 'urbanum' Cicero nova credit; nam et in epistula ad Brutum:* Eum, *inquit*, amorem et eum, ut hoc verbo utar, favorem in consilium advocabo. *Cf. Fam. iii 8. 3.*

10. *Quintil. VIII 6. 20 Maxime in orando valebit numerorum illa libertas; nam et Livius saepe sic dicit: 'Romanus proelio victor,' cum Romanos vicisse significat, et contra Cicero ad Brutum:* Populo, *inquit*, imposuimus et oratores visi sumus, *cum de se tantum loqueretur.—Ib. § 55* Oratores visi sumus et populo imposuimus.

11. *Quint. IX 3. 41 Hanc frequentiorem repetitionem* πλοκήν *vocant, quae fit ex permixtis figuris, ut supra dixi, utque se habet epistula ad Brutum:* Ego cum in gratiam redierim cum Ap. Claudio et redierim per Cn. Pompeium, *et* ego ergo cum redierim.

33 et *Quintiliani non Ciceronis videtur esse*

12. *Quint. IX 3. 58 Quae per detractionem fiunt figurae brevitatis novitatisque maxime gratiam petunt; quarum una est—, cum subtractum verbum aliquod satis ex ceteris intellegitur, ut—Cicero ad Brutum:* Sermo nullus scilicet nisi de te; quid enim potius? Tum Flavius: Cras, inquit, tabellarii, *et* ego ibidem has inter cenam exaravi.

13. *Quint. IX 4. 41 Videndum ne syllabae verbi prioris ultimae et primae sequentis sint eaedem; quod ne quis praecipi miretur, Ciceroni in epistulis excidit:* Res mihi invisae visae sunt, Brute.

14. *Quint. II 20. 9 Quod si ea in quoque animalium est virtus qua praestat cetera vel pleraque, ut in leone impetus, in equo velōcitas, hominem porro ratione atque oratione excellere ceteris certum est, cur non tam in eloquentia quam in ratione virtutem eius esse credamus, recteque hoc apud Ciceronem dixerit Crassus:* 'Est enim eloquentia una quaedam de summis virtutibus,' *et ipse Cicero a sua persona cum ad Brutum in epistulis tum aliis etiam locis virtutem eam appellet?*

15. *Fronto epist. ad Anton. imp. et invicem II 5 p. 107 Nab. Tres libros (excerptorum ex Ciceronis epistulis), duos ad Brutum, unum ad Axium, describi iubebis, si quid rei esse videbitur, et remittes mihi; nam exemplares eorum excerptorum nullos feci.*

AB EODEM.

16. *Priscian. IX 7. 38 ii 474. 23 Keil. Composita ab eo (sc. stătum) varie vetustissimi protulerunt . . . 'praesto' 'praestitum' et 'praestatum' . . . Brutus in epistulis*; Occiso C. Caesare postquam mare transierat praestatum est.

17. *Quintil. IX 4. 75 Peius cludit finis hexametri, ut Brutus in epistulis:* Neque illi malunt habere tutores aut defensores, quoniam causam sciunt placuisse Catoni.

6 et *Quintiliani videtur esse* 9 invisae *add. Regius* 22 Auxilium *cod. Vaticanus (manu prima)*

IX. AD M. FILIVM LIB. I.

1. *Priscian. VIII 17. 96 ii. p. 444. 24 Keil. 'Excello, excellis' et 'excelleo, excelles.'—Cicero in I epistularum ad filium:* Qua re effice et elabora ut exceileas.—*Idem fragm. X 6. 36 ii. p. 527. 8.*

AD EVNDEM LIB. II.

2. *Nonius p. 275. 17 M. Tullius ad filium lib. II:* cui ego quibuscumque rebus potero libentissime commodabo.

AD EVNDEM EX LIBRO INCERTO.

3. *Diomedes i. p. 375. 27 Keil. 'Deleor, delitus' et 'deletus.' Cicero ad filium:* ceris deletis.

4. *Lactantius inst. III 14. 17 Quam confessus fueris philosophiae veritatem, docent ad filium composita praecepta, quibus mones* philosophiae quidem praecepta noscenda, vivendum autem esse civiliter.

5. *Servius ad Verg. Aen. VIII 168 Cicero per epistulam culpat filium dicens male eum dixisse 'direxi litteras duas,' cum litterae, quotiens epistulam significxnt, numeri tantum pluralis sint.*

6. *Quintil. I 7. 34 Nihil ex grammatice nocuerit nisi quod supervacuum est. An ideo minor est M. Tullius orator, quod idem artis huius (orthographiae) diligentissimus fuit et in filio, ut epistulis apparet, recte loquendi asper quoque exactor?*

7. *Plutarch. Cic. 24* Ἐπιστολαὶ παρὰ τοῦ Κικέρωνος εἰσὶ— πρὸς τὸν υἱὸν ἐγκελευομένου συμφιλοσοφεῖν Κρατίππῳ.

X. AD C. LICINIVM CALVVM LIB. I.

1. *Prisc. IX 10. 54 p. 490. 8 Keil. A 'deleo'—'deletum,' a 'delino' 'delitum' nascitur.—Cicero epistularum ad Calvum primo:* Tuli moleste quod litterae delitae mihi a te redditae sunt. *Cf. supra ix 3.*

12 delitis *coni. F. Modius*

EX LIBRO INCERTO.

2. *Cic. fam. XV 21. 4 Nunc ad epistulam venio, cui copiose et suaviter scriptae nihil est quod multa respondeam. Primum enim ego illas Calvo litteras misi non plus quam has, quas nunc legis, existimans exituras; aliter enim scribimus quod eos solos quibus mittimus, aliter quod multos lecturos putamus; deinde ingenium eius melioribus extuli laudibus quam tu id vere potuisse fieri putas, primum quod ita iudicabam: Acute movebatur, genus quoddam sequebatur, in quo iudicio lapsus, quo valebat, tamen adsequebatur quod probaret; multae erant et reconditae litterae, vis non erat; ad eam igitur adhortabar; in excitando autem et in acuendo plurimum valet, si laudes eum quem cohortere.*

3. *Nonius p. 469. 10 Cicero ad Calvum:* Praesentit animus et augurat quodam modo quae futura sit suavitas.

XI. AD Q. AXIVM.

1. *Iul. Victor 27 p. 448. 1 Halm. In familiaribus litteris primo brevitas observanda; ipsarum quoque sententiarum ne diu circumferatur, quod Cato ait, 'ambitio,' sed ita recidantur ut numquam verbi aliquid deesse videatur. Vnum* 'te' *scilicet, quod intellegentia suppleatur, in epistulis Tullianis ad Atticum et Axium frequentissimum est.*

EX LIBRO I.

2. *Arusianus Messius vii. p. 453. 13 Keil. Adit ad illum. Cicero ad Axium lib. I:* ad M. Bibulum adierunt.

3. *Idem vii. p. 453. 23 Adiuta hoc illos. Cicero ad Axium I:* si tu aliquid nos adiutare potes.

EX LIBRO II.

4. *Non. p. 509. 19 M. Tullius—ad Axium lib. II:* Invitus litteras tuas scinderem; ita sunt humaniter scriptae.

16 AXIVM *cf. Varro R. R.* iii. 2 25, 26 Axium *vulg.* : Auxium *codd.* 29 Axium *vel* Attium *vel* Auxilium *codd.*

EX LIBRO INCERTO.

5. *Sueton. div. Iul. 9 De hac* (*coniuratione*) *significare videtur et Cicero in quadam ad Axium epistula referens Caesarem in consulatu confirmasse regnum de quo aedilis cogitarat.*

6. *Seneca de brev. vit. 5. 2 Quam flebiles voces exprimit* (*Cicero*) *in quadam ad Axium epistula iam victo patre Pompeio, adhuc filio in Hispania fracta arma refovente:* Quid agam, *inquit*, hic quaeris. Moror in Tusculano meo semiliber.

XII. AD CATONEM.

Non. p. 438 sq. 'Plus' †sicut in plerisque quae maioris modi est† quam necessarium est; atque ideo M. Tullius †maius† discrevit (*sc. inter 'plus' et 'multum'*) *in epistula ad Catonem:* nec idcirco mihi deserendam esse dignitatem meam quod eam multi impugnarint, sed eo magis recolendam quod plures desiderarint.

XIII. AD CAERELLIAM.

1. *Quintil. VI 3. 112 Etiam illud* (*potest inter ridicula numerari*), *quod Cicero Caerelliae scripsit reddens rationem cur illa C. Caesaris tempora tam patienter toleraret:* Haec aut animo Catonis ferenda sunt aut Ciceronis stomacho; *'stomachus' enim ille habet aliquid ioco simile.*

2. *Ausonius in centonis nuptialis epilogo p. 218 ed. Peiper. Meminerint—eruditi—in praeceptis Ciceronis extare severitatem, in epistulis ad Caerelliam subesse petulantiam.*

7 Axium *Lipsius*: Actium *vel* Atticum *codd.*: Atticum *Haase* 12 quae *del. Roth*: *et* quae *et* est *secl. L. Müller* 14 maius *ut ex* Marcus *ortum secl. L. Müller* 15 deserendam *Madvig*: desiderandam *codd.* 16 multi *Baiter*: multum *codd.* 26 Ciceronis *Peiper*: omnibus *codd.*

XIV. AD HOSTILIVM.

Charis. i. p. 110. 1 Keil. 'Requies' accusativo non facit 'requietem,' sed 'requiem,' quamvis Cicero dixerit requietem *ad Hostilium.*

XV. AD CN. POMPEIVM.

Cic. pro Sulla 67 Hic tu epistulam meam saepe recitas quam ego ad Cn. Pompeium de meis rebus gestis et de summa re publica misi, et ex ea crimen aliquod in P. Sullam quaeris; et, si furorem incredibilem biennio ante conceptum erupisse in meo consulatu scripsi, me hoc demonstrasse dicis, Sullam in illa fuisse superiore coniuratione.—Schol. Bob. in Cic. or. pro Plancio (85) p. 270 sq. Orelli. Significat epistulam non mediocrem ad instar voluminis scriptam quam Pompeio in Asiam de rebus suis in consulatu gestis miserat Cicero aliquanto, ut videbatur, insolentius scriptam, ut Pompei stomachum non mediocriter commoveret, quod quadam superbiore iactantia omnibus se gloriosis ducibus anteponeret.—Obfuerunt autem re vera; nam sic effectum est ut ei Pompeius contra Clodianam vim non patrocinaretur.

XVI. AD ATTICVM.

1. *Charis. i. p. 146. 31 Keil.* Vectigaliorum *Cicero ad Atticum.*

2. *Diomedes i. p. 410. 7 Keil. †prope, prope me est, ut dicit Cicero in Pisonem dixit. item* proximus Pompeium sedebam. *Sed et dativo casui idem Cicero dixit ad Atticum:* propius grammatico accessi†.

1 HOSTILIVM] METELLVM (*sc. in libro quinto Epp. ad Fam.*) *coni. Martyni-Lag., coll. Fam.* v. 14. 1 *ubi tamen codices* requiem *indicant* 24 *Verba* Proximus Pompeium sedebam *ad Att.* i. 14. 3 *inveniuntur, ubi* Pompeium *dare videtur cod. Tornesianus,* Pompeio *Mediceus. Locus Diomedis sine dubio corruptus sanari potest, ut Keil docuit, legendo*: '*prope* prope me est, *ut dicit Cicero* (*fort. Fam.* vii. 23. 4 *vel Mil.* 59) . . . *item* Proximus Pompeium sedebam *idem Cicero dixit ad Atticum: sed et dativo casui iungitur "propius grammatico accessi"*'

XVII. AD HERODEM, AD GORGIAM, AD PELOPEM.

Plut. Cic. 24 ext. Ἐπιστολαὶ παρὰ τοῦ Κικέρωνος εἰσὶ πρὸς Ἡρώδην, ἕτεραι δὲ πρὸς τὸν υἱόν —. Γοργίαν δὲ τὸν ῥήτορα αἰτιώμενος εἰς ἡδονὰς καὶ πότους προάγειν τὸ μειράκιον ἀπελαύνει τῆς συνουσίας αὐτοῦ. Καὶ σχεδὸν αὕτη τε τῶν Ἑλληνικῶν μία καὶ δευτέρα πρὸς Πέλοπα τὸν Βυζάντιον ἐν ὀργῇ τινι γέγραπται, τὸν μὲν Γοργίαν αὐτοῦ προσηκόντως ἐπικόπτοντος, εἴπερ ἦν φαῦλος καὶ ἀκόλαστος, ᾗπερ ἐδόκει, πρὸς δὲ τὸν Πέλοπα μικρολογουμένου καὶ μεμψιμοιροῦντος ὥσπερ ἀμελήσαντα τιμάς τινας αὐτῷ καὶ ψηφίσματα παρὰ Βυζαντίων γενέσθαι.

XVIII. EX EPISTVLIS INCERTIS.

1. *Quintil. IX 3. 61 Ego ne illud quidem aposiopesin semper voco, in quo res quaecumque relinquitur intellegenda, ut †ea quae in epistulis Cicero:* Data Lupercalibus, quo die Antonius Caesari; *non enim obticuit sed lusit, quia nihil aliud intellegi poterat quam hoc: 'diadema imposuit.'*

2. *Quintil. VI 3. 20 In epistulis Cicero haec Bruti refert verba:* Ne illi sunt pedes faceti ac delicatius ingredienti molles.

3. *Pompei comment. v. p. 154. 11 Keil. 'Piissimus' vituperavit Cicero in Philippicis (XIII 43).—Tamen Caper, ille magister Augusti Caesaris, elaboravit vehementissime et de epistulis Ciceronis collegit haec verba, ubi dixerat ipse Cicero* 'piissimus.'

4. *Plut. Cic. 24* Καίτοι τινὲς τῶν προσποιουμένων δημοσθενίζειν ἐπιφύονται φωνῇ τοῦ Κικέρωνος, ἣν πρός τινα τῶν ἑταίρων ἔθηκεν ἐν ἐπιστολῇ γράψας ἐνιαχοῦ τῶν λόγων ἀπονυστάζειν τὸν Δημοσθένην. *Quintilianus X 1. 24 Et labuntur aliquando (optimi auctores) et oneri cedunt et indulgent ingeniorum suorum voluptati nec semper intendunt animum, non num-*

14 ea (*sc.* res) quae in epistula *coni. Halm* 18, 19 delicatius . . . molles *Badius*: deliciis . . . mollius *codd.*

quam fatigantur, cum Ciceroni dormitare interim Demosthenes, Horatio vero etiam Homerus ipse videatur.

5. *Sueton. div. Iul. 49 Cicero non contentus in quibusdam epistulis scripsisse a satellitibus eum (Caesarem) in cubiculum regium eductum in aureo lecto veste purpurea decubuisse floremque aetatis a Venere orti in Bithynia contaminatum, quondam etiam in senatu defendenti ei Nysae causam, filiae Nicomedis, beneficiaque regis in se commemoranti: 'Remove' inquit 'istaec, oro te, quando notum est et quid ille tibi et quid illi tute dederis.'*

INDEX NOMINVM

AD EPP. AD BRVTVM, OCTAVIANVM ET FRAGMENTA

[*Numeri soli Epp. ad Brutum indicant;* Oct. *ep. ad Octavianum;* Fr. *Fragmenta.*]

